

Seikkailukirjallisuutta kansalle ja nuorisolle

HAUKKAVUOREN AARRE

KERTOMUS

KIRJOITTANUT

EINO I. PARMANEN

KUSTANTAJA

YRJÖ WEILIN, HELSINKI

Helsinki 1907
Vihtori Kososen
Kirjapaino.

MOTTO.

Kaikki mikä tuntuu uskomattomalta, ei ole valetta,
Kaikki mikä tuntuu uskottavalta, ei ole totta.

Ensimmäinen osa.

I.

Louhijärvi, kotiseutuni, on Etelä-Pohjanmaan pittäjiä. Se on laajatasankoista, siellä ja täällä pienien metsä-alojen katkaisemaa niitty- ja peltomaata. Vuolas Louhijoki, laskien etäällä Pohjanlahteen, virtaa monimutkaisena sen keskitse ja jakaa sen suuriin kyläkuntiin. Etenkin Kirkonkylä on mahtavan näköinen. Siellä onkin talo talon vieressä, ja minne vain luo katseensa, on silmänkantamiin ulottuvia, runsasta satoa lupaavia viljelysmaita. Juhlallisena kohoa täällä pitäjän kirkkokin. Se tosin on jo vanha ja vain vaatimattomasti puusta rakennettu, mutta sitenkään se, vähäisellä mäkitörmällä seisten, ei ole vaikutustaan tekemättä. Kauvas, näet, näkyy sen päreinen, suippeasti korkeuteen nouseva katto, ja toisinansa, auringon itäiseltä taivaanrannalta yletessä, sen punaiseksi maalatut seinät valkoisine ikkunapuitteineen hohtavat loistavan kirkkaina, ja sen ikkunat, moninaisesti välkähdellen, hohtavat kullalle. Usein kuitenkin katse suuntaantuu kirkosta kaukaiseen itään. Siellä, pitäjämme etäisimmillä rajamail-

la, kohoaa taivaanrannalla korkea ja jylhä Haukkavuori, ja auringon ensimmäiset säteet leikkivät niin kummasti sen harmaakallioisella, miltei puuttomalla päälaella. Koko taivas on ikäänkuin tulella, ja aurinko nousee punertavana, majesteettillisena, ja yhä laajemmaksi kasvaa valokehä, yhä edemmäksi väistytvät vuorta peittävät tummat, öiset varjot, ja vähitellen koko vuori kylpee mitä kirkkaimmassa väriloistossa. Suurenmoinen todellakin on näytelmä, mutta onpa Haukkavuori muutenkin huomiota herättävä. Seitsemän kirkkoa sanotaan sen korkealta huipulta nähtävän ja laajalti maata ja metsää, jokia ja järviä, ja kerran, monta, monta sataa vuotta sitten — niin kertoo tarina — on Haukkavuori ollut meren ympäröimänä. Kaukaa oli sinne silloin purjehtinut pystynokkainen laiva. Siinä oli outoa kieltä puhuvia, hurjannäköisiä miehiä. Nämät laskivat maalle ja kantoivat rannalle suuren, painavan arkun. Tämän varti-joiksi he jättivät kaksi miestä, mutta muut heistä lähtivät saarena olevaa Haukkavuorta samoamaan. Ketään he kuitenkin eivät tällä matkallaan tavanneet, sillä Haukkavuorella ei ollut asujamia. Silloin he palasivat jälleen arkun luo, nostivat sen hartioilleen ja

kantoivat ylös metsäistä vuoriharjannetta. Olisivatpa he tienneet, että pieni lappalaistyttö koko ajan tarkasteli uteliaana, joskin samalla pelokkaana, heidän toimiaan rannalla. Veneellään hän oli soutanut saarelle likeiseltä mantereelta ja pysytteli nyt arkana mereen pistäytyvän kalliokielekkeen suojassa. Sinne häntä ei voitu huomata. Kun miehet lähtivät arkkuihin rannalta, silloin hän astui veneestään ja aikoi seurata heitä. Notkeana kuin kärppä hän pujotteli taajan lepikön läpitse ja juoksi sukkelana kuin orava rinnettä ylös, mutta samalla risukko rasahti pahasti hänen jalkojensa alla, ja miehet pysähtyivät kuuntelemaan. Silloin hänkin seisahtuu ja sydän kurkussa kumartuu piiloon ison kiven taa, mutta jo miehet lähtevät eteenpäin. Eräs heistä kuitenkin epäluuloisesti vilkaisee taaksensa, ja katse saa tuiman, uhkaavan sävyn. Tällöin lappalaistyttö ei enää uskalla outoja vieraita seurata, vaan vetäytyy takaisin veneensä luo. Täällä hän odottaa iltaan saakka. Silloin vasta miehet palaa-
vat laivansa luo, mutta ilman arkkuja. Minne olivat he jättäneet sen? Luultavasti piiloittaneet jonnekin, niin lappalaistyttö arveli, ja varmasti oli siinä paljon aarteita, sillä kovasti oli arkussa kilahtanut, kun miehet

nostivat sen maasta, ja raskaalta se oli näyttänyt. — Vielä hetkisen viivyttyään rannalla ja keskenään oudolla kielellään puheltuaan miehet nousivat laivaansa, työnsivät sen syvemmälle vedelle ja olivat pian kadonneet illan hämärään, eikä milloinkaan enää heitä Haukkavuoren seuduilla näkynyt. Mikä oli tullut heidän kohtalokseen? Siitä olisi ehkä meri voinut antaa tietoja. Pari päivää heidän lähtönsä jälkeen, näet, kauhea hirmumyrsky oli raivonnut merellä, ja eräälle läheiselle rantamalle oli ajautunut haaksihyly. Tämän lappalaistyttö oli tuntenut vieraitten alukseksi, mutta missä he itse olivat, siitä ei haaksihylyssä ollut merkkiäkään. — Tarinan mukaan olisi siis Haukkavuorella aarteita olemassa.

Koska taru oli saanut alkunsa ja oliko sillä vähintäkään tositapahtumaa pohjana, siitä ei varmuudella kukaan mitään tietänyt. Polvesta polveen se oli kulkenut perintönä ja — oli kuinka oli — jo monta kertaa oli sen houkuttelemina ollut Haukkavuorella aarteiden etsijöitä. Satuna sitä useimmat kuitenkin pitivät, mutta semmoisenakin oli sillä viehätysvoimansa, ja talvisin takkavalkean ääressä tahi kesäisin, vienon ilta-hämyn kattaissa maata, vanhemmat usein kertoivat

lapsilleen salaperäisestä, Haukkavuorelle kätketystä arkusta ja siinä olevista suurista aarteista.

Niin oli minullekin tehty, ja usein sen johdosta — isäni oli talokkaana Louhijärven kirkonkylässä, ja sijaitsi kotini ihan kirkon likellä — menin tupamme ikkunaan ja katselin sieltä, ajatuksiini vaipuneena, kaukana idässä siintävää korkeata Haukkavuorta. Kummallinen oli vuori todellakin, kun se semmoisen tarinan oli saattanut loihtia kansan suuhun. Lapsen mielikuvituksessani se esiintyi mahtavana, pilviä tavoittelevana jättiläisenä. Humisten sen ikivanhat hongat puhuivat hämärästä satujen ajasta, olemattomista aarteista ja veden vellovan valtaan kadonneista merirosvoista. Merirosvoiksi, näet, isäni oli selittänyt minulle tarinassa mainitut outokieliset.

Noin kolme penikulmaa oli kirkolta Haukkavuorelle, mutta niin korkeana se kohosi yli muun maiseman, että sittenkin saatoin sen rajapiirteet aivan selvästi eroittaa. Aivan aiheettomasti en siis sitä jättiläiseksi ajatellut ja mielelläni olisin käynyt vuorella. Sen huipulta näkisin kirkot ja paljon kaunista luontoa, josta minulla nyt ei ollut aavistustakaan, mutta — vaikka jo olin neljännellätoista — syystä tai toisesta ei

isä ollut minua vielä Haukkavuorelle laskenut. Pääsisinköhän sinne edes tänäkään kesänä? Kysyin isältä. „Jos nyt keräilet ahkerasti kasveja“, hän sanoi — olin lyseon kolmannella luokalla ja minun oli kesän kuluessa koottava viisikymmentä kasvia — „niin lähdemme sinne kaikin heinätyön loputtua. Siihen menee luultavasti vielä noin pari viikkoa“.

— Mitä, isäkin tulee mukaan, huudahdin iloisena.

— Tulen.

— Ja silloin isä näyttää kirkot?

— Näytän.

— Sekä paikan, minne laivan kerrotaan laske-
neen?

— Teen senkin.

Olin tyytyväinen. Vihdoinkin tulisin siis Haukkavuorelle pääsemään.

— Etkö aarettakin toivoisi näkeväsi? kysyi nyt isä vuorostaan.

— Aaretta? Eihän sitä ole olemassa.

— Eikö ole?

Laskiko isä leikkiä, vai puhuiko hän vakavasti? Katsahdin häneen, mutta hänen kasvoistaan en saanut sitä selville. Silloin vavahdin ja mielessäni heräsi

ensi kerran epäily. Olisiko ehkä tarina sittenkin oikeassa?

Samalla isä toisti kysymyksensä.

— En tiedä, vastasin epäröiden ja ajatuksiini vai-
puneena lähdin ulos.

* *

*

Alun kolmatta viikkoa meni heinäntekoon, ja koko sen ajan olin ahkerasti keräillyt kasveja — jo oli minulla niitä hiukan yli neljäkymmentä — mutta niinpä olikin isän lupaus ollut minua uutteruuteen houkuttelemassa. Miltei heti heinäajan päätyttyä isä eräänä varhaisena aamuna valjastikin vanhan Hiirakon kirkkorattaitten eteen, jota — toisin kuin muita hevosiamme — ei tällä kertaa oltu laisinkaan käytetty heinätyössä. Sitten äiti tuli pihalle molempien siskojeni, Ennun ja Annan kanssa ja ottaen jälkimäisen syliinsä istahti isän viereen etu-istuimelle. Ennu, joka jo oli täyttänyt seitsemän vuotta — Anna oli vasta viidennellä — istui kanssani taka-istuimella. Kahvivehkeet olivat vasussa ja sen sekä pienessä paperipussissa olevat vehnäset isä oli asettanut heiniin istuimen alle.

* *

*

Aamu, jolloin lähdimme Haukkavuorelle, oli kauniin herttainen. Aurinko nousi paraillaan itäiseltä taivaankulmalta, ja kastehelmiä oli vielä maassa. Etäältä kuului Syvässelän pinta loistavan kirkkaana, mutta vielä etäämpää näkyi matkamme päämäärä.

Hiirakko, jonka jalkoja kahdeksantoista vuotta kangistutti, juoksi vain verkalleen, mutta kului matka sittenkin.

Ensin oli laajoja peltomaita edessämme ja siellä täällä, kahden puolen tietä, oli taloja punaisiksi maalattuine seinineen ja valkoisine ikkunapuitteineen.

Vähitellen tien sivusta muuttui metsäiseksi — olimme jo ulkopuolella kylän — ja kirkasvetisen lammen rannalla näkyi sorsa puikeltavan.

Metsästä kuului peipposen liverrystä, ja yli mah-tavan hongikon leijaili tuimakulkuinen kotka. Oliko se huomannut peipposen? Siltä ei näyttänyt. Kohden sinitaivasta kohoten se suuntasi lentonsa pohjoiseen päin ja pian se oli kadonnut etäisen metsäkulman taa.

Jo oli Haukkavuorikin lähenemässä, ja aurinko valaisi täydellä terällään heinäkuun aikuisessa pu-

kimessa olevaa luontoa. Vielä puolen tunnin matka,
niin saisimme vanhan Hiirakon riisua valjaista.

II.

Ihan Haukkavuoren kupeella oli pienen pelto-
maan ympäröimänä vähäinen torppa. Joskus olivat
sen seinät olleet punaisiksi maalatut ja ikkunapuit-
teet valkoisiksi, mutta nyt oli maalista tuskin mitään
enää jälellä. Seinät olivat harmaat ja paikoin sammal-
tuneet, ikkunapuitteet lahot, ja ennen ehjät ruudut
olivat tuohilla paikatut. Sammaleinen oli torpan pä-
reinen kattokin ja uunipiippu osaksi rikki. Mustana
se törrötti kohden siniseltä hohtavaa taivasta. Rän-
sistynyttä ja huonoa oli kaikki torpan ulkopuolella-
kin. Puinen säleaita oli puoleksi kumossa, ja vanha,
torpan vieressä oleva tallirakennus oli miltei katotta,
mutta niinpä — sen sain myöhemmin kuulla — ei siel-
lä moneen vuoteen ollutkaan ollut asujainta. Ainoa,
mikä vielä oli joltisessakin kunnossa, oli pienoinen
saunarakennus metsän rajalla. Kuusikkoa ja korkeaa
hongikkoa näkyi tämän taustalta, ja vilkaskulkuinen
puro virtasi alas vuorista rinnettä. Torpassa asui van-
ha, Turkin sodan aikuinen sotilas vaimonsa ja yhden
tyttärensä kera.

Toisinaan oli Pekka — se oli sotilaan nimi — aivan pienenä ollessani käynyt kotonani. Tällöin hän oli hypitellyt minua polvillansa ja kertonut kummallisista kertomuksistaan Turkin sodasta, johon hän itsekin, mikäli varmalta taholta tiedettiin, oli hyvin urhoolisesti ottanut osaa. Mitalin hän olikin saanut urhoolisuudestaan, ja huvityönäni oli ollut — Pekan meillä pistäytyessä — pidellä sormillani hänen rinnallaan olevaa mitalia.

Moneen vuoteen ei nyt kuitenkaan Pekkaa ollut meillä näkynyt. Lähenevä vanhuus oli estänyt häntä pitkälle liikkumasta. Vielä oli hän kuitenkin mielessäni ja suuresti ilostuin, kun isä — meidän Haukavuorta lähetessä — ohjasi vanhan Hiirakon kulun kohden ijäkkään sotilaan vaatimatonta asumusta. Jo aikaisemmin oli äitini kaukaa rattailta osoittanut kädellään torppaa ja maininnut entisen, hyvän tuttavani siellä asuvan.

Erittäin ystävällisesti meitä otettiin torpassa vastaan. Pekka itse riensi ulos ja tarjoutui riisumaan hevosen valjaista. Pian Hiirakko olikin vapaa rattaitten edestä ja vietiin talliin. Isä otti rattailta heiniä sen syötäväksi, haki sangolla vettä saunan takaa näkyvästä

purosta, ja sitten lähdettiin yhdessä Pekan seurassa sisään. Pienestä eteisestä tulimme tupaan. Siellä äiti Ennun ja Annan kanssa jo istui penkillä, ja vilkkaasti hääraasi takan ääressä torpan vähän alulla kolmattakymmentä oleva tytär.

— Liisa, sanoi Pekka hänelle — paneppa nyt kahvi tulelle!

— Olen juuri hommassa, isä, vastasi Liisa.

Samalla avautui tuvan perältä ovi, ja huoneesta astui sisään torpan jo ijäkkääksi käyvä emäntä.

Liisa ja hän olivat hyvin toistensa näköiset. Molemmilla oli pitkä, solakka vartalo ja siniset, suuret silmät. Liisan tukka oli pellavainen ja vahvassa palmikossa. Äidin hiukset olivat tummemmat, muta selvästi saattoi huomata, että nekin ennen olivat olleet väriltään pellavahkot. Kuusikymmentä ikävuotta oli tuonut niihin mukanansa muutamia harmaita suortuvia.

Pekka oli vaimoansa hyvän joukon neljättä vuotta vanhempi. Leini jaloissa oli hänet ennen aikaa vanhentanut. Tukka oli miltei kokonansa harmaa ja samoin rinnalle valtoimenaan valuva täysipartakin. Terrästä oli kuitenkin vielä harmaissa silmissä ja koukis-

tumatta kolmikyynäräinen vartalo. Nuoruudessaan hän oli kaartissa ollut alaupseerina ja semmoisena hän oli jo mainittuun Turkin sotaankin ottanut osaa. Nyt hän vanhoilla päivillään nautti pientä eläkettä ja muisteli entisiä sota-aikoja.

Suruakin oli Pekalla ollut. Noin kymmenen vuotta sitten hänen ainoa poikansa, nimeltä Pentti, oli lähtenyt Amerikkaan, ja sen jälkeen ei hänestä ollut mitään tietoja tullut, joten vanhemmat luulivat varmasti häntä kuolleeksi. Olisihan hän muuten edes jotakin heille olostaan kirjoittanut.

Olletikin ensi alussa oli ajatus Pentin kuolemastakin tuntunut heistä sangen katkeralta, sillä niin hyvä, niin reipas hän oli ollut.

Vain hetkiseksi, korkeintaan pariksi vuodeksi hän oli sanonut lähtevänsä ja sitten palaavansa isäänsä ja äitiänsä kotitoimissa auttamaan.

Kovin olisikin nyt apu ollut tarpeen, sillä ei Pekasta enää ollut raskaaseen ulkotyöhön, eikä Liisastakaan vaimoisena, vaikka hän kyllä parastaan yritti, ollut kaikkeen. Sentähden torpassa kaikki tahtoikin joutua hunningolle ja huonoon kuntoon.

Näin Pekka puhui liikutettuna poikaansa muistel-

len, ja kyyneliänsä vaivoin pidätellen istui emäntäkin.

Katsahdin nyt Liisaan. Uutterana hän puuhasi takkavalkean ääressä, pani kahviin sikuria ja kohensi tulta.

Samalla Pekka — salavihkaa pyhittyään kyynelkarpalon silmänurkastaan — otti Ennun ja Annan polvilleen, keinutteli heitä hetken aikaa ja alkoi sitten kertoa heille satuja. Silloin minäkin siirryin häntä liemmäksi.

Sadut olivat Haukkavuoresta, ja usein olin ne ennenkin kuullut, mutta siitä oli jo pari vuotta, joten mielellänikin kuuntelin niitä uudestansa.

„Eräs mies“, kertoi Pekka, „kulki kerran eksyksissään Haukkavuorella. Jo oli hän harhaillut pitkän aikaa, mutta vieläkään hän ei tietänyt mitään ilman-suunnista. Silloin hän päätti kiivetä vuorta ylöspäin. Siten hän ehkä tulisi vuoren huipulle ja näkisi sieltä ihmisasuntoja. Hän lähtikin kulkemaan, mutta jo muutaman askeleen otettuansa hän tunsu itsensä sanomattoman väsyneeksi ja istahti levähtämään suurta kiveä vastaan. Pian hänen silmäluomensa ummistuivatkin ja pää painui rinnalle, mutta unenhorrok-

sissaan hän oli kuulevinaan ilkeätä harakan naurua. Silloin hän havahtui ja huomasi nukkuneensa suureen hopea-ankkuriin nojaten. Kiireesti hän hypähti ylös ja ihmeekseen hän ei enää laisinkaan ollut väsyksissä, mutta ankkuria hän ei kuitenkaan jaksanut paikaltakaan hievahtaa. Niin iso ja raskas se oli. Mikä siis oli neuvoksi? Mies, hänen nimensä oli Matti, lähti uudelleen kiipeämään vuorta, mutta matkalla — osatakseen takaisin hopea-ankkurille — hän puukollaan veisteli puihin rasteja. Helposti hän löysikin nyt vuoren huipulle ja sieltä ihmisten luo. Hän tuli suureen ja komeaan taloon ja kertoi ankkurista, mutta kaikki nauroivat hänelle, eikä kukaan lähtenyt hänen mukanaan. Silloin hän meni vähäiseen mökkiin, missä asui kolme köyhää veljestä. He uskoivat häntä ja lupasivat tulla hänen mukansa, ja pian kaikki neljä miestä olivatkin hopea-ankkurilla, mutta nytkään he eivät jaksaneet sitä liikuttaa. Silloin he näkivät pienen peipposen, joka lennellen ilmassa lauloi: „Kumartakaa ensin seitsemän kertaa, kumartakaa ensin seitsemän kertaa!“ Miehet tekivät niin, ja nyt ankkuri nousi helposti, mutta sen sijaan heidän jalkansa olivat ikäänkuin kasvaneet maahan.

Peipponen viserteli taasen: „Kääntäkää päänne kolme kertaa vasemmalle, kääntäkää päänne kolme kertaa vasemmalle!“ Miehet noudattivat neuvoa, ja silloin heidän jalkansa irtaantuivat, mutta samalla alkoi maasta heidän ympärillään kohota virvatulen kaltaisia liekkejä. „Polkekaa maahan kolme kertaa!“ lauloi peipponen. He tottelivat, ja virvatulet katosivat. Silloin peipponen laskeutui maahan heidän eteensä ja muuttui äkkiä ihmeen ihanaksi, loistavasti puetuksi kruunupäiseksi immeksi. Oikeassa kädessään hänellä oli kultaomenainen valtikka. Ojentaen sen juhlallisesti miehiin päin hän käski heidän ankkurineen kiirehtimään Haukkavuorelta, mutta matkalla he eivät saisi sanaakaan vaihtaa keskenänsä ennenkuin ehtisivät vuoren juurelle. Miehet lupasivat sen ja lähtivät liikkeelle. Silloin kaunis impi muuttui jälleen pieneksi peipposeksi. Iloisesti viserrellen se seurasi heitä. Mikään ei ollutkaan enää heidän kulkuansa estämässä, ja jo olivat miehet miltei vuoren juurella, kun äkkiä pitkäkoipinen jänis hypähti pensaikosta heidän jalkoihinsa. Silloin miehet kumartuivat tarttuaksensa jänikseen ja unohtaen varoituksen huusivat toisilleen innoissaan: „Ottakaa kiinni!“ Samalla

kuului hirmuinen jymähdys ikäänkuin ukkosen jyri-
nä, ja hopea-ankkuri katosi tulena heidän käsistään.
Jäniskin oli kadonnut. Se oli muuttunut rumaksi ha-
rakaksi, joka ilkeästi nauraen lensi vuorelle. Pientä,
hyvää peipposta ei sitävastoin enää laisinkaan nä-
kynyt. Etäältä kuului tosin sen surumielistä laulua,
mutta pian sekin vaikenä. Turhaan miehet myös et-
sivät hopea-ankkuria. Eivätpä he löytäneet enää edes
rasteja, joita Matti oli tehnyt puihin. Nekin olivat hä-
vinneet, ja miehet saivat tyhjin toimin palata vuorel-
ta. Sitten sen koommin ei olekkaan kukaan nähnyt
Haukkavuorella hopea-ankkuria, ja liekkö sitä kos-
kaan ollutkaan.“

Näin Pekka taruili meille ja vielä hän kertoi toisen-
kin sadun. Se oli tytöstä ja pojasta, jotka luvatta olivat
lähteneet Haukkavuorelle marjaan. Hekin siellä ek-
syivät ja joutuivat ruman ja häijyn noita-akan pariin,
mikä vei heidät asuntoonsa, suureen, kallion sisäs-
sä olevaan palatsiin. Siellä oli paljon rikkautta, kul-
taa ja hopeata, mutta sittenkin kauhea olla, sillä huo-
neissa oli aina pimeä, sisiliskoja oli lattioilla, matoja
seinissä ja kammottavat huuhkajat ja yölepakot lensi-
vät nurkasta nurkkaan. Vihdoin lapset kuitenkin pää-

sivät noita-akan luota pakoon pienen kerjäläispojan avulla, jonka hyvä metsänhaltija oli äidin rukouksesta lähettänyt heitä hakemaan. Seikkailu päättyi sillä, että lapset kotiin tultuaan pyysivät äidiltään anteeksi tottelemattomuuttaan ja lupasivat vast’edes aina olla hänelle kuuliaisia.

Tämmöisiä olivat Pekan sadut, nekin omiansa lisäämään sitä salaperäistä taruverhoa, mihinkä Hauk-kavuori oli kietoutunut. Mitenkä ne olivat syntyneet? Epäilemättä ne eivät olleet Pekan keksintöä, sillä siksi yleisesti niitä kerrottiin. Kuulinpa kerran pitäjämme kirkkoherran lausuvan isälleni arvelunaan — siitä oli nyt noin pari kolme vuotta — että aarretarina olisi vanhin ja muut siitä vilkkaan mielikuvituksen kehittämiä. Oliko hän oikeassa? Ehkä, ehkä ei. Sen saatoinkin kuitenkin huomata, että aarretarina kertomuksineen lappalaistytöstä ja merirosvoista oli ainoa, jolla todellakin voi olla eletyt tapahtumat pohjana. Muut olivat siksi ilmeisesti kaikkea tosiperäisyyttä vailla olevia satuja, etten minäkään niitä lapsen ymmärrykselläni muina pitänyt.

— — — — —

Lopetettuansa satunsa noita-akan palatsista Pek-

ka laski Ennun ja Annan polviltaan lattialle ja nousi ylös. Kahvi, näet, oli valmiina, ja Liisa pyysi meidän sitä huoneeseen juomaan. Siirryimme siis tuvas- ta sinne. Siellä isä ja äiti ottivat ensimmäisinä kuppinsa, sitten Pekka perheineen. Me, lapset, saimme äidin määräyksestä hetkisen odottaa, mutta pian tuli meidänkin vuoromme.

Kahvia juodessamme vanhemmat haastelivat ensin keskenään kaikenlaisista yleisistä asioista, mutta vähitellen — en tiedä miten — johtui näistä keskustelu myös Haukkavuoren aarteeseen.

III.

Kuka ensiksi otti puheeksi Haukkavuoren aarteen, sitä en enää muista.

Siitä mainittaessa Pekan suu meni pilkalliseen hymyyn, mutta pian hänen kasvonsa muuttuivat vakaviksi ja vasen kyynärpää pöydällä, käsi poskeen nojaten hän istui ajatuksiinsa vaipuneena.

Toisinansa välkähti Pekan silmissä niin kummas-ti, ja syvä huokaus nousi hänen rinnastansa.

Äkkiä hän tuskastuneena nousi lavitsalta ylös ja astui sanatonna tupaan.

Kiivain, joskin raskain askelin hän mitteli tämän lattiata, mutta odottamatta hän seisahtui, löi kädellä otsaansa ja mumisi jotakin itsekseen.

Oudostuneina katselimme avoimesta ovesta Pekkaa. Mikä häntä vaivasi? Käsittämättömältä tuntui hänen käytöksensä.

Kauvan emme tarvinneet odottaa selitystä. Pekka astui tyyntyneenä jälleen huoneeseen. Lyhyesti naurahtaen hän istahti entiselle paikalleen ja alkoi puhella vapaasti ikäänkuin mitään ei olisi tapahtunut.

„Merkkillistä“, hän sanoi, „kuinka kummasti minuun vaikuttaa, kun vaan kuulen Haukkavuoren aarteesta puhuttavan. En usko koko aarteen olemassaloon, mutta toisinansa herää kuitenkin epäily rinnassani, ja silloin todellakaan en tiedä mitä ajattelin. Äskenkin johtui mieleeni kuinka nuorena, kahdeksantoista ikäisenä nuorukaisena välistä samoilin Haukkavuoren rinteitä päiväkausia. Hain aarretta niinkuin moni muu oli tehnyt ja on jälkeensä tehnyt, mutta luonnollisesti minkäänlaisista tuloksista. Olin tosin kerran löytävinäni jonkinlaisia merkkejä, mutta ne pettivät, ja perin uupuneena palasin illalla kotiini. Yhtä turhia, yhtä uuvuttavia olivat kaikki matkani. Sentähden en saattanut äsken, aarteesta mainittaessa, olla pilkallisesti hymyilemättä. Mutta jo seuraavassa silmänräpäyksessä ajattelin, että ehkä sittenkin näkemäni merkit olivat oikeat, vaikka en niitä ymmärtänyt, enkä vielääkään ymmärrä. Tämä ajatus oli niin voimakas, että se kokonansa sai minut valtoihinsa.“

Nyt Pekka, silmänräpäyksen vaiettuansa, siirtyi puheessaan jo muihin asioihin, sanoi toivovansa hyvää elovuotta, sillä kesä oli tähän saakka ollut niin lu-

paava, mutta uteliaisuuteni oli herännyt, joten miltei heti keskeytin hänet ja pyysin hänen kertomaan meille aarteen etsinnästään.

Yhtyipä isäkin pyyntööni.

Silloin Pekka näkyi vaipuvan syviin ajatuksiin. Selvästi saattoi huomata, että ristiriitaiset tunteet taistelivat hänen sydämessään. Kertoisiko hän meille? Odotimme jännityksellä hänen vastaustaan. Vihdoin hänen huulensa vetäytyivät hyväntahtoiseen hymyyn, ja hänen silmänsä saivat kirkkaamman loisteen. „Eipä minulla ole mitään vastaan“, hän sanoi hiljaisesti hymähtäen, „mutta siirtykäämme ensin tupaan! Siellä on tilavampi.“

Siirryimme tupaan ja asetuimme penkille istumaan.

Ennu ja Anna vetääntyivät äidin turviin. Heistä odotettavassa aarrehistoriassa oli jotakin kauhistuttavaa.

Isä oli virittänyt paperossin ja minä istuin hänen vieressänsä.

Emäntä nojasi pöytää vastaan ja odotti hänkin uteliaisuudella. Koskaan ei Pekka edes hänelle ollut aarteen etsintäretkistään puhunut.

Pekka itse käveli vakavana lattialla ja sytytteli lyhyttä nysäpiippuansa.

Liisa sillävälän hommaili vielä huoneessa. Hän korjaili kahvivehkeitä pois, mutta nyt hänkin jo astui tupaan ja istahti uuninpankollen. Kädessänsä hänellä oli sukkakudin, ollaksensa aikaa turhaan kuluttamatta.

Samalla Pekkakin oli saanut piippunsa vireeseen ja puhaltaen vahvan savupilven hän aloitti kertomuksensa.

Kaukaa Kemin puolelta hänen isänsä oli tullut ja asettunut asujaksi torppaan, missä nyt olimme. Muutosta tänne ei Pekka paljonkaan muistanut, sillä hän oli silloin ollut vielä aivan pieni, tuskin nelivuotias, mutta sen hän sitävastoin selvästi muisti, että Haukkavuori jo ensi näkemältä oli häntä suuresti viehättänyt. Sen metsäiset, jylhät rinteet olivat, näet, hänestä niin oudon juhlalliset, ja miltei itsetiedottomasti hän toisinansa oli huomaamattansa lähennyt saunan takana olevaa puroa, leikkinyt ensin hetkisen sen partaalla, mutta alkanut sitten hiljaksen, askel askeleelta, kiivetä kallioista rinnettä ylöspäin. Aina oli tällöin äidin ääni kutsunut häntä varoittaen takaisin,

ja hitaasti, vastenmielisesti hän oli jälleen laskeutunut alas. Kerran hän kuitenkin, eräänä sunnuntaina, oli äitinsä havaitsematta päässyt tuvasta. Äiti nukkui silloin puolipäivä-untansa, ja isäkään ei ollut kotona. Joutuisasti hän juoksi saunan luo, sieltä purolle ja purolta rinnettä ylös. Hän juoksi herkeämättä. Pienet kädet löivät verille kalliota kavutessa ja vaatteet joutuivat epäjärjestykseen, mutta siitä hän ei välittänyt. Ylös, ylös hän tahtoi. Viimein hän kuitenkin oli hengästyneenä pysähtynyt ja katsonut taaksensa. Joka taholla hänen edessään oli jylhää, kallioista metsää, mutta yli synkän metsän näkyi korkealta harjanteelta hänen kotinsa. Etäällä se jo oli, kaukana hänen jalkojensa alapuolella. Peloittavan jyrkkänä kohosi puu- ja sammalpeittoinen vuorenrinne hänen yläpuolellan- sakin. Silloin oli luvaton matka ruvennut arveluttamaan Pekkaa, ja katumuksen kyyneleet silmissä, sydän kiivaasti pamppaillen hän oli alkanut kavuta tulemaansa tietä takaisin. — Alhaalla, saunan tykönä, oli äiti häntä jo vastassa. Hän oli herännyt unestaan ja heti huomannut sanomattomaksi kauhuksensa, että poikaa ei ollut tuvassa. Hän juoksi ulos, mutta pihamaallakaan ei näkynyt ketään. Silloin hän epätoi-

voissaan riensi saunalle ja sieltä purolle. Ehkä Pekka oli lähtenyt sinne? Siellä lapsi, itkussa silmin, vaatteet rikkiöiminä ja kädet verissä, tulikin kalliota kiiveten. Selitykset eivät olleet pitkät. Pekalla ei ollut mitään puhua puolustukseksensa, ja äiti — sanaakaan sen enempää tuhlaamatta — nosti hänet syliinsä, vei sisälle ja otti koivurieskan ovipielustasta.

Notkealla koivunvitsalla saamansa selkäsauna oli Pekalta joksikin ajaksi poistanut kaiken halun tutkia Haukkavuoren „salaisuuksia“, mutta sitten se vähitellen heräsi uudestansa ja vuosien lisääntyessä, nuorukaisijan tullen, kasvoi yhä voimakkaammaksi. Nyt ei kuitenkaan enää Haukkavuoren suuriluontoisuus ollut yksin vaikuttamassa, vaan ihmeellinen, mainitusta vuoresta liikkuva tarina aarrehistorioineen oli houkuttelemassa tuntemattomia kultia etsimään.

Lapsena Pekka ei ollut tarinaa ymmärtänyt, eikä myös ollut pannut siihen minkäänmoista merkitystä. Satuna sitä olikin hänelle kerrottu, joten hän — sen enempää asiaa punnitsematta — oli sitä myös semmoisena pitänyt, mutta nyt — nuorukaiselle — esiintyi tarina kokonansa toisessa valossa. Itsenäinen arvosteluhalu oli jo määräämässä, eikä Pekka enää voi-

nut olla mielessään kuvittelematta, että vuorella todellakin oli salaperäisiä aarteita kätkettynä. Oudot miehet olivat tuoneet ne tänne aikana, jolloin seudut vielä olivat olleet lappalaisten asustamina. Nämät olivat vähitellen tungetut kauvemmaksi pohjoiseen, mutta perinnöksi oli samalla, paitsi rikkaita kalavesiä ja erärunsaita metsämaita, jäänyt sijaan asettuneille suomalaisille myös aarrehistoria, joka polvesta polveen — ehkä vähän muotoaan muuttaen — oli sitten ollut kulkeilla.

Tämä ajatus tarinan synnystä miellytti suuresti Pekkaa, sillä tarkimmallakaan yksityiskohtain punnitsemisella hän ei voinut keksiä toista yhtä perusteltua ja yhtä todenmukaiselta tuntuvaa selitystä. Tämä ei kuitenkaan vielä mitään varmuutta tuonut. Olihan sekin mahdollisuus, että tarina oli vain vilkkaan mielikuvituksen luoma. Silloin selitys oli myös ainoastansa näennäisesti oikea ja semmoisena soveltuva siihen käsitykseen, minkä hän lapsuudessaan oli vanhempiensa kertomuksen johdosta saanut. Tämä käsitys tunkeutui nyt uudestansa hänen mieleensä ja karikoitti sieltä kaikki jo rakkaiksi käyneet haavekuvat tarinan todellisuudesta, mutta ne palasivat vähitellen

ja tällä kertaa niin vastustamattomalla voimalla, että hän miltei tahtomattaankin uskoi aarteiden olemassaoloon.

Tähän vakaumukseen joutumista edisti etenkin Karjalasta kulkupuheena tullut tieto. Siellä oli maasta löydetty aarre, joka kertomuksien mukaan oli sinne kätketty Isonvihan aikana. Satuina oli näitäkin kertomuksia pidetty, mutta nyt oli sattuma tuonut aarteiden ilmoille. Vasta raivattua uutispeltoa kynnettäessä oli, näet, auran terä paljastanut yli vuosisataisen kätkön. Tästä kuullessaan ei Pekka ollut saattanut olla Haukkavuorenkin tarinaa ajattelemana. Ehkä sekin oli yhtä tosiperäinen?

Kauvan Pekka ei epäröinyt, mutta mitäpä hän sitä tulisena kahdeksantoista vuotiaana olisikaan tehnyt? Silloin veri hehkuu kuumana suonissa, ja mieli palaa seikkailuihin. Enempää itseänsä raskailla ja ikävillä miettimisillä vaivaamatta hän heittikin lapion ja kuopan olkapäälleen ja lähti Haukkavuorelle.

Aamusta varhain hän viipyi täällä myöhäiseen iltaan saakka, mutta väsymys oli ainoana palkintona uutтерista ponnistuksista.

Se kuitenkin ei estänyt häntä yhä uusille mat-

koille taivaltamasta, ja viikot vierivät, mutta työ oli yhtä tuloksetonta, ja siksi mieli alkoi jo käydä lamaan, siksi horjua äsken vielä niin luja vakaumus aarteiden olemassaolosta.

Kerran kuitenkin onni oli häntä suosinut, ja suurella jännityksellä hän oli ryhtynyt havaintojen tekoon. Tämä oli tapahtunut Susiluolan rinteellä.

IV.

Susiluolasta ruvetessansa puhumaan Pekka huomattavassa määrässä vilkastui. Piipun polttaminen unohtui ja eteemme, pöydän ääreen seisahtuen hän käsillään toisinaan liikkeitä tehden kertoi tulisen nopeasti. Oli ikäänkuin menneet tapahtumat olisivat uusiintuneet hänelle ilmi-elävinä. Niin muistelmiensa valtamana hän oli.

Susiluola, nimesi Pekka, sijaitsee Haukkavuoren läntisellä rinteellä. Tupamme rappusilta — jos ulos menisimme — saattaisin teille näyttää vuorella olevan rosoisen ja louhikkoisen paikan, jossa kasvullisuus ainoastansa vaivoin versoo. Vain siellä täällä on joku yksinäinen puu, kuusi tahi mänty, ja paljainna, sammaluurteisina kohoavat kallioseinämät. Yksi näistä on muita jylhempi ja muita korkeampi. Kohetisuorana se nousee kohden sinitaivasta, niin äkkijyrkkänä, että on mahdotonta sen sileällä pinnalla missään saada jalansijaa. Seinämä on kierrettävä, jos ylös tahdotaan päästä.

Sen juurella on kolme neljä isoa, jättimäistä kiveä,

ei aivan likitysten, vaan pienen välimatkan päässä toisistaan. Vuorensinämän kanssa ne muodostavat vähäisen, miltei kehänmuotoisen aukeaman, ja kaksi suurta, satavuotista honkaa varjostaa niitä.

Aukeama on pinnaltaan tasaista kalliomaata, mutta kokonansa jäkälien kattamaa. Tarkasti sitä silmäillessä saattaa nähdä, että se tuskin huomattavasti viettää vasemmalle käsin.

Äärimmäisinnä vasemmalla on suurin aukeamaa muodostavista kivistä. Sen ulkomuodossa ei ole mitään, joka herättäisi erikoisempaa huomiota. Tuskinpa edes sen ainoa kokoa tulee kummastuneeksi. Semmoisia „kalliolohkareita“ on lukemattomia maassamme, toisinansa muuten ihan tasaisillakin peltomailla.

Jotakin on kuitenkin tässä kivessä, joka on omiansa tekemään sen merkilliseksi. Sen alta, rinteen puolelta, alkaa, näet, kuuluisa Susiluola.

Luolan suu on hyvin matala. Ainoastansa ryömiällä pääsee siitä sisälle, ja on se ulkopuolelta katajien suojaama, niin että outo ei sitä helposti löydä, vaikka hän olisi kuullut luolasta puhuttavankin.

Kun katajat taivuttaa syrjään, silloin vasta näkyy

kiven alta kapea, mustapohjainen, noin metrin levyinen railo. Se ei juuri houkuttele sisälle kömpimään, mutta kun tämän on, joskin vastenmielisesti tehnyt, tällöin on myös vaiva monin kerroin palkittuna. Silmien eteen aukeene kallioisen seinän joka taholta ympäröimä luola, jota jatkuu niin pitkälle kuin maanalaisessa hämärässä saattaa eroittaa.

Kukaan ei ole tietävästi vielä luolan toista päästä nähnyt.

Niin syvälle jylhän ja korkean Haukkavuoren sisälle se ulottuu.

Moni reimana poikana pidetty mies on uhmailleen lähtenyt luolaa kulkemaan, mutta kesken on rohkein palannut takaisin. Kaksi tämmöistä tapausta joutuu etenkin mieleeni.

Kerran meitä oli nuoria useampia, sekä poikia että tyttöjä, Haukkavuorella. Olikin Juhannus-aatto ja väkeä oli Kirkonkylästä saakka kokoontunut vuorelle, sen huipulla kokkoa polttaaksensa.

Ajan kuluksi kävimme Susiluolallakin.

Tyttöjoukossa oli mukana köyhän talokkaan tytär Alanevan kylästä.

Tämä oli kaunis tyttö, mutta hänen kauneudes-

saan oli jotakin erikoista, pitäjän muitten tyttöjen ulkomuodosta poikkeavaa. Olisipa, kun Leenan näki, luullut mustalaistytön olevan edesssä. Niin tummanruskeat olivat hänen silmänsä, niin pikimusta oli hänen pitkä, vallattomasti kiharoilla oleva tukkansa. Ehkä olikin hänen suonissaan mustalaisverta. Aina-kin huhu, jos se totta sitten puhui, tiesi siitä kertoa. Leenan isä, näet, olisi vieraalla paikkakunnalla mennyt naimisiin erään mustalaistytön kanssa, mutta tämä oli täällä, heti lapsen synnytettyänsä, kuollut. Silloin mies otti lapsen — se oli tyttö — ja muutti jälleen kotiseutuvilleen.

Oli huhun kuinka oli, ei estänyt se muita pitäjäläisiä ja näistä etenkin nuorisoa Leenan kanssa seurustelemasta. Tuskinpa aina häntä „mustalaiseksi“ edes muistimmekaan. Suurimman osan ikäänsä hän oli elänytkin keskuudessamme. Sentähden olimme häneen tottuneet, ja luulenpa monen pojan tavallista syvempäänkin katsoneen hänen tummiin silmiinsä. Minäkin hiljaisuudessa pidin Leenasta — tässä Pekka vilkaisi vaimoonsa — ja ihailemista hänessä olikin. Hän oli käytökseltään tulinen, liikkeiltään reipas ja — mikä mustalaisessa on harvinaista — luonteeltaan sy-

dämellisen suora ja vilpittömästi rehellinen. Eivätpä tytötkään olleet hänestä pitämättä, ja hyvä toveri Leena olikin. Pieninkin ystävää kohdannut vastoinikäminen saattoi kyyneleet hänen silmiinsä. Toisinansa hän kuitenkin oli oikullinen. Silloin hänen isot, iloisat silmänsä tuikehtivat veitikkamaisesti ja vallattomana hän sai milloin minkin päähänpiston, kiusasi, näet, tovereitaan — tahi mikä oli tavallisinta — lasi pilaa ihailijoistaan, heti jälleen sydämettömyyttään taas katuaksensa.

Vallattomana hän nytkin oli Susiluolalla ja lupasi sille pojista sukkaparin kutoa, joka luolan päässä kävisi.

Meitä oli paljon poikia hänen ympärillään, mutta kukaan meistä ei astunut esille. Vaatimus oli mieles-tämme liika mahdoton täyttää, mutta kuitenkin emme saattaneet olla epäröiden katsomatta toisiamme, sillä tytöt virnistelivät selkämme takana, ja se harmit-ti.

„Eikö kukaan uskalla?“ sanoi Leenakin pilkallises-ti naurahtaen.

Joukostamme astui silloin päättäväisenä esille synk-käkatseinen Lapuan poika.

Hän oli vasta tullut paikkakunnalle ja useammille meistä outo.

„Tyttö“, sanoi lapualainen purevalla äänenpainolla, „en sukkaparia ansaitakseni lähde, vaan jos sydämesi minulle lupaat, niin luolaan menen ja sen päässä käyn.“

Leena punastui. Niin pitkälle hän ei ollut leikinlassaansa tahtonut mennä.

— Lupaa, lupaa! huusivat tytöt — kesken lapualainen takaisin palaa.

— Olkoon sovittu, lausui Leena pilkallisesti.

Lapualainen puri huuliaan, mutta ei sanaakaan puhunut. Uhkamielisenä hän taivutti katajat syrjään ja ryömi aukosta sisään.

Tuossa tuokiossa hän oli kadonnut näkyvistämme, mutta vielä tarkastelimme levottomuudella luolan aukkoa.

Levottomuus kasvoi, kun häntä vielä parinkaan tunnin kuluttua ei takaisin kuulunut.

Aivan kalpeat olivat Leenan kasvot. Hän katui jo ajattele mattomuuttaan. Ihan ventovieraalle hän oli sydämensä luvannut. Mitäpä jos lapualainen oli pilan totena ottanut? Mitä hän tälle silloin sanoisi? Lee-

nan tätä ajatellessa kuuma kyynelkarpalo juoksi pitkän hänen poskipäitään, ja leikinlasku ei enää huvittanut.

Allapäin olivat toisetkin tytöt. Heitä suretti se, että he kehoituksellaan, jota heidän toverinsa oli noudattanut, olivat saattaneet tämän ikävään pulaan.

Emmepä mekään, pitäjän pojat, olleet laisinkaan mielissämme. Ulkoseurakuntalainen oli tullut ja alttiilla rohkeudellaan ehkä alentanut arvoamme tyttöjemme silmissä. Kukapa sitäpaitsi meni takaamaan, ettei hän luolan päässä kävisi ja sitten esiintyisi vaatimuksineen? Tiesi sen Leenankin silloin. Tytöt ovat aina hupakoita. Ottavat vaikka minkä mokoman, joka tielle osuu. Uhmaileva oli monen pojan katse, ja voimattomassa vimmassaan he puristivat nyrkkiään housuntaskussa.

Ummelleen kolme tuntia oli vierähtänyt. Tällöin vasta — auringon ensimmäisiä säteitään heittäessä itäiseltä taivaanrannalta — näkyi viimeinkin katajien lomitse käsi ja pian toinenkin. Luolasta tuli esille lapualainen, mutta minkälaisena ulkomuodoltaan?

Hänen vaatteensa olivat likomärjät ja repaleiset, hänen kasvonsa ja kätensä veriset. Lakittomin päin

ja vahva, ruskea tukka vedestä takkuisena hän seiso-
i edessämme. Hänen harmaat silmänsä olivat en-
tistäkin synkkäkatseisemmat, ja parrattomat huulet
olivat lujasti yhteenpuserrettuina.

Näin hän seiso i silmänräpäyksen ajan, mutta sit-
ten hän perin uupuneena vaipui maahan.

Lähenimme uteliaina häntä.

Tällöin hänen huulensa avautuivat. „Tuokaa juo-
tavaa!“ hän kuiskasi tuskin kuuluv in sanoin.

Eräällä pojista oli pullo viinaa mukana. Hän tarjo-
si lapualaiselle pullon.

„Ei väkeviä“, puhui tämä raskaasti.

Äkipäätä tehdyllä tuohisella haimme hänelle jou-
tuisasti vettä.

Syvin siemauks in hän joi kaiken veden ja laski sit-
ten tuohisen viereensä.

— En ole yrityksessäni onnistunut, hän mumisi
hampaittensa välistä.

— Et ole onnistunut? sanoimme yhteen suuhun ja
sydämessämme tunsimme hienoa vahingoniloa.

— En.

Odotimme jännityksellä selitystä.

— En neuvoisi ketään, hän nimesi — yritystäni uu-

distamaan.

— Todellakin, lausui Leena, joka hänkin oli tyttöjen seurassa likennyt — sen näköinen oletkin.

Leena ei ollut saattanut äskeistä tuskaansa unohdtaa ja tahtoi sentähden kostoksi vähäsen pistellä.

Lapuan poika loi moittivasti katseensa häneen.

Leena huomasi sen ja punastuen hän vetäytyi toisten taakse.

Samalla lapualainen nousi vaivaloisesti pystyyn. Hänen lyhyt, jäntevä vartalonsa vapisi vieläkin kokeamistaan ponnistuksista, mutta hänen silmänsä leimahtivat nyt tulta ja terästä oli äänessä. „En ole pelkuri“, hän lausui, „mutta sittenkään en halua toistamiseen tehdä matkaani. Kaukana kallioitten syvyydessä on vuolas virta, ja kylmä kostea on viima, joka täältä tunkee vastaan. Virran ylitse olen yrittänyt kahlata, mutta vesi tempoi jalkojani. Se oli viedä henkeni, vaatteeni repeytyivät ja lakkini kadotin. Verissä ovat käteni, verissä kasvoni, mutta kohtaloani en valita. Sitä ainoastansa valitan, että naisen narriksi rupesin.“

Ylpeästi niska kenossa Lapuan poika lähti astumaan mäkistä rinnettä alas, mutta tyttöjoukkoa si-

vuottaessansa hän moittivin silmäyksin etsi Leenaa ja tämän nähdessänsä hänen synkkä katseensa muuttui niin kaihomiellisen surulliseksi. Emme silloin mekään saattaneet enää tuntea vahingoniloa ja katkeruudetta, jopa miltei kunnioituksella, ajattelimme poistuvaa vierasta. Eipä joka mies vaan tekisi hänen rohkeata yritystään.

Pian hän oli kadonnut taajan hongikon suojaan.

Tällöin mekin lähdimme luolalta, kukin kotiinsa mennäksensä, mutta seuraavana päivänä, aamun koittaessa, valjastin isäni kolmivuotisen oriin kirkkorattaitten eteen.

Ajoin hevosella Kirkonkylään. Lapualainen oli työssä siellä — niin oli minulle sanottu — ja tahdoin nyt tiedustella häneltä yksityiskohtaisesti hänen seikkailuaan luolassa.

Miestä en enää tavannut.

Jo Juhanuspäivän illalla hän seikkailuaan lähemmin kenellekään kertomatta oli lähtenyt kohden koptipitäjäänsä taivaltamaan.

Kuulin sitten jälestäpäin, että Leena oli sinne kirjoittanut hänelle, mutta mitä kirjeessä oli, sitä en tiedä. Ehkä hän siinä pyysi lapualaisen unohtamaan

lausumansa pilkkasanat. Se semmoinen olisi ollut
niin Leenan tapaista.

V.

Pekka keskeytti hetkeksi kertomuksensa. Piippu oli hänen puhuessansa sammunut ja sentähden oli se uudestansa viritettävä.

Pekka käveli takalle, otti hiiloksesta tulta ja sytytti piippunsa.

Sitten hän jälleen astui pöydän luo ja jatkoi kertomustaan.

Toinen yritys — hän sanoi — joka erityisesti johtuu mieleeni, tapahtui noin viikko jälkeen äsken kertomani luolaseikkailun.

Kulovalkean tavoin oli maine Lapuan pojan uhkarohkeasta teosta levinnyt kautta pitäjän.

Jokainen kummeksui sitä, että luolassa saattoi olla voimakas virta. Mitenkä olisi tämä luonnonilmiö selitettävissä?

Luolaa oli tähän saakka pidetty jotakuinkin vähämerkityksellisenä.

Kaikenlaisia tarinoita sen suuresta pituudesta oli tosin jo ammoisista ajoista liikkunut kansan suussa, mutta tiedettiin, että „pitkiä, maanalaisia käytäviä“

oli monessa muussakin pitäjässä, joten Susiluolaan-
kaan ei enempää arvoa pantu.

Nuorison silmissä se kuitenkin aina oli ollut kun-
niassa. Nuorison piiristä olivat ne miehetkin olleet,
jotka toisinaan olivat sen kallioiseen syvyyteen tun-
keutuneet.

Juhannusaattona nuoriso tapasi joka vuosi sään-
nöllisesti kokoontua Haukkavuoren ylimmälle har-
janteelle kokkoa polttamaan. Tällöin oli myös sään-
nöllisesti käyty Susiluolan luona. Sen ääressä oli is-
tuttu ja tarinoitu, sen ääressä leikkiä lyöty, jopa jos-
kus lymysilläkin juostu. Usein oli silloin luola ollut ly-
mysijana, ja olenpa itsekin kerran, piilosilla ollessa,
kulkenut sitä noin puolisen tuntia. Milloinkaan ei ol-
lut kuitenkaan ollut luolan tutkimisesta mitään ky-
symystä. Ainoastaan Haukkavuoren sadunomaisen
aarten etsijät olivat välistä sen alkuosaa tarkasta-
neet, mutta kaikki olivat he miltei heti luopuneet tar-
kastuksestaan. Niin kapea en, näet, luola jo likimiten
kymmenen sylen päässä, että mahdottomalta näyt-
tää ihmisenkin siellä edetä, puhumattakaan siitä, että
suurta „aarre-arkkua“ ei mitenkään voisi saada sisäl-
le.

Olosuhteet olivat nyt monessa suhteessa muuttuneet. Lapualaisen kautta oli Susiluola äkkiä tullut kuuluisaksi. Joskaan ei sieltä aarteita toivottu löydetävän, oli se kuitenkin salaperäisille virtoineen siksi ihmisellistä uteliaisuutta kutkuttava, että mielikuvituksessa — kun varmuudella ei mitään tiedetty — ajateltiin se sisäosaltaan mahtavaksi holviksi, jonka toisesta seinästä, poikki leveän, syvänteisen kivialustan, juoksisi käsittämättömistä lähteistä vahva, pyörteinen, kylmää kosteutta mukanaan tuova vesisuoni. Läpitukevana viimana „huurumainen“ kosteus levisi holvin kaikkiin soppiin ja sieltä pitkin „luolakäytävää.“

Eipä mielikuvitus edes tähänkään pysähtynyt. Muutamien ajatuksessa voimakas virta muuttui mahtavaksi koskeksi ja laaja holvi suuren suureksi saliksi, jonka kattoa omituiset, luonnon muodostamat patfaat tukivat, ja jonka seinät olivat monipiirtoisten kourujen uurtamat.

Kun mielikuvituksessa oli näin pitkälle menty, ei ole kummeksumista, jos vähitellen heräsi ajatus luolan lähemmästä tutkimisesta, ja — niinkuin on tavallista tämmöisissä oloissa — seikkailuhaluinen nuori-

so oli etenkin valmis ryhtymään tutkimuskokeisiin. Se mies olisi, joka ensimmäisenä kävisi „virralla“ saakka, ja kauvaa ei nuoriso tarvinnutkaan päätöksen tekoon. Jo noin viikko jälkeen lapualaisen yrityksen oli meitä Susiluolalla toistakymmentä poikaa.

Pidimme tarpeettomana kaikin lähteä luolaan ja heitimme sentähden arpaa. Se, jolle arpa lankeisi, olisi oikeutettu valitsemaan tovereikseen miehen tai pari.

Onnellinen oli Kirkonkylästä, talokkaan poika, ja tovereikseen hän otti erään pojan Alanevan kylästä ja tämän veljen. Lyhdyillä varustettuina ja kivivasara vyötäisillä he katosivat luolaan.

Likimaisin neljä tuntia saimme tällä kertaa odottaa. Silloin vasta miehet tulivat takaisin. Heidän matkansa oli ollut uuvuttava, mutta virran he olivat myös nähneet — joskin etäältä.

Perin varovaisesti he olivat kulkeneet, vain askel askeleelta. Siksi olivat he niin kauvan viipyneet luolassa.

Ainoastansa tämän lähimmän alku-osan, noin kymmenen sylen matkan, he olivat saattaneet käydä pysyasennossa. Mutta sitten olikin luola jo muuttunut

kovin kapeaksi ja matalaksi. Paikka paikoin olivatkin he sentähden edenneet puoleksi ryömimällä.

Heidän vähän toista tuntia kuljettuansa oli luola alkanut loivasti aleta ja kaukaa he olivat kuulleet veden pauhua.

Jo aikaisemmin oli veden pauhu käsittämättömänä humuna tunkeutunut heidän korviinsa, mutta nyt he vasta saattoivat selvästi eroittaa sen.

Vielä noin puolisen tuntia he olivat edenneet, mutta silloin oli myös rohkeus heidät pettänyt. Miltei koh-tisuorana oli, näet, luola laskeutunut alas, ja lyhdyn avulla he etäällä, tietämättömässä syvyydessä, olivat nähneet mustapohjaisen, kiivaasti vyöryvän veden. Se varmaankin oli lapualaisen mainitsema virta.

Kukaan ei halunnut virtaa likempää tarkastaa. Niin vaaralliselta oli heistä matka sinne tuntunut, ja sanaa sanomatta he — kuin yhteisestä sopimuksesta — olivat kääntyneet takaisin. Jatkuiko luolaa virran toisella puolella, sitä he eivät olleet saattaneet nähdä.

Takaisin palatessansa he — mikäli kiireessään olivat ehtineet — olivat tarkastaneet luolan seinämiä, mutta mitään erikoisempaa he eivät olleet huomanneet. Ainoa mikä oli pistänyt silmiin, oli se, että toi-

sin paikoin oli kalliossa ollut syviä, nähtävästi veden uurtamia kouruja.

* *

*

Sillä välin kun miehet olivat maanalaisella tutkimusmatkallaan, oli Pekka tovereineen istahtanut kattajikon edustalle, joka tiheydellään kattoi Susiluolaan vievän aukon suuta. Alusta, jolle he olivat asettuneet, oli kallioinen ja osaksi sammalpeittoinen. Ajatuksiinsa vaipuneena Pekka nyhti irti sammaleita. Kallio paljastui vähitellen ja äkkiä tuli sammaleitten alta näkyviin omituinen, hevosenkengän muotoinen kuvio. Se oli taitavasti hakattu kallioon ja oli sen yläkannassa kaksi likitysten olevaa nuolenpäätä. Molempien kärjet olivat suunnatut kohti Susiluolan aukkoa.

Kun kuvion huomasin — niin kertoi nyt Pekka meille tekemästään havainnosta — vavahdin jännityksestä ja suurella mielenkiinnolla kumarruin sitä lähemmin silmäilläkseni.

Hevosenkenkä oli täynnä poikittain säännöllisesti vedettyjä viiruja ja kummassakin nuolenpäässä oli pienen pieni nuoli kuvattuna. Molemmat nuolet viittasivat yhdensuuntaisesti, vähän viistoon vasemmal-

le, alaspäin vuorta.

En voinut pidättää hiljaista ilonhuudahdusta. Kuvio oli varmaan jonkinlainen osviitta, jonka merkkejä tutkien, jos niitä vaan ymmärtäisin, saattaisin aarteen löytää.

Toverini kuulivat huudahdukseni ja loivat kummastuneina katseensa minuun.

Osoitin heille kuviota.

Uteliaina he siirtyivät likemmäksi.

Hevosenzenkä piirroksineen näkyi herättävän heidänkin huomiotaan. Sanaa puhumatta he sitä tarkastelivat.

Miltei jo kaduin, että olin sen heille näyttänyt. Entäs jos hekin rupeaisivat sen johdolla aarretta etsimään?

Pelkoni ei ollut turha.

„Olenpa vakuutettu siitä“, lausui, näet, eräs heistä, äkkiä katkaisten äänettömyyden, „että tällä kuviolla on joku yhteys tarinassa mainitun aarteen kanssa.“

„Niin minäkin“, nimesi eräs toinen joukosta, ja samaa olivat muutkin ajatelleet itseksensä.

„Nuolenpää, niin arvelen“, jatkoi jälleen ensimmäinen puhujista, osoittavat suuntaa, jota meidän on

kuljettava, jos tahdomme päästä aarteiden omistajiksi. Erehtymättömän selvästi ne viittaavat Susiluolaan, joten siis aarre on sieltä etsittävä.“

Kysyvästi — sanoilleen vahvistusta hakien — puhui katseli tovereihinsa.

Nämät nyökäyttivät hyväksyvästi päätänsä.

Kenellekään heistä ei näyttänyt edes juolahtaneen mieleen, että pienilläkin nuolilla olisi joku merkitys tahi ehkä he eivät olleet niitä huomanneetkaan.

Se ei olisi ollutkaan ihmeteltävää, sillä niin hienot ne olivat ääriiivoiltaan, että syvälle kumartuen olin saattanut ainoastansa vaivoin ne eroittaa. Ihan selväpiirteinen ei ollut muukaan kuvio.

Pitkät aikajaksot olivat nähtävästi vaikuttaneet siihen kuluttavasti. Näin ajattelin ja mielikuvitukseni siirryin hämärään muinaisuuteen. Kaikki aarretarinassa mainitut tapaukset kangastuivat ilmi-elävinä sieluni peilissä, ja olinpa näkevinäni enemmänkin. Outokieliset miehet hakkasivat kallioon hevosenkengän muotoisen kuvion monine piirtoineen ja arvoituksellisine nuolenpäineen ja nuolineen, jotta he — toisten haahdella saarelle laskiessansa — voisivat helpommin löytää aarteensa kätkentäsiijan. Vuo-

sisatojen kuluessa oli kallion pinta sammaloittunut, ja hevosenkenkä oli kadonnut näkymättömiin. — Sattuma oli nyt minun kauttani loihtinut sen ilmoille.

Kauvan istuin täten mietteissäni. Vasta toisten poikain kova-ääniset huudot havahduttivat minut ajatuksistani. Nämät, näet, riemukkaalla remulla tervehtivät juuri luolasta palaavia tovereitamme. Ylös hypähtäen yhdyin heidän iloonsa.

Jokainen meistä odotti jännityksellä, että he kertomuksellaan vahvistaisivat sen mielikuvan, joka yleisesti oli lapualaisen retken jälkeen luotu Susiluolasta — siitä ilomme johtui — mutta suuresti petyimme. Luola heidän sanojensa mukaan oli kapea ja vaikeakulkuinen, ja missään he siellä eivät olleet huomanneet jälkeäkään mahtavasta holvista.

Kertomus vaikutti lamauttavasti kuin kylmä sade. Kaikki toiveet eivät olleet kuitenkaan vielä menetettyt. Eräs pojista osoitti kallioon hakattua kuviota ja mainitsi aikaisemmin lausutun arvelun, että aarre löytyisi luolasta.

Miehet naurahtivat pilkallisesti.

— Hullu se on, nimesi eräs heistä, joka sieltä aarretta etsii.

— Kuinka niin? kysyin.

— Kuinka niin? toisti tämä purevasti. Kulkemasamme käytävässä sitä varmaan ei missään ole, ja kuka olisi ollut niin järjetön, että hän sen olisi virtaan upottanut? Sitäpaitsi luuletko, että kukaan olisi ahdasta luolaa myöden, jota paikka paikoin ainoastansa ryörimällä voi edetä, ruvennut perässänsä laahamaan isoa ja siis myös painavaa „aarrearkkua?“ Enpä puolestani usko, että hän semmoista olisi onnistunut edes luolaan saamaan sisälle.

Olin hänen puheeseensa mitään lausumatta. Hän oli mielestäni oikeassa. Vastaan väittämättä olivat toisetkin, ja pian kaikki toverini — hevosenkenkään enää vilkaisemattakaan — lähtivät vuorista rinnettä astumaan alaspäin. Susiluolassa vast'ikään käyneet kulkivat etujoukossa.

En seurannut tovereitani, vaan jäin yksikseni istumaan Susiluolan edustalle. Silmäilin nyt täällä toistamiseen hevosenkengän muotoista kuviota. Aivan tarkoituksettomana en sitä saattanut vieläkään pitää ja sentähden päätin ensi työkseni tutkia huolellisesti vuotta pienten nuolten osoittamassa suunnassa.

Päivän huomisen sarastaessa lähtisin varhain liik-

keelle ja ottaisin mahdollisen luolatutkimuksen varalle lyhdynkin mukaan.

Liika myöhäistä olisikin ollut enää ryhtyä toimeen, sillä aurinko oli jo katoamaisillansa läntisen taivaankulman taa, ja koko kesäinen luonto oli vie non hämärän peitossa.

Enempää vitkastelematta nousin ylös — toverini olivat tällöin luultavasti jo aikoja sitten saapuneet vuoren juurelle — ja aloin hitaasti samota kotiani kohden.

Seuraavana päivänä olin iltaan saakka tutkimusmatkallani Haukkavuorella. Ulotin tarkastukseni Susi-luolan alkuosaankin, mutta mitään en löytänyt. Perinpohjin olin vain itseni uuvuttanut. Ehkä en kuitenkaan ollut kuviossa olevia merkkejä oikein ymmärtänyt?

VI.

Tässä Pekka lopetti jännittävän ja huvittavan kertomuksensa.

Sen kuluessa hänkin oli istahtanut penkille.

Hänen piippunsa oli jälleen sammunut, mutta hän ei ollut sitä huomannut.

Pitkät ajat hän oli pitänyt sammunutta piippunysää kädesssä ja ainakin pari kertaa vetänyt siitä olemattomia sauhuja.

Niin ajatuksiinsa syventynyt hän oli ollut.

Anna oli nukahtanut äidin syliin.

Ennu taas oli suurella tarkkaavaisuudella seurannut kertomusta.

Sen olin minäkin tehnyt.

Hartaita olivat muutkin olleet, isä, äiti ja torpan emäntä. Olipa Liisakin unohtanut sukankutomisen.

Uuninpankolta nousten hän nyt kiireisesti ryhtyi ruuanlaittoon. Sukankutimen hän sivumennen asetti ikkunalaudalle.

„Päivällinen lienee tänään kertomuksen kautta vähän viivähtänyt“, sanoi emäntä. „Tavallisesti syöm-

me noin kahdentoista aikaan.“

Isä otti taskustaan ison, amerikkalaisen hopeakellonsa. Se oli kaksi.

Kiitimme isäntäväkeä ja aloimme tehdä lähtöä, mutta Pekka esteli.

„Ette mitenkään saa mennä“, hän nimesi, „ruoka on pian valmis.“

Jäimme siis vielä aterioimaan, ja tuossa tuokiossa olikin tuvan pöytä jo päivälliskunnossa. Valkea liinainen oli levitetty sille, ja tälle oli asetettu silakkavati, leipälautanen ja suuri haarikka kaljaa. Pöydällä oli sitäpaitsi aamullisia perunoita, jotka Liisa hopulla oli lämmittänyt, kolme neljä lautasta ja yhteisesti käytettäväksemme pari veistä ja haarukkaa.

Pekka luki ruokarukouksen, ja sitten ryhdyimme puolisille. Äiti syötti sylissään Annaa, Ennu ja minä saimme hoitaa itseemme.

Joutuisasti vähän haukattuamme olimme vihdoinkin valmiit lähtemään Haukkavuorelle.

Pekka olisi itse mielellänsä tullut oppaaksemme, mutta ei arvellut jaksavansa.

Liisa lupautui tällöin opastajaksemme.

Kiireesti hän satoi liinaisen huivin päähänsä ja as-

tui seurassamme ulos.

Aika olikin Haukkavuorelle rientää, jos tahdoimme illaksi ehtiä takaisin torppaan, sillä isän kello näytti olevan jo puoli kolme.

Mennessämme äiti haki rattailta vasun istuimen alta, ja Liisa otti kannulla purosta vettä.

* *

*

Haukkavuorelle lähdimme pitkin pientä polkua saunan taitse. Kiertäen kaartaen se kulki läpi laajan hongikon ja taajan kuusimetsän ylöspäin vuorista rinnettä.

Kovin vaikea oli vaelluksemme, sillä paikka paikoin metsäinen rinne nousi miltei pääsemättömän jyrkkänä. Liisa ja isä sentähden vuoronperään kantoivat Annaa käsivarrellaan. Äiti talutti vasemmalla kädellään Ennua, oikeassa hänellä oli vesikannu. Minulla oli vasu hoteissani.

Tunnin kuluttua olimme vihdoin huipulla. Täällä vuori oli jo paljon louhikkoisempaa, paljaina törrötivät kalliot, ja ainoastansa siellä täällä oli joku yksinäinen puu.

Yli kaiken kohosi suuri, rosoinen kallionlohka-

re. Haukkavuoren Hatuksi sitä nimitetään, ja kivistä tehdyt rappuset vievät sen pinnaltaan tasaiselle laelle.

Kiipesimme rappusia myöden Hatulle.

Siitä noin kymmenkunta sylvä vasemmalle — lännen puolella — oli aukealla paikalla leveä kalliopaaši. Tummasta, palaneesta ulkomuodostaan päättäen se oli nuorison Juhannusaikaan käyttämä kokkokivi.

Jos suuremmoiseksi olinkin näköalaa Haukkavuorelta ajatellut, en mielikuvituksessani ollut laisinkaan pettynyt.

Kertomuksissa mainittuja monia järviä en tosin sieltä nähnyt, enkä myös seitsemää kirkkoa, mutta mahtava oli sittenkin näköala, joka aukeni silmieni eteen.

Minne vaan loin katseeni, oli edessäni viljavia Pohjanmaan vainioita, jokia ja laaksoja, suuria metsiä ja kauniita kyläkuntia.

Etäällä, monien penikulmien päässä, häämöitti lännessä laajaulappainen Pohjanlahti, ja kaukaa sen rantamalta, metsien takaa, näkyi K:n kaupungin juhollinen kirkko.

Lännessä siinsi Syvässelän pinta loistavan hoh-

teisena, ja noin peninkulma siitä kohosi kotipitäjäni Louhijarven vaatimaton puukirkko.

Huomasinpa Kirkonkylässä kotinikin, mutta mittättömän pieneltä se näytti nyt mielestäni. En ollenkaan saattanut eroittaa sen edustalle istutettuja marjapensaita.

Oikealla Kirkonkylästä, vuolaan Louhijoen eroitamana, oli vähäisellä metsäkummulla Alanevan kylä. Uteliaisuudella katselin tummasilmäisen Leenan syntymäsijaa.

Suoraan allamme oli Pekan torppa, mutta mistä olisi Susiluola haettava?

Liisa oli seisahtunut viereeni. Kysyin häneltä.

Hän aikoi vastata, mutta samalla Anna alkoi itkeä. Koti-ikävä oli vallannut. Lohdutellen Liisa kääntyi häneen.

Suuntasin silloin katseeni toisaalle.

Seudut, jotka nyt näin, olivat minulle aivan ventovieraat, mutta isäni mainitsi niitten nimet.

Kolme kirkkoa eroitin silmänkantaman päässä. Kaikki olivat ne eri pitäjille kuuluvia. Lounaisessa oli Kaunissaaren, idässä Leppäviidan ja koillisessa Keidaskankaan pitäjät. Näistä Kaunissaari ja Keidaskan-

gas olivat hyvin kaukana, laajojen metsämaitten takana, mutta Leppäviita rajoittui lännessä Haukkavuoreen.

Ihan lähellä vuorta oli täällä pienehkö talo. Erityisesti panin huomioni siihen, sillä se oli harvinaisen kauniitten riippukoivujen ympäröimä.

* *

*

Toista tuntia olimme olleet Haukkavuoren Hatulla mahtavaa näköalaa ihailemassa. Nautintoni oli ollut rajaton, mutta nyt oli jo muualle mentävä. Isä alkoi, näet, kiirehtiä Susiluolalle.

Astuimme rappusia alas ja lähdimme joutuisasti luolalle.

Liisa oli oppaanamme, ja isä kantoi Annaa.

Pientä, kierteistä polkua oli meidän nytkin kuljettava.

Se vei Hatusta viistoon oikealle.

Alun kolmattakymmentä minuuttia kesti vaelluksemme.

Tällöin olimme vihdoinkin Susiluolalla.

Peloittavan juhlallisena seisoj täällä korkea kallioseinä, ja suuret, aukeaman muodostavat kivet muis-

tuttivat mielestäni satujen jättiläisiä. Satavuotiset, ki-
viä varjostavat hongat puhuivat humisten outoa kiel-
tänsä ja likeisestä louhikkometsästä kuului kaarneen
vaikutusta.

Painostava, jylhän ympäristön aiheuttama tunne
valtasi minut, ja epäröivin askelin lähenin isointa ki-
vistä.

Isä taivutti sen alista syrjää reunustavat katajat si-
vullepäin.

Kapea, mustassa synkkydessään kammottava rai-
lo aukeni silloin silmieni eteen.

Se oli pitkän Susiluolan suu.

Elävästi johtui tällöin mieleeni Pekan kertomus.

Hain hevosenkenkää.

Löysin sen helposti.

Vuosien kuluessa oli se osaksi uudestansa samma-
loitunut.

Kaavin pois sammaleet ja tarkastin huolellisesti
kuviota.

Siinä olivat todellakin Pekan mainitsemat sään-
nölliset, poikittaiset viirut, kaksi nuolenpäätä ja näit-
ten sisässä pieni nuoli.

Luin viirut. Niitä oli kuusikymmentä.

Ennu katseli hommaani.

— Isä, hän huudahti, Onni tutkii hevosenkenkää.

— Löydätkö aarteen? kysyi isä naurahtaen.

Nousin punastuen ylös.

„Onni“, sanoi äitini, „etsippä metsästä vähäisen risuja, jotta saan kahvipannun tulelle.“

Tein työtä käskettyä.

Risuja ei ollut aivan likellä.

Astuin noin kivenheittämän päähän alas vuoren rinnettä. Täällä vasta, jossa metsä alkoi tuuheana, oli muutamia hakoja.

Otin haot. Niitten äärellä näkyi olevan hyvä mustikkamaa.

Pistin kiireesti pari kolmen mustikkaa suuhuni ja riensin sitten takaisin.

Luolan edustalla äiti oli sillä välin ottanut kahvipannun vasusta, sikuria, pienen pullon kermaa, sokeria ja puisen, pyöreän kahvipapusäiliön.

Annoin äidille risut.

Laitoimme äkkipäätä kalliolle tulensijan.

Äiti nosti pannun tulelle, kaatoi siihen kannusta vettä, ja isä viritti valkean.

Iloisesti leimahti liekki, ja muutaman minuutin

kuluttua porhalti vesi jo kahvipannussa.

Pian olikin kahvi valmis, mutta minua ei haluttanut sen juominen.

Pyysin äidiltä päästä marjametsään.

„Lähde vaan“, sanoi hän, „mutta älä viivy kauan.“

Kiitin luvasta ja juoksin riemuisasti pois.

VII.

Metsässä oli enemmänkin mustikoita kuin mitä äsken kiireessä olin saattanut huomata. Minne vaan loin katseeni, oli maassa runsaasti noita sinimustapintaisia marjoja.

Huudahdin ilosta ja mättäältä mättäälle riensin mustikoita suuhuni poimien.

Erittäin maukkaita ne olivat mielestäni, ja pian olin niitä noukkiessani unohtanut kokonansa ajan kulun.

Enpä huomannut pitää vaaria kulkemastani tiestäkään.

Sen vain vieläkin muistan, että milloin kiipesin ylös mäkistä vuoren selkää, milloin laskeuduin alas jyrkästi viettävää rinnettä.

Suuri oli tällöin hämmästykseni, kun äkkiä havaitsin seisovani vuoren juurella ja edessäni oli Hatulta näkemäni, riippukoivujen ympäröimä talo.

Mitenkä olin näin kauvas joutunut?

En saattanut sitä ymmärtää.

Ajatuksissani olin kiertänyt vuoren itäiselle rin-

teelle saakka, mutta sikseen jäi nyt marjojen poimiminen ja joutuisasti aloin kavuta Haukkavuorta takaisin ylöspäin. Isä ja äiti olivatkin varmaan minua jo odottaneet, ja sentähden tulisi minun kiirehtiä. Kumpi he olisivat vielä Susiluolalla?

Olin oikein tuskissani ja puoleksi kyynelsilmin kiisin eteenpäin. Vuorta kiersin oikealle käsin, mutta oudoilta näyttivät paikat.

Vihdoin kuitenkin luulin olevani likellä päämäärää. Korkea vuorensinä, näet, häämöitti puitten loimitse. Ponnistin entistä enemmän voimiani, mutta pahoin olin erehtynyt. Susiluolalla en vieläkään ollut.

Purskahdin nyt itkuun ja päätin ensin pyrkiä Hatulle. Sieltä ehkä helpommin löytäisin luolalle. Pian olinkin Hatulla ja rohkaistuneena pidätin kyyneleitäni.

Alhaalla näin Pekan tutun asumuksen. Sielläpäin oli siis länsi.

Etsin oikealta polkua, jota myöden olimme menneet Susiluolalle. Useampia teitä pistikin silmiini, mutta mitä niistä olisi minun kuljettava?

Sitä en tietänyt.

Arviolta valitsin kuitenkin yhden poluista ja juok-

sujalassa etenin sitä. Siten mahdollisesti kymmenesä minuutissa ehtisin luolalle, mutta odottamatta polku loppui. Käännyin silloin takaisin ja aloin uupuneena astella toista tietä. Tämä veikin pitemmälle, mutta sanomattomaksi kauhukseni huomasin äkkiä ek-syneeni siltä.

Olin joutunut synkkärotkoiseen, tiettömään louhikkoon, ja siellä täällä oli kalliossa syviä, ammottavia kuiluja.

En enää saattanut hillitä itseäni. Kyyneleet tulvehivat uudestaan silmistäni ja itkun tukahduttamalla äänellä huusin isää ja äitiä, mutta kukaan ei vastannut huutooni.

Toivottomana katsoin silloin viisaimmaksi lähteä suoraan Pekan torpalle. Pian varmaankin isä ja äiti yhdessä Liisan, Ennun ja Annan kanssa saapuisivat sinne, kun he minua eivät missään löytäisi vuorella.

Tuumani toteuttamiseksi laskeuduin varovaisesti jyrkkänä viettävää louhikkoa alas vähän tasaisemmalle metsämaalle. Suuntasin täällä askeleeni vasemmalle, mutta vuoren rinne oli sielläkin rosoista ja kalliosekaista. Pitkät matkat sain sentähden kaartaan kulkea.

Jo pilkoitti kuitenkin puitten lomitse esille vähäisen peltomaata, ja olinpa vahvarunkoisten honkain välistä näkevinäni hiukan päreistä kattoakin. „Pekan torppa peltotilkkuineen näkyy“, juolahti heti mieleeni.

Tuossa tuokiossa muuttui itkuni hiljaiseksi nyhykytykseksi, ja suuresti tyyntyneenä koetin kiireisesti astua lopun matkasta.

Tosin olin kovasti uuvuksissa, mutta sitä en ehtinyt nyt ajatella. Olisinhan paikalla jälleen Pekan kodikkaalta tuntuvassa torpassa.

Pian olinkin vuoren juurella, mutta täällä ei ollutkaan edessäni tuttua saunarakennusta, eikä tuttua Pekan asumusta. Olin toistamiseen kulkenut riippukoivuisen talon luo, mutta mitenkä tämä oli voinut tapahtua, sitä en saattanut ymmärtää.

Aivan masentuneena heittäysin pitkälleni maahan ja kasvot käsilläni peittäen purskahdin katkeeraan itkuun. Koko hento ruumiini vapisi ankarasta mielenliikutuksesta, ja tuon tuosta tunkeutui huuliltani puoleksi pidätetty valitushuuto.

Havahduin siitä, että joku kevyesti kosketti oikeata olkapäätäni.

Kohotin katseeni ylös.

Edessäni seisoj pieni, noin kahdentoistavuotias tyttö. „Mitä itket?“ tämä kysyi lempeällä, hiljaisella äänellä.

Hänen tukkansa oli ihan pellavainen ja pitkissä suortuvissa, hänet isot, kirkkaat silmänsä olivat taivaan siniset.

Pyyhin kyyneleet silmistäni ja katsoin uteliaana tyttöä.

— Mitä itket? hän kysyi toistamiseen.

— Olen eksynyt, sanoin.

— Eksynyt?

Tyttö vuorostansa silmäili uteliaana minua.

Kerroin hänelle lähemmin tapahtumasta. Olin äidin, isän, Ennun ja Annan sekä Pekan Liisan kanssa lähtenyt Haukkavuorelle. Olimme käyneet Hatulla, menneet Susiluolalle, ja täältä olin minä eksynyt. Pitkän matkaa olin harhaillut, enkä nyt enää tietänyt, mitä tekisin. Äiti polo varmaankin jo levottomana itki.

Kun olin lopettanut kertomukseni, tarttui tyttö kyynelsilmin käteeni ja pyysi minun seuraamaan mukansa isoäitinsä luo. Riippukoivujen ympäröi-

mä talo oli hänen kotinsa, ja siellä asui iso-äitikin.

— Olen iso-äidin kanssa yksin kotona, hän sanoi, mutta pian tulevat toisetkin, ja silloin pääset takaisin isän ja äidin ja Ennun sekä Annan luo. Täältä on pitkä eno Pekan torpalle. Et sinne jaksa käydä.

— Onko Pekka enosi? nimesin hämmästyneenä.

— Hän on äidin veli, jatkoi tyttö puheluaan, mutta mikä on nimesi? Et ole vielä sitä sanonut. Minua kutsutaan äidin mukaan Lyyliksi.

— Olen Onni, vastasin.

— Onni, se on kaunis nimi, mutta arvaappa, meillä on hevonen, jonka nimi myös on Onni. Se on niin suuri ja pulska, ja äiti ja isä ajavat sillä aina yhdessä kirkolle.

Tähän keskeytyi hetkeksi puhelumme. Olimme sen kuluessa tulleet matalan kiviaidan luo. Astuimme pienestä, viheriäiseksi maalatusta veräjästä aidan sisäpuolelle. Täällä riippukoivut kaunistivat nurmikkentäistä pihaa, ja kapea polku kulki kiertäen vasemmalta talon toiselle puolelle. Polkua käsi kädessä edeten saavuimme lasi-ikkunaisen kuistin luo. Leveä, lehtokujainen tie vei täältä edempänä olevalle veräjälle, ja oikealta pilkoitti puitten lomitse rakennuksia,

ehkä aitat, talli ja navetta. Kuin unessa huomasin kai-
ken tämän, sillä ajatuksissani olin kaukana muual-
la, nimittäin Pekan torpassa. Kunpa omaiseni Liisan
keralla olisivat sinne menneet, eivätkä turhaan etsisi
minua Haukkavuorelta. Jo olikin aika pitkälle kulu-
nut, sillä kesä-yön vienoon hämärään oli koko maise-
ma peittymässä.

* *

*

Astuimme, Lyyli ja minä, mahtavasta kaksoiso-
vesta sisälle lasi-ikkunaiseen kuistiin. Täältä tulimme
pieneen, puolipimeään eteiseen, jonka sekä oikealla
että vasemmalla seinämällä oli korkea ovi. Näistä oi-
keanpuolinen, tupaan vievä, oli auki, ja kynnyksellä
seisoi vastassamme vanha nainen.

En milloinkaan ennen ollut niin vanhaa ja ryppy-
naamaista eukkoa nähnyt. Hänen vartalonsa oli ihan
kumarassa, hänen tukkansa aivan valkea, ja pienet,
teräväkatseiset silmät olivat syvällä päässä. Hänen
otsansa oli matala, leuka ulospäin pistävä ja nenä
suuri, kaareva. Aaveelta vaimo näytti synkässä hä-
märässä, ja peloissani olin tempautua irti Lyylin kä-
destä ja juosta kiireisesti ulos. Outo vavistus oli val-

lannut ruumiini, ja mieluimmin olisin tahtonut jälleen lähteä Haukkavuorelle kuin hetkeäkään enää olla talossa.

Ystävällinen ääni kajahti tällöin korviini. Mistä ääni tuli? Katsahdin hämmästyneenä ympärilleni. Vanha vaimo puhutteli meitä ovensuusta.

„Iso-äiti“, huudahti samalla Lyylikin iloisesti.

Tuoko nainen oli Lyylin iso-äiti? Ei saattanut hän silloin olla mikään aave, eikä mikään velho, mutta ehkä Lyylikin oli vain kauniiseen asuun pukeutunut noita-akka? Ei ollut. Aaveella olisi käsi kylmä, mutta Lyylillä oli lämmin, eikä noita-akalla olisi hänen kirkkaita, hyviä silmiään.

Olin tyyntynyt ja vastustamatta annoin pienen suojelijani viedä minut iso-äitinsä luo.

Perin olikin tämä ystävällinen. Päätäni kädellään taputtaen hän kuljetti meidät tupaan, ja täällä Lyyli yksityiskohtia myöden toisti kertomukseni eksymisestä. Itse oli hän ollut pihalla leikkimässä ja tänne kuullut itkuni. Silloin hän oli lähtenyt itkua kohden ja löytänyt minut. „Onni raukka“, hän sanoi, „tahtoisin eno Pekan torpalle, mutta sinne on niin kovin pitkä matka.“

„Kyllä Onni pääsee“, lausui vanha iso-äiti lohdutellen, „Onni on vaan levollinen!“ Nyt ovat he tosin yksin kotona, mutta hetken perästä tulevat toisetkin kylästä, ja silloin lähetetään renkipoika hevosella viemään. „Mutta mistä olet?“

— Louhi järveltä, Kirkonkylästä.

— Ja isäsi nimi?

— On Hakalan Taavi.

— Hakalan Taavi, hymisi vanhus, silloin tunnen isäsi hyvin. Hän on . . . kuuluisan Partio-Jaakon pojanpoika.

VIII.

„Kuuluisa on Partio-Jaakko“, jatkoi Lyylin iso-äiti hiljaisesti puheluansa, „ja harvat olivat todellakin seuduillamme ne miehet, jotka hänelle olisivat vertoja vetäneet. Hän, missä liikkeikin, oli kaikkien venäläisten sotajoukkojen kauhuna, ja syytä olikin niillä häntä peljätä, mutta ehkä olet ennenkin kuullut hänestä puhuttavan?“

Minäkö en olisi kuullut Partio-Jaakosta eli niinkuin häntä myös kutsuttiin, Sissi-Jaakosta. Hänhän oli koko sukumme ylpeys, ja monet talvipuhteiset illat oli isä minulle hänen urotöistään kertonut. „Olen, olen“, vastasin sentähden vilkkaasti, ja huomioni kiintyi.

— Olet, huudahti Lyyli ja taputti iloisesti käsiään.
— Iso-äiti, oi, kerro minullekin hänestä!

— Lapsi, ei ole hauskaa iltahämyssä tarinoida sodan verisistä muistelmista. Ne tekevät mielen niin synkäksi, ja levottomasti nukkuisit yösi.

— Onko sota sitten hirveätä, iso-äiti?

— On. En milloinkaan toivoisi Suomen enää joutu-

van sodan jalkoihin. Semmoisen raivotessa veri vuotaa virtoina, ja useat syyttömätkin saavat kärsiä, vieläpä turvattomat vaimot ja lapsetkin, jotka ajoissa eivät ehdi paeta lähestyvän vihollisen tieltä. Eipä aina säästetä edes sairaita ja raajarikkojakaan.

— Onko iso-äitikin saanut kärsiä?

— Olen. Pienenä, sinun ikäisenä tyttönä olen ker-
ran kokonaista kaksi vuorokautta piileskellyt Hauk-
kavuorella vihollisia. Olin kätkeytynyt suuren hon-
gan alle. Nälkä ja jano vaivasivat minua täällä, mutta
en sittenkään uskaltanut lähteä muuanne, sillä venä-
läisiä kierteli pitkin vuorta. He etsivät Partio-Jaakkoa
ja isääni, mutta itsekään en ollut vaaratta. Tiesin isäni
ja tämän toverin lymypaikan, mutta en olisi sitä näyt-
tänyt. Ennemmin olisin vaikka henkeni menettänyt.
Niin lujasti olin päättänyt olla mitään ilmoittamatta.
Sydämeni vapisi kuitenkin tuskallisesti pelosta, ja sa-
nomattomalla kauhulla ajattelun silmänräpäystä, jol-
loin viholliset minut löytäisivät. Nälkä ja janokin tuli-
vat yhä suuremmiksi, ja käsin aloin kaivaa maata, jot-
ta edes märkää multaa olisi kuivuudesta polttavaan
suuhuni. Kova kallio tuli vastaani, ja synkässä toi-
vottomuudessaani itkin, mutta kyyneleet heikensivät

entisestäänkin jo huonontuneita voimiani, ja vaivuin raskaaseen, kuoleman kaltaiseen uneen. Kun siitä heräsin, oli ulkona kirkas päivä. Valoisaa oli puun allaakin, jonne olin piiloutunut, ja sileänä, harmaana oli paljastamani kallion pinta. Ainoastansa yhdessä kohdassa oli vähäisen kouruja. Siinä oli kalliossa pieni, omi-
tuinen, hevosenkengän muotoinen kuvio.

Mitä puhui vanhus? Olinko kuullut oikein? Hän oli Haukkavuorella nähnyt hevosenkengän muotoisen kuvion, mutta ison hongan alla, eikä siis samassa paikassa kuin Pekka. Mieleni oli jännityksessä, ja unohtanut olin hetkeksi Pekan torpan, unohtanut kaipaukseni vanhempieni ja Ennun sekä Anna-siskon luo. Missä oli Lyylin iso-äidin löytämä hevosenkenkä? Ehkä sekin oli jossain Susiluolan likellä? En malttanut olla sitä eukolta kysymättä.

Kuuliko hän kysymykseni? Mitään hän ei ainaakaan siihen vastannut. Hitaasti hän käveli edestakaisin pitkin lattiata ja näytti olevan syvästi mietteissään.

Uudistin kysymykseni. Silloin eukko — ikäänkuin mietteistään havahtuen — katsahti minuun, mutta heti hän vaipui jälleen ajatuksiinsa.

En enää uskaltanut häiritä häntä. Istahdin seinämällä olevalle penkille, mutta Lyyli seisahtui uunin ääreen ja katseli oudostuneesti iso-äitiänsä.

Mikä vanhuksen todellakin oli? Toisinansa häntä ihan silminnähtävästi värisytti ja nyt hän hiljaisella, tuskin kuuluvalla äänellä alkoi mumista itseksensä.

Kauvemmin ei Lyyli voinut hillitä itseänsä. Kyy-nelsilmin hän juoksi iso-äitinsä luo, tarttui tätä käsi-varteen ja kysyi tuskallisella, itkunsekaisella äänellä: „Iso-äiti, mikä sinun on?“

Taas kohotti vanhus katseensa. Hänen silmänsä saivat lempeämmän sävyn ja hellästi irroitti hän Lyy-lin käden käsivarresta. „Mikä minua vaivaa? En it-sekään tiedä.“

— Puhuit itseksesi.

— Puhuinko? En sitä huomannut. Oudot muistel-mat ovat vallanneet mieleni ja äsken tuntui siltä kuin jälleen eläisin uudestaan sodan kauhut. Ehkä siksi en nyt olekkaan kaltaiseni.

Isäni oli talonpoika niinkuin kummankin teidän isä, ja talonpoikia olivat hänen esivanhempansa olleet, mutta kuitenkin oli hänellä enemmän tietoja ja enemmän varallisuutta kuin monella säätyynsä kuu-

luvalla siihen aikaan. Hän olikin nuoruudessaan paljon maailmaa nähnyt ja olipa hän tuossa neljänkymmenen korvilla ottanut sotaankin osaa, ollut mukana Kustaa III:n retkellä Venäjää vastaan. Sitten hän oli palannut kotiinsa ja täällä hän uutterasti oli alkanut asua isältään perimäänsä taloa. Entistään suuremmaksi se olikin kasvanut ja vuosien kuluessa siitä tuli pitäjän mahtavin ja pitäjän uhkein talo, eikä missään, ei edes isossa pappilassa, sanottu niin paljon hopeita ja kultia löytyneen kuin meillä Peltolassa.

Syttyi tällöin Suomen sota v. 1808. Se toi paljon levottomuutta mieliin, ja ennen pitkää tiesi huhu mainita, että venäläiset olivat meidänkin pitäjää lähenevässä. Kiireisesti ihmiset pakenivat asumuksistaan metsien etäisimpiin soppiin ja veivät mennessään mitä kullakin oli arvokasta, kaiken karjan, viljaa ja rehua ynnä muuta kalliimpaa omaisuutta. Likimainkaan kaikkea ei kuitenkaan voitu kuljettaa mukana, ja olletikin jäi runsaasti karjaruokaa ja vähin viljaa, mutta jotta viholliset eivät niistä hyötyisi, piiloitettiin ne kuoppiin ja peitettiin lumella. Paljon muutakin tavaraa kätkettiin tällä tavoin.

Meilläkin Peltolassa seurattiin toisten esimerk-

kiä ja kauvas Haukkavuoren takalistoon vetäydyimme vainolaista pakoon. Kullat ja hopeat oli isä lähtiessämme kaivanut maahan. Matkalla yhtyi meihin kymmenkunta muutakin perhettä.

Ei ole kylmänä talviaikana hupaista piileskellä etäisillä metsäkulmilla. Hätäpikaa kyhätty metsäpirtit ovat ainoina asumuksina, ja niissä on yhdessä eläinten kanssa koetettava paraimman mukaan tulla toimeen. Ruoka ehkä omiin suihin riittäisi, etenkin kun elukka elukan perästä teurastetaan, mutta pakolaisia saapuu ehtimiseen ja näistä monella ei ole mitään hengenpitimekseen. Vähiä ravintoaineita on sentähden jaettava, ja pian alkavat nälkä ja puute uhata. Ei ole kuitenkaan hyvä kyläänkään mennä ja lisätarpeita hakea kätköistä, sillä sinne on joukko vihollisia leiriytynyt. He eivät osaa sääliä. Sota on tehnyt heidät julmiksi, ja armotta he lyövät maahan jokaisen, joka sattumalta osuu heidän tielleen.

Toista kuukautta piileskelimme korpimailla. Alkuun oli meitä vain noin kuusikymmentä henkeä, näistä enemmän kuin kaksi kolmatta osaa vaimoja ja lapsia, loput miehiä, mutta vähitellen, viikkojen vieries-

sä karttui joukkomme toissataiseksi. Miehiäkin oli piilopaikassamme jo likimaisin kolmekymmentä, ja sangen monet heistä olivat tulleet kaukaa, penikulmien takana olevista vieraista pitäjistä.

Heti pakomme jälkeen olivat viholliset saapuneet paikkakunnallemme. Suurin osa heistä oli miltei heti edennyt pohjoiseen, mutta pieniä kasakkaparvia oli jäänyt sinne ja tänne taloihin seutua vallassa pitämään.

Tuli silloin tieto meikäläisten pohjoisessa saavuttamista voitoista. Se kohotti rohkeutta ja vielä toivorikkaammaksi muuttui mieliala, kun kuulimme talonpoikien lähipitäjissä ryhtyneen menestykselliseen sissisotaan. Kaunissaarellakin saakka, joka oli etäimpänä oleva lähipitäjistä, olivat vihollisjoukot tuhotut. Yöllä talonpojat olivat hyökänneet heidän päälleen ja ankaran taistelun jälkeen nutistaneet heidät kuin hii-ret loukkuun.

Tämmöinen menestys houkutteli meidänkin seutulaisia seuraamaan esimerkkiä. Piilopaikasta piilopaikkaan kulki joutuisasti kokoontumiskäsky, ja eräänä kauniina päivänä kesäkuun alkupuolella — noin pari viikkoa viimeksi tiedoksi saapuneesta ta-

lonpoikaistaistelusta — olivat miehemme valmiit käymään tuimaan sissisotaan.

Kolmatta sataa talonpoikaa oli heitä yhtynyt luoksemme Haukkavuoren takalistoon neuvottelemaan. Varovaisesti ja taidolla olisi vihollisia ahdistettava, sillä he olivat tottuneita sotia käymään ja hyvin olivat aseilla varustettuja. Meikäläisistä monella ei sitä-vastoin ollut edes pyssyä, viikatteita vain, lyhyitä karhukeihäitä ja teräväksi laskettuja kirveitä. Yksinänsä liikkuvien vihollisjoukkojen päälle oli hyökättävä, vaikoitava teillä ja teitten varsilla ja riistettävä muona, missä käsiksi päästiin.

Miehillä oli vankka luottamus voimiinsa ja jokaisen silmät säikkyivät tulisesta taisteluhalusta. Vielä samana päivänä he lähtivät matkalle, mutta kuka oli valittava johtajaksi? Isäni, Peltolan Osmo, oli ennenkin ollut sodassa ja tunsu hyvin sen menot. Hän siis olisi omiansa päälliköksi ja kieltäytyä hän ei saisi. Ei hän kieltäytynytkään, mutta tahtoi toverikseen jonkun neuvokkaan ja vaaroja pelkäämättömän miehen. Hän puolestaan ei tietänyt Hakalan Jaakkoa uskaliaampaa miestä ja sentähden hän ehdoitti häntä, ja Hakalan Jaakko, nuori talonpoika Kirkonkylästä,

tulikin toiseksi päälliköksi. Hän se sittemmin oli niin kuuluisa Partio- 1. Sissi-Jaakko.

IX.

Et ole, Onni, Partio-Jaakon näköinen. Olet hento ja heikko vartaloltasi, isot silmäsi ovat siniset ja tukkasi on ruskea. Hän oli pitkä ja solakka kuin korpikuusi tahi aholla kasvava honka. Hänen hiuksensa olivat mustat ja silmänsä harmaat. Voimaa ja tahdonlujuutta oli hänen katseessaan, tarmoa ja jäntevyyttä koko hänen ruumiinsa liikkeissä.

Tämmöinen mies oli tullut toiseksi johtajista, ja pian isä luovutti hänelle omankin päällikkö-osansa, sillä itse oli hän jo liian vanha aina ja joka paikassa olemaan mukana.

Väsymätön olikin Jaakko joukkoineen. Missä vaan viholliset likitienoilla liikkuiivat, siellä myös hän oli miehineen heidän kulkuaan häiritsemässä ja milloin riisti hän heiltä muonavarat, milloin teki muuta tuhoa. Herkeämättä hän oli toimessa ja — oli yö tahi päivä — valmis hän oli hyökkäykseen, missä tilaisuutta siihen tarjoutui.

Ei säästänyt hän muitten voimia, mutta ei säästänyt hän omiaankaan, ja ennen pitkää kulki mies mie-

heltä hänen nimenään Partio- 1. Sissi-Jaakko. Meikäläisten povessa tämä nimi herätti luottamusta ja rakkautta, mutta vihollisissa pelkoa ja kuoleman kauhua, ja he lupasivat tuhannen hopeataaleria sille, joka elävänä tai kuolleen toimittaisi heille Partio-Jaakon.

Ei ollut vihollisille tämän palveluksen tekijää, ja jo ennen kesäkuun loppua olivat he joko surmatut tahi karkoitettut seudulta. Silloin korpimaille paenneet alkoivat palata entisille asumassoilleen, ja jälleen saattoi pitäjässä — sodan edettyä — nähdä iloisesti leikkiviä lapsilaumoja ja sieltä täältä kylälaitumilta kuulla karjankellojen kilinää.

* *

*

Meidänkin perhe oli metsäpiilostaan saapunut kotiin. Muistan vieläkin päivän, jolloin isä tuli hakemaan meitä. Viikkoon pariin emme silloin olleet tavanneet häntä. Ilosta itkien äiti heittäytyi hänen kaulaansa, suuteli ja syleili häntä. Ilokyyneleet sain minäkin silmiini ja malttamattomuudella odotin hetkeä, jolloin rakas ja kauvan kaivattu Peltola pilkistäisi esiin puitten lomitse. Vihdoin se näkyikin, ja riemus-

ta huudahtaen juoksin metsästä pihamaalle ja sieltä tupaan, mutta tyhjää, kolkkoa oli kaikki sisällä, ja sydäntäni kouristi oudosti ikäänkuin olisin aavistanut jotakin lähenevää onnettomuutta.

Onnettomuus tulikin. Emme olleet vielä viikkoaakaan viettäneet rauhallisessa levossa, kun viholliset uudistunein voimin ja entistä lukuisammin joukoin hyökkäsivät seuduillemme. Monet olivat silloin ne talot, joihin koston veriset laineet poikkisivat. Vaimot ja lapsetkin saivat kärsiä sentähden, että miehet olivat uskaltaneet tarttua aseisiin. Onneksi kuitenkin vihollisten tulo viime hetkessä huomattiin, ja useimmat asujamista ehtivät paeta. Aivan näin ei käynyt meidän.

Istuimme paraillaan vienossa iltahämyssä kirkkaasti loimottavan takkavalkean ääressä. Isä kertoi muistelmiaan Kustaa III:n ajoilta, ja äiti polki rukkia. Samassa lennähti tuvan ovi auki, ja sisään syöksähti yltä päältä verissä ja vaatteet repaleissa oleva mies. „Partio-Jaakko“, huudahti isäni hämmästyneenä ja kavahti ylös. Partio-Jaakko se olikin. „Paetkaa“, hän huusi, „viholliset ovat hyökänneet pitäjään. Koeimme taistella heitä vastaan, mutta he löivät ylivoi-

maisena joukkoni. Pakenimme kaikki, ja nyt viholinen raivoaa pedon tavoin, surmaa kenen käsiinsä saa, ei vaimoja, ei lapsia säästä. Paetkaa, hän on kintereilläni, seuraa kuin vainukoira.“

Riensimme ulos ja juoksimme Haukkavuorelle ja olimme jo vuoren metsäistä rinnettä kiipeämässä, kun äiti äkkiä seisahtui ja lähti takaisin. „Asetin kiireessä haahtuvat“, hän sanoi, „liika likelle valkeata.“

„Älkää menkö, viholliset voivat tuossa tuokiossa olla täällä“, huudahti Partio-Jaakko, ja isäkin koetti pidättää äitiä, mutta tämä mitään kuulematta juoksi edelleen, saapui aitaukselle ja aikoi veräjästä sisään. Samalla ilmestyi tuvan nurkkauksen takaa viisi kuusi kasakkaa. He huomasivat äidin, ja turhaan tämä yritti uudelleen paeta Haukkavuorelle. Se oli nyt myöhäistä. Kasakat saavuttivat hevosillaan hänet. Etumaisin heistä iski äitiä keihäällään, ja kimeästi kirkaisten hän kaatui maahan, tallautui hevosten kavioihin, parahti sydäntä särkevästi vielä kerran ja sitten makasi hiljaa.

Kaikki oli tapahtunut muutamassa silmänräpäyksessä ja niin aavistamattoman joutuin, että tuskin ehdimme edes hievahtaa metsän rajalta, jonne äidin

perässä olimme kiirehtineet. Sanomaton kauhu kangistutti jäseniäni, koko ympäristö musteni silmissäni, korvissani suhisi ja tiedottomana vaivuin maahan.

Kun jälleen tulin tuntoihini, näin äidin yhä pitkälään nurmikolla. Isä ja Partio-Jaakko taistelivat hänen ympärillään tuimasti kasakoitten kanssa. Kaksi näistä oli jo veriinsä uupunut ja irtonaisina heidän hevosensa laukkoivat kenttää, mutta vielä oli heitä kuitenkin neljä jälellä, uhkaavasti he kannustivat ratsujansa, keihäät nousivat ja laskivat ja kiivaaseen jalkojen töminään sekaantui tahditon kavioitten kopse. Taidolla isä ja Jaakko väistelivät vihollistensa hyvin tähtäämiä iskuja, ahdistivat puolestaan raivoisasti säilällänsä ja kehoittivat ääneen toisiansa. Hammasta purren ja hurjain taistohuutoin kaikuessa kasakatkin ottelivat. Eikö heistä muka olisi kahden talonpojan voittajaa? On, on, mutta ei, jo säilä nousee, ja enää kolme miestä on satulassa ja isännättömänä juoksee kolmaskin ratsu. Jo putoaa satulasta neljäskin kasakka. Silloin toisilta — eloon vielä jääneiltä — loppuu rohkeus, he kääntävät hevosensa, ajavat täyt-tä karkua pakosalle ja katoavat näkyvistä samaa tietä kuin olivat tulleetkin.

Henkeäni pidättäen ja koko ruumiini vavisten olin katsellut taistelua. Nyt lähenin kiireisesti, mutta isä viittasi minun lähtemään. „Mene Haukkavuorelle ja piiloudu Susiluolaan“, hän sanoi, „saavumme heti perässä.“

— Tahdon nähdä äidin, lausuin itkun tukahduttamalla äänellä.

— Äiti on kuollut, lapsi.

„Äiti kuollut“, huudahdin parahtaen ja jälleen olin juosta esiin, mutta isäni ääni ei sietänyt vastustamista. „Mene“, hän käski lyhyen jyrkästi, „en halua lisää onnettomuutta.“

— Mutta mitä teette äidin?

— Hänet koetan Jaakon kanssa piiloittaa johonkin pensaikkoon.

Miehet nostivat äidin ruumiin maasta ja alkoivat joutuisasti kuljettaa sitä Haukkavuorta kohden.

En saanut katsettani ruumiista ja ikäänkuin nauttuna seisahduin paikalleni, mutta isä suuttui, „tottele“, hän huusi, „etkö kuule maan etäällä tömisevän. Siellä uusi ratsujoukko jälleen lähenee.“

Isä oli oikeassa, maa tömisi, ja jo kuului aivan selvästi kavioitten kopsetta ja yhä likemmäksi se tuli.

Vapauduin lumouksestani ja syöksyin silmittömän pelon valtaamana metsään, kiipesin ylös Haukavuorta ja juoksin kuin kuolema olisi ollut kintereilläni. En joutanut nyt isää ja Jaakkoa odottamaan, en ajattelemaan sitä, josko he ehtivät kätkeä äidin ruumiin. Oma pelastukseni oli vain ajatuksissani ja Susiluola päämääränäni, mutta äkkiä johtui mieleeni näkemäni äidin surma, kylmä väristys tempoi jäseniäni, jalkani eivät enää totelleet ja vaivoin sain kontittua erään lähellä olevan suuren hongan alle. Puu oli hiukan kumollansa ja sen turve- ja kivipeittoisten juurien alla oli hyvä, joskin synkkä piilopaikka. Mustaa oli sen pohjalla ja ainoastansa kapeasta, miltei maan tasalla olevasta aukosta tuli sinne vähäisen valoa.

Hongan alle päästyäni vaivuin tainnoksiin ja heräsin vasta siitä, että kuulin askeleita ulkopuolella. Isä ja Jaakko siellä juoksivat ohitse. Aijoin huutaa heille, mutta samalla näin alempana hämärässä muutamia kasakoita ja enää tuskin uskalsin hengittää. Kasakatkin — heitä oli monta miestä — riensivät juoksujalkaa ohitse, mutta alempaakin, vuoren juurelta päin, kuului melua, ja äkkiä koko ulkona oleva taivas muut-

tui punertavaksi. En alussa oivaltanut mitä se merkitsi, mutta vähitellen tunkeutui korviini tulen räiskeen sähinää, ja arvasin Peltolan palavan. Kasakat olivat sytyttäneet sen tuleen.

— — — — —

Kokonaista kaksi vuorokautta viholliset kiertelivät vuorta isää ja Jaakkoa etsien. Koetin pyrkiä heidän luoksensa — Susiluolassa otaksuin heidän olevan — mutta aina, jo muutaman askeleen otettua, osui joku vihollinen lähelle ja yhä uudestaan ja uudestaan oli minun vetäydyttävä takaisin piilopaikkaani. Sanomaton epätoivo valtasi mieleni. Olin kadottanut äitini. Pelkäsin nyt isänkin ja Partio-Jaakon juotaneen vihollisten käsiin, ja tietämättömyys heidän kohtalostaan saattoi päiväni rauhattomiksi ja öisin kauheat unikuvat häiritsivät lepoani. Kalvava nälkä ja polttava jano vielä lisäsivät tuskiani ja lopulta olin niin rasittunut, että avoimin silminkin olin näkevinäni hirmu-aaveita. Turha oli kuitenkin pelkoni ollut. Isä ja Jaakko olivat olleet Susiluolassa, ja tänne viholliset eivät olleet löytäneet. Näitten poistuttua he tulivat luolasta ja tapasivat sattumalta minut, jonka jo olivat luulleet kuolleeksi. Samoihin aikoihin

olin minäkin lähtenyt piilopaikastani ja jälleen lähennyt Susiluolaa. Tämän lähellä he minut kohdasivat ja yhdessä taivalsimme nyt lymyilypirtteihimme Haukkavuoren takalistoon. Täällä elo oli rauhallista, mutta niin suuressa jännityksessä oli mieleni ollut, että vielä pitkät ajat näin unta hyökkäävistä vihollisista, olin kuulevinani heidän sotahuutonsa ja äidin kimeän kuolinparun. Olinpa toisinansa näkevinäni hongan alla, kallionpinnassa olleen hevosenkengänkin. Muodottomana, tavattoman isona se ilmaantui, kohosi maasta pilviin, syttyi tuleen, ja siniset, virvatulen kaltaiset liekit nousivat sen kannasta. — Vuosikymmeniin eivät uneni ole nyt uusiintuneet, mutta — mikä on kummallisinta — viime yönä olin jälleen kuulevinani taistohuutoja, näin keihäitään heiluttavia kasakoita, ja äitini haamu viittasi taivaalle. Siellä oli pilvissä hevosenkenkä, mutta tällä kertaa liekit palloivat entistä kirkkaammin, ja koko kanta oli ikäänkuin tulessa. Äitini osoitti kenkää, hymyili ja katosi. Samalla minäkin heräsin. Kylmä hiki oli noussut otsalleni.

X.

Lyylin iso-äiti lopetti kertomuksensa. Jännityksellä ja mitään muuta muistamatta olin sitä kuunnellut. Lyyli oli istahtanut viereeni penkille ja ikäänkuin turvaa etsien tarttunut käteeni. Kertomus oli hänestä ollut kauhea ja vieläkin hänen ruumiinsa vapisi liikutuksesta. Itsekin olin vähäisen peloissani, mutta vanhuksen puhe hevosenkengästä johti ajatukseni jälleen toisaalle. Haukkavuoren aarre ja sen yhteydessä mainitut tapahtumat tulivat mieleeni. Missä oli vanhuksen näkemä hevosenkenkä? En ollut vielä saanut siihen vastausta. Sen ainakin tiesin, että aivan Susiluolan likellä sitä ei olisi. Jos niin, näet, olisi ollut, silloin vanhus olisi helposti päässyt pujahtamaan Susiluolaan. Mutta jos sitä luolan edustalla ei ollut, ei se myös saattanut olla sama kuvio, jonka Pekka täältä oli löytänyt. Ehkä Lyylin iso-äiti muistaisi vieläkin paikan. Uudistin sentähden kysymykseni jo kolmannen kerran.

— Muistanko, sanoi vanhus, kuinka olisin sen unohtanut? Meiltä suoraan vuoren ylitse Susiluo-

laan mennän on eräässä kohtaa kallionrinteellä pieni, noin miehenmitan syvyinen notko. Heti sen ääreltä nousee vuori jälleen jyrkkänä, muuttuu railomaisen louhikkoiseksi ja miltei puuttomaksi. Ainoastaan siellä täällä kasvaa joku vähäinen mänty tahi yksinäinen koivu. Louhikkoa on suunnilleen kymmenen sylen leveydeltä. Sitten vuori on tasaisempaa, rinne kohoaa loivemmin, ja suuret, jättimäiset hongat kaunistavat kanervapeittoista maata. Täällä, noin kymmenen askelta louhikosta, on matala, osaksi maahan kaivautunut paasi, ja kun toistakymmentä vuotta sitten siellä viimeiseksi kävin, olin paaden oikealla puolella vielä honka, joka minulle, pikku tyttönä ollessani, oli suojaa antanut. Se tosin oli entistä enemmän kumollansa, mutta juuret, minkä olivat maaemästä ylenneet, olivat vienneet vahvasti multaa peitokseen, ja sentähden puun suuret, leveät oksat eivät olleet kadottaneet rehevyyttään. Ehkä vielääkään honka ei ole kokonaan kaatunut, ehkä vielääkään sen vihreys ei aivan kellastunut.

— Onko hongalle pitkä matka?

— Pitkähkö? Ei. Suunnille puolen tunnin taival.

— Oliko hevosenkengän muotoisessa kuviossa

kaksi nuolenpäätä yläkannassa?

— Oli.

— Ja kummankin sisässä pieni nuoli kuvattuna?

— Oli, mutta mistä tiedät tehdä kysymyksesi?

— Setä Pekka on löytänyt samallaisen kuvion Susi-luolan edustalta.

— Eno Pekka löytänyt? huudahti Lyyli hämmästyneenä.

— Niin on.

— Mutta mitä nuolet merkitsevät? jatkoi Lyyli puhettaan.

— Ehkä Haukkavuoren aarre löytyisi niitten avulla.

— Haukkavuoren aarre? huudahti Lyyli kummis-
saan, ja hänen iso-äitinsäkin katsoi kysyvästi mi-
nuun.

Kerroin heille lyhyesti mitä Pekalta olin saanut
kuulla.

— Pekka siis, lausui Lyylin iso-äiti, on etsinyt aar-
retta nuolien osoittamassa suunnassa?

— Niin on, mutta hän ei mitään löytänyt ja arvelee
sentähden erehtyneensä. Kuviolla ei olisikaan hänen
alussa otaksumaansa merkitystä, tahi myös hän ei ole

sitä ymmärtänyt oikein selittää.

— Hm, enpä luulisi aarteiden löytyvän kuvioitten avulla. Semmoista merkitystä niillä tuskin lienee, mutta odota, ehkä sittenkin olen väärässä, Partio-Jaakon kuolinhetki johtuu mieleeni. Hän viimeisiä hengähdyksiään vetäessään puhui jostakin Haukkavuorelta löytämästään aarteesta ja mainitsi samalla sanan hevosenkenkä. En ole hänen sanoihinsa pannut mitään huomiota, sillä otaksuin hänen hourivan. En sentähden myös ole kenellekään niistä kertonut. Oivallan nyt, että siinä menettelin ajattelemattomasti.

Ainoastaan kahdeksi päivää Partio-Jaakko oli jäänyt piilopaikkaamme Haukkavuoren takalistoon. Täällä isoin neljästä pirtistä oli isän. Jaakko oli yhtynyt meihin, mutta olipa asuntoomme ehtinyt kertyä jo paljon muitakin pakolaisia, etenkin vanhoja ukkoja, eri ikäisiä naisia ja pieniä lapsia. Noin kuukautta ennen sodan syttymistä oli Jaakko mennyt naimisiin. Hänen vaimonsakin oli nyt pirtissämme, mutta siitä huolimatta Jaakko näytti levottomalta ja äkkiä hän nousi penkiltä, suuteli jäähyväisiksi nuorta vaimoansa ja tämän sylissä kapalossa makaavaa, pari viikkoa

sitten syntynyttä poikalastaan. Maan sotajoukot olivat uudelleen peräytymässä pohjoista kohden. Se ei häntä, Jaakkoa, vapauttanut velvollisuudestaan taistella. Sentähden hän, toimettomana ollen, tunsii itsensä levottomaksi. Isänmaa kutsui, ja hän aikoi noudattaa kutsua. Vihollisia oli pitäjässä, niitä hän lähtisi karkoittamaan ja hän lähti, kokosi toistamiseen miehiä ympärilleen ja taisteli sitten epätoivon vimmallaksi syksyyn saakka. Hänen joukkonsa tosin ei ollut lukuisa, nelisenkymmentä talonpoikaa vain, mutta nämä kaikki olivat lujia, jo edellisissä taisteluissa karaistuneita miehiä. He tovereinaan hän väsymättömästi ahdisti vihollisia vanhaan totuttuun tapaansa, mutta — ei yhtä suurella menestyksellä. Viholliset olivat tällä kertaa liika ylivoimaiset ja sentähden hänen vähäinen, mutta rohkea joukkonsa hupeni päivä päivältä yhä pienemmäksi.

Tuli sitten syksy ja sen mukana sotajoukoillemme Oravaisten verinen päivä. Se päivä oli Partio-Jaakonkin viimeinen. Varhain aamulla, piilopirteisämme juuri levolta noustessamme, kuulimme ulkoa hitaita, vaivaloisesti laahaavia askeleita. Ne lähenivät ovea, joku nähtävästi hapuili kädellään salpaa, mutta

— ei sitten avannutkaan sitä. Käsi kulki pitkin ovea ja maasta kuului raskas kumahdus ikäänkuin joku olisi pitkin pituuttaan kaatunut. Riensimme ulos. Siellä Partio-Jaakko makasi verissään ja tiedottomana oven takana. Isä otti hänet syliinsä, kantoi sisään ja laski varovaisesti vuoteelle.

Horjuen Partio-Jaakon vaimo läheni miehensä vuodetta, tutki ja sito i isäni avulla haavat. Niitä oli kaksi, toinen, miekanisku, ulottui otsasta yli päälleen, toinen oli rinnassa. Se oli syvä keihäänpisto. Kun isä sen huomasi, pudisti hän synkästi päätänsä.

— Onko haava kuolettava? huudahti tällöin Jaakon vaimo epätoivoisena.

— Luulen niin, vastasi isäni kolkolla äänellä.

Samalla Jaakko kuitenkin näkyi toipuvan tainnostilastaan. Hän liikahti, näet, levottomasti, avasi äkkiä silmänsä ja nousi ryntäilleen, mutta hänen katseensa oli outo, hehkuva loiste ja hänen poskillaan kuumaa punaa. Hän tuijotti meihin terävästi, näytti tuntevan, laskeutui jälleen makuulle, katsoi lempeästi Annikkiansa ja otti hellästi tätä kädestä. Hetkisen kumpikin oli ääneti, mutta sitten Jaakon huulet alkoivat värähdellä, suu avautui, ja hän ryhtyi puhumaan.

Ei ollut kuitenkaan äänessä vanhaa, tuttua sointua. Se oli käheä ja särkynyt, ja sana seurasi vain vai-
voin sanaa. „Varhain eilis-aamuna olin joukkoineni“,
hän kertoi, „vihollisia ahdistamassa. Näitä oli Louhi-
järveltä tulossa noin kaksikymmentä kasakkaa. Olin
sentähden miehineni — meitä oli vain kymmenkun-
ta — asettunut maantievarrelle väijyksiin. Viholliset
saa. .puivatkin heti auringon noustessa ja mukana oli
heillä neljä muonakuormaa. Odotimme sik. .si he tu-
livat likemmäksi. Sitten hyökkäsimme joutuisasti hei-
dän kimppuunsa, surmasimme muutaman heistä ja
rajun taistelun jälkeen — miehiäni oli kolme siinä
kaatunut — ajoimme loput pakosalle. Muonat — —
tietysti ryöstimme ja olimme juuri ai. .keissa kul. .jet-
taa ne metsään, kun viholliset ihan aavistamatta pa-
lasivat takaisin. Heitä oli nyt satakunta miestä — mis-
tä lienevätkään niin pian saaneet lisäjoukkoja — ja
äkinäisellä hyökkäyksellä he piirittivät meidät. Jä-
timme muonat ja koetimme voimiemme tiestä mur-
tautua vastustajaimme rivien lävitse. Onnistuiko se
tovereilleni? En luule sitä. Ainakin viisi heistä näin
veriinsä uupuvan, ja käsittä. .mättömältä tuntuu se,
että itsekään pääsin saarroksesta pujahtamaan. Enpä

edes haavaa ollut saanut ja kii. .reimmiten riensin vihollisten takaa-ajamana Haukkavuorelle. Tämä o. .likin aivan lähellä, ja kovin vai. .kea. .ta oli kasakoitten taajassa metsikössä edetä hevosineen. Kado. .tinkin sen. .tähden pian hei. .dät nä. .ky. .vistä. .ni.“

Ei ollut helppoa Jaakon katkonaista puhetta ymmärtää, mutta vielä epäselvemmäksi se muuttui. Lauseet tulivat hajanaisiksi, ja toisinansa ei yksityisiä sanoja laisinkaan kuullut. Vähän kuitenkin saimme selville. Hän oli puolipäivään saakka ollut Haukkavuorella, mutta sitten lähtenyt täältä. Ketään vihollisia ei silloin ollut näkynyt, mutta vuoren juurelle päästyänsä hän oli huomannut niitä takanansa. Turhaa olisi hänen ollut yrittää vuorelle takaisin ja kiireisesti hän pakeni piilopirttejämme kohden, mutta vihollisetkin olivat huomanneet hänet ja seurasivat ihan kintereillä. Muut näistä hän kuitenkin pian oli eksyttänyt jäljiltään, mutta neljä miestä oli väsymättömänä koko päivän ja yön jatkanut ajoaan ja ehkä pari tuntia sitten — juuri kun hän luuli jo näistäkin päässeensä — odottamatta hyökännyt esiin. Tuskin kahdenkymmenen kivenheittämän matkaa oli tällöin enää ollut piilopirteille. Kiivas tais-

telu oli syntynyt ja viholliset hän kyllä oli surmannut, mutta samalla itsekin pahoin haavoittunut. Miltei ryömimällä hän oli kulkenut taistelupaikalta, astunut äärimäisyyksiin tarmoaan ponnistaen muuttaman askeleen ja kaatunut pirttimme ovea vastaan. Varmaankaan hän ei edes iltaan eläisi. Kovin olivat jo voimat huonot.

Jaakko oli oikeassa. Tuskinpa hän todellakaan iltaan eläisi? Hänen kasvonsa olivat kalpeat, huulet verettömät ja ruumis oudon veltto. Silmätkin olivat puoleksi ummessa, ja katse oli tajuton. Vähäinen elonkipinä ei kuitenkaan vielä sammunut. Silmät suurenivat äkkiä ja saivat jälleen eloisan ilmeen, mutta jotakin vierasta, kylmän kammottavaa niissä sittenkin oli. Ilme katosi, ja katse muuttui tuijottavaksi. Se suuntautui liikkumattomana ohitsemme, ja Jaakko alkoi levottomana houria, puhua sanoja, joissa ei ollut järkeä, ja nähdä näkyjä, joita ei kukaan käsittänyt.

Houraamista — pienillä väliajoilla — jatkui puolelle päivää. Silloin vasta Jaakko vaipui hiljaiseen uneen, mutta lepoa ei kestänyt kauvan. Jo muuttaman minuutin kuluttua hän jälleen valveutui, mut-

ta sangen raukea oli nyt hänen katseensa, ja huulet olivat entistäkin värittömämmät. Selvästi saattoi huomata, että lähenevän kuoleman leima oli hänen kasvoillansa. Rauhallisesti maaten hän silmäili ympärilleen, mutta turhaan Annikki tarttui häntä hyväillen kädestä, turhaan kutsui häntä nimestä. Jaakko ei näyttänyt ketään tuntevan, ja hänen katseensa harhaili kysyväisenä henkilöstä henkilöön. Vihdoin se pysähtyi minuun, mutta ei vielääkään osoittanut mitään tuntemusta. Olin kuitenkin hänen silmistänsä lukevinani nöyrän pyynnön ja varpaille kohoten nojauduin häntä kohden. Silloin hänen huulensa liikkuiivat, ja niin perin matalalla äänellä hän puhui korvaani, että kukaan muu ei saattanut hänen puhettaan kuulla, enkä itsekään eroittaa kaikkia hänen sanojaan. „Eilen“, hän lausui, „löy. .sin aarten. Aar. .re suuri. Pal. .jon kul. .taa ja ho. .pe. .ata, ja iso luu. .ranko. Luu. .ran. .ko kauhea. Se on Hauk’ . . ., Haukka. .vuo. .rella. Pa. .nin kiven aukolle. Aarre Susi. .luo, . . .—luolas. .sa, . . . he. .vo, hevo. .sen. .kenkä.“ — Houriko Jaakko? Luulin niin, ja äkkiä hän muuttui raivoisaksi, nousi kiivaasti istualleen, katsoi tuijottavasti eteensä ja huusi särky-

neellä, sydäimestä lähtevällä äänellä: „Annikki!“ Samalla vahva verivirta tunkeutui hänen suustaan, ja rinta raskaasti korahtaen hän lysähti hervottomana vaimonsa syliin. Vielä muutama hengenveto, ja Partio-Jaakko oli kuollut. Hänen ei ollut tarvinnut odottaa iltaan. — — Seuraavana päivänä isä löysi metsästä, muutaman sadan askeleen päässä piilopiristämme, neljän kasakan ja kahden hevosen ruumiit. Jokaisessa oli syvät haavat, ja erään kasakan pää oli ihan murskaantunut saamastaan iskusta.

Mitä Jaakko oli aarteesta ja hevosenkengästä haurinut, jos hän sittenkään houri, unohdin pian. Rauhan tuli, ja isä rakensi uudestaan poltetun talomme. Annikki pienen poikansa kerällä muutti tällöin Louhijärvelle. Louhijärvi olikin hänen kotipitäjänsä ja sieltä Jaakkokin oli hänet nainut. Vasta äsken Jaakon sanat uudestansa johtuivat mieleeni, ja — ehkä todellakin niillä on joku erikoisempi merkitys.

* *

*

Lyylin iso-äidin puhe keskeytyi siihen, että ulkoa kuului rattaiden jyrinää. En minäkään enää ollut halukas tekemään lisää kysymyksiä. Olin sangen väsy-

nyt — yö olikin nähtävästi jo pitkälle kulunut — ja silmäluomeni pysyivät ainoastansa vaivoin auki. Lyylikin oli nukahtanut penkille. Pyysin kuitenkin yön selkäänkin päästä Pekan torpalle, ja vanhus lupasikin toimittaa hevosen.

Astuimme ulos. Täällä jo rappusilla tuli vastaan me pitkä, vaaleaviiksinen mies. Hän sanoi olevansa Lyylin isä ja oli heti valmis hakemaan hevosen. Pian olikin tämä rappusten edessä, ja vinhaa vauhtia lähdimme ajamaan lehtokujaista käytävää veräjälle.

Oikealla olevia rakennuksia sivuuttaessamme näin näitten edustalla paljon hevosia ja rattaita. Miehiä ja naisia hääräsi niitten ympärillä.

— Kävimme Kirkonkylään viemässä viimevuotisia kauroja, kertoi Lyylin isä. — Sentähden viivyimme niin myöhäiseen.

— Onko tuolla aitat, talli ja navetta? sanoin rakennuksia osoittaen.

— On. Aitat ovat vasemmalla. Talli on tuo pitkä huoneus oikealla. Navettaa ei tänne näy. Se on muitten takana, kulmaksuttain talliin.

Kiidätimme veräjästä ulos. Täältä vielä noin pari kilometriä ajettuamme saavuimme isolle valtatiel-

le. Kauvemmin en jaksanut pysyä valveilla. Silmäni ummistuivat raskaaseen uneen, ja heräsin vasta siitä, kun hevonen pysähtyi Pekan torpalle. Kirkkaana päivä tällöin jo nousi itäiseltä taivaanrannalta.

* *

*

Pekan torpassa tervehdittiin minua suurella riemulla. Ilosta itkien äiti sulki minut syliinsä, ja näinpä — mitä en koskaan ennen ollut tehnyt — isänkin silmänurkassa kyyneleen. Koko yösen hän Liisan kanssa oli ollut Haukkavuorella poikaansa etsimässä ja vasta hetkinen sitten hän perin uupuneena oli palannut takaisin.

Kerroin heille muutamien sanojen eksymisestääni. Liisa sillä välin valmisti hopulla ruokaa. Söimme vähäisen ja kiitelttyämme ystävällistä isäntäväkeämme lausuimme hyvästit. Jo olikin aika kiirehtiä kotiin. Ennukin alkoi käydä levottomaksi.

Rattaille noustuani muistin, että isä ei vielä ollut näyttänyt minulle paikkaa, mihin tarinassa mainitun laivan kerrottiin laskeneen. Kysyin häneltä sitä, mutta vastasiko hän kysymykseeni, en tiedä, sillä samalla vaivuin jälleen syvään uneen.

Kun tällä kertaa valveuduin, olimme jo kotimme pihalla. Äiti, Anna sylissä, seiso i rattaitten vieressä, ja isä nosti Ennua alas. Minäkin astuin rattailta, ja isä ryhtyi vanhaa Hiirakkoa riisumaan aseista. Lähdimme sisälle, mutta vielä oli kauvan mielessäni Haukkavuorelle tekemäni matka. Oliko todellakin vuorella aarre olemassa, ja oliko Jaakko sen sieltä löytänyt? Susiluolassa hän oli sanonut sen olevan. Ihmeellistä! Luolassako siis myös oli aukko, jonka hän oli kivellä tukkinut, mutta missä siellä, luolassako luuranko, ja mitä oli hän tarkoittanut sanalla hevosenenkä? Oliko sekin jokin kallioon hakattu kuvio, ja oliko siinäkin nuolia ja nuolenpäitä? Silloin Jaakon löytämä aarre, jos hän mitään aarretta oli löytänyt, ehkä myös oli sama, josta tarinassa mainittiin? Päättäni huimasi tätä mahdollisuutta ajatellessani. Kunpa tilaisuus myöntäisi, niin — vaikkapa vasta muutaman vuoden perästä — lähtisin uudestaan Haukkavuorelle ja koettaisin kaikesta ottaa selvän. Tutkisin silloin luolan ja hakisin Haukkavuoren tarunomaisen aarteen sen salaperäisestä kätköstä.

Toinen osa.

I.

Kahdeksan vuotta on kulunut edellä kertomistani tapahtumista. En ole sitten sen ajan käynyt Haukkavuorella, mutta nyt olen nuorena ylioppilaana jälleen sinne matkalla. Kandidaatti-arvon saamiseksi on minun valmistettava tieteellinen kirjoitelma ja sitä varten olen päättänyt tutkia Haukkavuorta maantieteellisesti. Tulisin toistaiseksi tekemään ainoastansa korkeusmittauksia ja yleisempää laatua olevia havain-toja, tutkisin ylimalkaisesti vuorella esiintyvää kasvillisuutta ja eri kivilajeja sekä, jos aika riittäisi, joka ei ollut luultavaa, kesä kun oli jo heinäkuun puoliväliin ehtinyt, alottaisin vuoren kartoittamistyön ja lopettaisin sen sitten seuraavana kesänä. Olisin tutkimus-alueekseni voinut valita jonkun muunkin seudun, mutta muistelmat lapsuuteni päiviltä viehättivät minua lähemmin tutustumaan Haukkavuoreen. Erityisesti en saattanut olla aarrehistoriaa ajattele-matta. Kaikki mitä Haukkavuoren salaperäisestä aarteesta olin kuullut, oli siksi kummallista, etten pelkäästään mielikuvituksen tuotteina voinut kertomuk-

sia pitää. Jokin syy, joskaan ei todellista aarretta olisikaan, täytyi olla niitten syntyyn. Ehkä siitäkin selviytyisin. Näitä miettien ajoin kyytihevosella yhä liikkemmäksi Haukkavuorta. Syvässelkäkin oli jo kaukana takanani ja neljää viittä kilometriä enempää oli tuskin enää Pekan torpalle. Olisiko siellä kaikki ennallaan? En ollut hänestä ja hänen perheestään kahdeksaan vuoteen mitään kuullut. Uteliaisuudella odotin jälleen näkeväni pienen, matalan, ehkä entistäkin enemmän rappioutilassa olevan asumuksen, mutta suuri oli hämmästykseni, kun vaivaisen torpan asemasta mahtava talo pistihe esiin puitten lomitse. Oliko se Pekan vai oliko talossa toisia asujamia ja Pekka muualle muuttanut?

Ei ollut, Pekan oli, niin kertoi kyytimieheni, tahti oikeammiten Pekan pojan. Kummastukseni kasvoi, mutta kyytimieheni selitti asian. Noin viisi vuotta sitten oli Pekan kuolleeksi luultu Pentti arvaimatta palannut takaisin. Hän tuli viimeksi Kaliforniasta, jossa hän kultaa kaivamalla oli koonnut itselleen melkoisen omaisuuden. Heti oli hän purkauttanut vanhat torpparakennukset, lunastanut omakseen maan ja rakennuttanut talon. Mutta miksi ei hän olos-

taan Amerikassa ollut vanhemmilleen mitään kirjoittanut? Hän oli sen parina ensi vuonna tehnyt, mutta kirjeet olivat syystä tai toisesta joutuneet hukkaan. Sitä hän ei ollut tiennyt, vaan oli hartaasti odottanut kotoaan vastausta, mutta kun täältä uudistetuista kirjeistä huolimatta ei ollut tullut mitään tietoa, oli hän otaksunut vanhempiensa kuolleen, eikä enää itsekään kirjoittanut kotimaahan. Hän oli ainaisiksi ajoiksi aikonut jäädä Amerikkaan, mutta vihdoinkin oli koti-ikävä vallannut ja hän oli päättänyt edes pistäytymällä käydä jälleen Suomessa. Matkasta olikin tullut pitempi, eikä hän enää sanonut Amerikkaan lähtevänsä.

— Semmoiset vaiheet oli siis Pentillä ollut?

— Semmoiset. Kovin oli muuten mies kummallinen luonteeltaan, oli aina synkkä ulkomuodoltaan, eikä paljon puhunut. Jokin synkkä suru nähtävästi miestä painosti, ja välistä, ikäänkuin ihmisiä paeten, hän päiväkausia saattoi harhailla Haukkavuorella.

— Hakiko hän täältä aarretta?

— En tiedä.

Tähän puheluni kyytimiehen kanssa keskeytyi, sillä olimme jo perillä ja ajoimme kapean ojasillan yli

talon portista sisään. Sen vain ehdin kuulla, että Pekka vieläkin eli, joskin kovin vanhentuneena. Hänen vaimonsa sitävastoin oli kuollut, ja Liisa oli naimisissa erään ulkopitäjäläisen kanssa ja sen johdosta muuttanut kotoaan. Pentti johti itse taloutta, joka oli-kin käynyt suureksi. Hänellä oli kolmekymmentä lehmää, viisi hevosta ja monta palvelijaa.

Rappusilla oli vastassamme vanha köyryselkäinen ukko. En ollut uskoa silmiäni. Pekkako oli edessämme? En voinut erehtyä, ja sittenkin kuinka muuttanut hän oli? Vaikea oli hänessä tuntea entistä ryhdikästä Pekkaa. Niin voimattoman kumaraiseksi hän oli käynyt ja ainoastansa vaivoin, raskaasti sauvan nojassa kompuroiden, hän jaksoi kulkea edellämme sisään.

Tuvassa tapasimme Pentin. Hän ei ollut täyttä kolmea kyynärää, mutta joka liikkeessä oli sulavuutta ja voimaa. Hänen vahva, hiukan silmille valuva tukkan-
sa oli tumma, hänen silmänsä kauniin ruskeat, mutta terävässä katseessa oli jotain synkkää, käsittämätöntä. Synkkä sointu oli hänen äänessäänkin, mutta käden tervehdys oli luja ja lämmin.

Kerroin aikomuksestani tehdä Haukkavuorella

maantieteellisiä tutkimuksia.

— Sitäkö varten olette siis nyt matkalla? kysyi Pentti.

— Sitä varten. Tulen Haukkavuoren seuduilla viipymään syksyyn saakka.

— Ja yksin aiotte vuorella kulkea?

— Yksin, kyytimieheni palaa takaisin Kirkonkylään. Vasta kartoittamistyöhön ruvetessani tarvitsen apulaisia.

Nyt Pekkakin puuttui puheeseen. — Ei ole teidän hyvä nyt yksin mennä Haukkavuorelle.

— Miksi niin? kysyin hämmästyneenä.

— Ette siis ole Kirkonkylään mitään kuulleet?

— En.

— Sepä kumma, ja kuitenkin Haukkavuori on jo toista viikkoa ollut kauhun tyyssijana. Ei tiedetä keitä siellä liikkuu, mutta se vain varma, että kunnan ihmisiä eivät ole, jos heitä sitten useampia onkaan. Rosvouksiakin on tapahtunut Leppäviidan puoleisissa taloissa. Peltolassakin oli yritetty toissa yönä sisään, mutta väki oli herännyt.

— Eikö voroja sitten saatu kiinni?

— Ei. Ehdittiin liika myöhään ulos. Nähtiin vain

kuinka yksinäinen mies katosi metsään Haukkavuorelle käsin.

— Mutta miksi ei oikein joukolla mennä Haukkavuorelle voroja ajamaan?

— On sitäkin yritetty, mutta ketään ei ole taitavasta saarrosta huolimatta tavattu. Omituista on muuten, että vorot vievät vain ruoka-aineita ja se vielä kummempaa, että joka kerta jättävät rahassa runsaan maksun.

— Ehkä he eivät tavallisia voroja olekkaan, vaan muusta syystä tahtovat pysyä salassa.

— Kukapa sen tietää ja olivat keitä tahansa, oikeata ei ole heidän tunkeutua toisten ihmisten asuntoihin. Ompa jo pari kertaa huomattu roistonnäköinen mies liikkuvan meidänkin talomme ulkopuolella. Ei kunnon ihminen sillä tavalla hiivi ja kurkistele ja heti pakene, kun luulee tulleensa huomatuksi. Kiinni semmoiset pitää ottaa.

— Niin pitää, sanoi Pentti — ja jos eivät muut sitä tee, teen minä sen.

Pentin sanoilla oli kumea, kolkosti raudalta kalskahtava sointu. Katselin miestä. Hänen katseessaan oli käsittämätön ilme. Oliko se vihaa, vai oliko se kau-

hunsekaista tuskaa? Se olisi saattanut olla kumpaa-kin ja ehkä se olikin molempia, mutta samalla oli hänen katseessaan jotakin niin päättäväistä, jotakin niin uhkaavaa, että hyvää se ei rosvoille ennustanut. Tunsiko hän heidät, vai aavistiko hän keitä he olivat ja oliko hänellä joku erityinen, toisille tuntematon syy peljätä tahi vainota heitä. Nämät olivat ajatuksia, jotka salaman nopeudella kiertelivät aivoissani, mutta vastausta en saanut. Pentin kasvot eivät mitään puhuneet ja suoraan en tahtonut kysyä. Johdin sen johdosta uudelleen keskustelun aikomaani maantieteelliseen tutkimukseen. Jos ainakin toistaiseksi saisin asua heillä, lähtisin jo huomispäivänä Haukka-vuorelle.

— Asukaa vaikka syksyyn, sanoi Pekka. — Onhan meillä huoneita. Sitä vain pelkään, että yksin kulkeisanne voitte joutua vaaraan vuorella.

— En takaisinkaan viitsi kääntyä. Ikävä olisi keskeyttää tehtyä työ-ohjelmaa.

— Olkaa huoleti, sanoi Pentti tähän, — minä tulen mukaan.

— Te mukaan?

— Niin. Minullakin on vuorella tutkimuksia tehtä-

vänä.

— Aijotte etsiä aarretta?

— Ehkä, ehkä en. Ensi toimekseni tahdon tutustua vuorella piileskelevään mieheen, sillä useampaa kuin yhtä en heitä luule siellä olevan.

— Mitenkä niin luulette?

— Minulla on siihen omat syyni, mutta ehkä erehdyn, ehkä mies ei ole se, joksi häntä arvelen. Sitä parempi hänelle.

— Mies olisi siis teille vanha tuttu?

Pentti vastasi kysymykseen vältellen. Hän ei ollut varma siitä, mutta kerran hän oli nähnyt vilahdukselta miehen, ja tämä oli näyttänyt tutulta.

— Oliko hän näiltä seuduin?

— Ei.

Enempää en saanut tietää, mutta huomasin Pentin ilmeisesti salaavan jotakin. Miksi hän teki niin ja mitä yhteyttä hänellä oli Haukkavuoren salaperäisen vieraan kanssa?

Häiriinnyin ajatuksissani odottamattomalla tavalla. Kuului kova kilahdus, ja lattialle, Pentin jalkojen juureen, vieräi ikkunasta iso, nyrkin kokoinen kivi. Kuka oli heittänyt kiven? Salaman nopeudella näin Pen-

tin kumartuvan ja irroittavan kivistä pienen, siihen kiinnitetyn paperilipun. Paperilipussa seisoj jotakin, mutta mitä, en ehtinyt saamaan selville. Pentti luetuaan paperin repi sen pieniksi palasiksi ja heitti palaset loimuavaan takkavalkeaan. Kaikki oli ollut silmänräpäyksen työ, ja nyt hän päättäväisenä, kasvot hiukan kalpeina, syöksyi ovelle.

— „Minne menette?“ huusin hänelle.

En saanut vastausta. Hän riensi kiireisesti ulos, ja kun ikkunasta katsoin, näin hänen tempaavan vajasta kirveen ja sitten juoksujalassa katoavan Haukka-vuorelle.

Aijoin juosta hänen perässään, mutta Pekka pidätti minua. „Älkää menkö“, hän sanoi, „ette enää häntä saavuttaisi. Sitäpaitsi ehkä hän pianikin palaa takaisin.“

Pekka oli oikeassa. Pentti viipyi matkallaan tuskin puoltakaan tuntia. Aivan hikisenä hän palasi takaisin. „Kadotin jäljet“, hän sanoi hampaattensa välistä, „mutta toista kertaa en tule sitä tekemään.“

Taasen lensi kivi ikkunasta, mutta tällä kertaa särkien toisen ruudun. Otin kiven ylös. Siihenkin oli paperiliuska kiinnitetty ja korkeilla, selvillä kirjaimilla

seisoi siinä seuraavat salaperäiset sanat: „Kalifornian ruusulla on tuoksunsa, mutta kukka lakastuu ja sen kauneus häviää. Sen sanoo hän, joka asuu siellä, missä vesi juoksee ja virrat vuotavat, mutta älä lähene! Ei „Kuoleman Musta Koira“ turhaan nimeänsä kannna. Sentähden varo ulvontaa, joka yössä kuuluu.“

Ihmeekseni ei Pentti tällä kertaa rientänyt ulos. Tyynesti hän odotti siksi ojensin hänelle paperin. Vielä tyynemmin hän näytti lukevan sen sisällystä, mutta sitten vähitellen hänen poskensa alkoivat peittyä tummaan punaan, ja silmät saivat omituisen, kammostavan kiillon. Nyt huomasin niissä selvästi peloitavan, tulisen vihan leimahtavan, vihan niin tuiman, että se saattoi ruumiini tahdottomasti värisemään.

„Te kysyitte minulta“, hän sanoi kolkolla äänellä, „tunnenko miehen? Minä tunnen hänet.“

— Ensimmäisessä kirjelijussa oli siis hänen nimensä.

— Ei oikeata nimeä, mutta sama, jonka tästä olette lukeneet.

— Kuoleman Musta Koira?

— Niin, se on hänen liikanimensä.

— Mutta mitä hän tarkoittaa Kalifornian ruusulla?

— Älkää sitä minulta kysykö. Se on salaisuus, jota ainakaan vielä en voi teille kertoa. Ehkä teen sen toisten, mutta nyt en voi. Sanotte huomenna lähtevänne Haukkavuorelle. Ettekö jo tulisi?

— Aijotte mennä salaista vihollistanne etsimään?

— Niin aijon.

— Ja jos hänet tapaatte?

— Silloin on meillä lasku keskenämme suoritettavana. Älkää peljätkö, en surmaa häntä.

— Hyvä, minä tulen mukaan. Sisäänmurroista ja ikkunansärkemisistä on saatava loppu.

— Siis lähdemme hetken perästä, mutta ensin syömme päivällisen.

II.

Haukkasimme joutuisasti hiukan ruokaa. Sitten Pentti otti piirongin laatikosta kuusipiippuisen, Kaliforniassa käyttämänsä revolverin. Minulla, paitsi hyvää kauhavalasta, hevospäistä puukkoa, ei ollut muuta asetta. Pekalla oli vanha, aliupseeri-ajoiltaan peruisin oleva pistooli. Hän tarjosi sen minulle.

— Jäätte itse ilman, sanoin.

— En jää, vastasi Pekka — minulla on hyvä luodikko, vanha tosin sekin, mutta tarkkaan vie. Menkää huolehti. Ei Pekka ketään päästä luvatta sisään.

Hyvältä näyttikin Pekan luodikko. Vanhus otti sen alas seinältä ja laski eteensä pöydälle.

Jo oli Pentti valmis ja odotti malttamattomana minua, joka Pekan kanssa puhellessani hiukan viivästelín.

Sanoin vanhukselle hyvästit, ja riensimme ulos. Emme luulleet illaksi ehtivämme takaisin.

Pian olimme Haukkavuorella. Pentti kulki edellä, minä hiukan jälessä. Toisinansa hän pysähtyi ja kuunteli tarkkaan, minäkin pysähdyin, mutta en

kuullut mitään. Toisinansa hän juoksujalassa kiisi eteenpäin ja oli maasta huomaavinaan merkkejä, joista minä näköäni äärimmäisiin terästämällä en sittenkään nähnyt mitään. Missä oli kanervikko tallaantunut ihmisjalan painosta, missä joku lehti rusentunut tahi oksa vääntynyt. Oliko miehellä vaistot, joista minulla ei ollut aavistustakaan, vai oliko hän Amerikas-
sa seikkaillessaan tottunut vainukoiran tavoin seuraamaan ihmisten jälkiä.

Varmana tekemiensä päätelmien erehtymättömyydestä Pentti yhä joudutti askeliansa. Jo olimme kulkeneet pitkän aikaa, kun hän jälleen seisahtui äkkiä. Hetkisen mietittyään hän alkoi tutkia maata joka suunnalle, mutta nähtävästi tuloksetta. Pudistaen päättään hän ryhtyi uuteen yritykseen, heittäytyi pitkälle maahan ja tarkasti jokaista mätästä, jokaista kasvien peittämää paikkaa. Äkkiä hän hypähti kärsimättömänä pystyyn. „En ymmärrä“, hän sanoi, „tä-
hän saakka olen selvästi saattanut häntä seurata, mutta nyt kaikki jäljet katoavat kerrassaan.“

Hullutteliko mies, vai laskiko leikkiä?

Pentti huomasi kummastukseni. „Katsokaa tähän“, hän sanoi. „Kanervikko on hiukan taipunut sivulle-

päin ja tässä on varpu vääntynyt. Jonkun ajan kuluttua kanervikko jälleen kohoaa, mutta jos nyt tarkastaisitte sen alla olevaa maata, näkisitte mullassa epäselvät, mutta sittenkin erehtymättömät merkit jalan ääriviivoista. Jalkine on kaikesta päättäen ollut saapas ja päästä leveä.“

Tutkin Pentin osoittamaa paikkaa. Nyt minäkin havaitsin selvät askeleen jäljet. Käsittämättömältä tuntui kuitenkin vielä mielestäni, mistä Pentti saattoi jälkeä sanoa saappaan tekemäksi. Kysyin häneltä.

„Jalan ääriviivat ovat tasaiset ja korkko on ollut raudoitettu. Tässä on merkki siitä. Kannan sivustat ovat syvemmällä kuin sen keskusta. Kevyempiä jalkineita raudoitetaan harvoin. Pohjat niissä ovat ohuimmat ja sentähden taipuisammat. Jalan astunta on näin ollen myös kevyempi, enemmän varpaila kuin koko jalkapohjalla kulkemista. Ääripiirteet tämän johdosta tulevat epätasaisemmiksi. Ainoastansa varvasosa jalasta näkyy selvästi ja syvään maahan painuneena, jotavastoin korkko näyttää ikäänkuin kevyesti hipaisseet maata. Tottunut silmä huomaa helposti eroituksen. Juostessa askeleet ovat pitempiä, ja kiivaassa juoksussa, jos ei väsymys estä,

yleensä varvasastuntaisia. Mies, jota seuraamme, on milloin kävellyt, milloin juossut. Sen olen huomannut hänen ottamistaan askeleista. Luultavasti hän on ollut ainoastansa vähän matkaa edellämme.“

— Minkä johdosta niin arvelette?

— Jälkien tuoreudesta. Ainoastansa vetisellä maalla jäljet pysyvät kauvemmin. Kanervikossa on vaikeata jo tunnin parin kuluttua huomata mitään. Nyt sitäpaitsi olin toisinansa kuulevinani edellämme rientäviä askeleita.

— Miksi ette silloin kiirehtineet?

— Kiirehdinhän, mutta pelkäsin eksyväni poluilta ja hiljensin sentähden jälleen kulkuani. Harhaan olemme johdetut lopultakin, enää en löydä askeleita, mutta odottakaa, täällä hän näkyy ainakin hetkiseksi seisahduneen.

Pentti kumartui katsomaan erään puun juurelle. Minäkin lähenin. Maassa oli kaksi vieretysten olevaa jälkeä, mutta useampaa emme löytäneetkään.

Seisoimme ymmällä, mutta äkkiä Pentti huudahdi iloisesti ja löi otsaansa. „Ahaa“, hän huudahti, „jopa tiedän. Kumma etten sitä heti tullut ajatelleeksi.“ Pentti rupesi tarkastamaan puuta. „Tästä hän on kii-

vennyt ylös. Kuori on kiivaasta kädenotteesta irtaantunut.“

Niin oli todellakin. Pitkässä, puusta ulkonevassa oksassa oli pieni, valkoinen kohta ja sen ala-osasta riippui revennyt kuorensiru.

Mutta mitä oli pakolainen tehnyt puussa? Pentti antoi selityksen. „Katsokaa“, hän sanoi, „heti tämän puun vieressä kasvaa suuri mänty ja sen takana, siinä miltei kiinni, taajaa kuusikkoa. Mies on kiivennyt puuhun ja — jos en erehdy — laskeutunut alas tuolla, missä näette kovapintaista, kasvutonta kalliota. Lähtekäämme sinne! Ehkä löydämme jonkun jäljen.

Menimme Pentin osoittamaan suuntaan, mutta kauvan oli työmme turhaa. Vihdoin kuitenkin, noin tunnin kestäneen tarkan etsinnän perästä, löysimme yhden jäljen. Se oli kymmenkunta sylenmitan päässä metsiköstä. Paikalla kasvoi hiukan jäkäliä, ja siihen oli jälki painautunut, mutta se olikin ainoa, ja jo rupesi aurinko laskeutumaan läntisen taivaankulman taa.

Mitä olisimme tehneet, mihin suuntaan menneet? Palatakkotakaisin, vai vieläkö jatkaa etsintää. Väsymys raukaisi pahasti jäseniä. Monta tuntia olim-

mekin levähtämättä kierrelleet vuorta, mutta jännitys oli pitänyt mieltä vireissä. Siksi ei väsymystäkään ollut tuntunut. Nyt ei haluttanut ottaa askeltakaan, mutta jättää kesken työ, ei sekään ollut oikein mieleen.

— Jäädään vuorelle, ehdoitin Pentille, — kylläpä täälläkin luulisi yöpuun löytyvän.

— Jäädään vaan, vastasi Pentti, — mutta silloin onkin yösija taidolla valittava.

— Miksi niin?

— Ei ole vihollisemme kanssa leikkiminen.

— Pelkäätte siis hänen yllättävän meidät?

— En sitäkään suorastaan. Hänkin on luultavasti uuvuksissa, joten tällä kertaa saanemme olla rauhasa, jos saamme. Tunnen sen miehen.

— Voimmehan valvoa vuorotellen.

— Olkoon menneeksi! Te nukutte ensiksi. Minä olen tottuneempi valvomaan.

Asetuimme erään kuusen juurelle, Pentti sytyttäen piipun ja huolettomasti nojaten puun runkoa vastaan, minä heittäytyen pitkälleni kanervikolle. Nukuin miltei tuossa tuokiossa, enkä herännyt ennenkuin Pentti pudisti minua olkapäästä.

— Joko olen nukkunut kaksi tuntia?

— Jo kolmekin.

— Kolme? Miksi ette ennemmin minua herättäneet? Sovimmehan kaksituntisista valvontaeristä.

— Kyllä vielä ehditte valvoa. Olette tulleet Kirkonkylästä saakka ja sentähden tarvitsette lepoa.

— Ette mitään erikoisempaa ole huomanneet?

— En, mutta pitääkää silmänne auki. Vaara voi milloin tahansa uhata.

Pentti heittäytyi maahan ja jo seuraavassa silmänräpäyksessä hän kuorsasi syvään.

Olin vielä uninen, mutta koetin voittaa väsymykseni. Kävelin edestakaisin kuusen edustalla ja ajattelin kokemaamme seikkailua. Hetkisen kuluttua ajatukseni vierivät lapsuuteeni, jolloin ensi kerran olin käynyt Haukkavuorella. Etenkin johtui eksymiseni selvästi mieleeni. Missähän päin oli Peltola, jossa silloin olin viettänyt yöni? Hain sitä katseellani, mutta en löytänyt. Turha hakeakin, varmaankin olin ihan toisella taholla. Korkealla yläpuolellani näkyi „Hattu“, mutta missä oli Susiluola?

Istuin mietteissäni kalliolle. Vähitellen pääni alkoi painua rinnalle, ja silmäluomeni menivät umpeen.

Avasin ne uudelleen, mutta jälleen silmälaudat painuivat kiinni, ja minä nukahdin, mutta uneni oli levotonta, ja monenlaiset unikuvat väikkyivät mielessäni. Olin olevinani Susiluolassa. Siellä oli pilkkoisen pimeä, mutta kaukana vuoren sisässä hohti kirkas loiste. Menin lähemmäksi. Silloin tunkeutui korviini aaltojen pauhua ja kovakolinaista virran kulkua. Menin vieläkin lähemmäksi. Silloin näin syvässä rotkossa virran ja samalla huomasin myös, mistä kirkas loiste johtui. Virran yläpuolella oli kalliossa suuri hevosenenkä. Se oli kuin tuleessa, nousi ja laski, katosi välistä vuoreen, mutta tuli jälleen entistä kirkkaampana esiin. Nuolenpääät huohtivat kuin kulta ja välistä hulmahtivat ne voimakkaaseen liekkiin. Äkkiä siirryin luolasta kauvas. Olin taasen lapsi ja istuin riippuköivuisessä talossa kuuntelemassa Lyylin isoäidin kertomusta, mutta kertomus keskeytyi äkkiä, sisään ratsasti täyttä nelistä kasakoita. He tulivat hevosineen läpi seinän ja ahdistivat meitä peitsillään. Silloin Lyylin isoäiti muuttui pieneksi keräksi, kerä hiireksi, hiiri juoksi lattianrakoon. Samalla koko talo syttyi palamaan, kasakat ajoivat lattialuukusta alas, ja minä pakenin kiireisesti Lyylin kanssa ulos. Juoksimme kä-

si kädessä, mutta liekit seurasivat yhä meitä. Pakenimme silloin suuren, kumollaan olevan hongan alle. Siellä oli maassa mustaa multaa ja mullassa yhä kooltaan kasvava, moniloisteisesti hohtava hevosenkenkä.

Kuinka kauvan uinailin, en tiedä. Heräsin vasta siitä, että joku voimakkaasti tarttui olkapäähäni. Hyppähdin ylös ja huomasin silloin Pentin seisovan edessäni. „Miksi olette nukkuneet?“ hän kysyi tuimalla äänellä. „Katsokaa puuta!“

Katsoin Pentin osoittamaa puuta. Se oli noin kaksi kolme askelta paikasta, missä olin uinahtanut. Puuhun oli puukolla uurrettu kolo ja siihen oli oksapalasta halkaistulla tikulla kiinnitetty paperiliuska. Liuskaan oli taitavalla kädellä piirretty pääkallon kuva ja sen alle tulisoihitu ja kirjoitettu seuraavat sanat: „Ei ole nukkuvasta vartijasta suojaa. Siis silmät auki ja valvo, sillä hetki lähenee. Päivää seuraa yö ja yötä päivä. Kuka voi välttää sitä, minkä pitää tapahtua. Siis varo itseäsikin, ettet joudu saman surman alaiseksi. Pakene, pakene, niin huutaa ääni, joka yöstä kuuluu, mutta joudu, sillä jo on puukko teroitettu ja iskuun valmis. Eikö teurastaja uhriansa tapaisi, eikö Kuole-

man Koira sitä, jolle hän tahtoo kostaa? Sano se hänelle, joka Ruusun tuntee, mutta on jättänyt kukan ja antanut sen lakastua.“

Kuka oli kirjoittanut oudon varoituksen? Salama-na välähti totuus mielessäni. Huonosti valvoessani oli Kuoleman Musta Koira sen tehnyt, mutta miksi hän oli säästänyt henkeämme, miksi minua varoittanut?

Oliko Pentti ymmärtänyt ajatukseni? Hän viittasi paikkaan, missä oli maannut. „Heräsin siitä“, hän kertoi, „että olin tuntevinani hengitystä kasvoillani. Avasin silmäni, mutta en nähnyt ketään. Sen sijaan huomasin pääni vieressä maahan painetun kepin ja siinä pienen paperipalasen. Aavistaen pahaa syöksähdin ylös ja tempasin paperin käsiini. Samalla näin teidän makaavan hetken matkan päässä. Levottomana juoksin sinne, mutta huomasin teidän hengittävän. Tyynyin silloin, mutta tulin jälleen levottomaksi, kun havaitsin puuhun kiinnitetyn paperiliuskan. Luin sen ja sitten kädessäni olevan paperin.“

— Sittenkö vasta herätitte minut?

— Niin.

— Mutta mitä seisoj toisessa paperilipussa?

— Vielä kerran tahdon kanssasi puhua.

- Eikö muuta?
- Ei.
- Eikö edes allekirjoitusta?
- Ei, mutta käsi-ala oli selvä. Tunnen sen.
- Se on Kuoleman Koiran?
- On.
- Koska olette hänet viimeksi tavanneet?
- Siitä on vuosia.
- Mistä te silloin puhuitte?

Pentti ei vastannut. Toistin silloin kysymykseni, mutta Pentti lähti kulkemaan ylöspäin vuorta. „Tulkaa“, hän sanoi, „jo olemme tarpeeksi viivytelleet.“ En ahdistanut häntä enää, vaan lähdin minäkin ylöspäin vuoren metsäistä rinnettä. Ajo oli jälleen alkava.

III.

Turhaan samosimme Haukkavuorta koko päivän. Vihdoin päätimme jälleen yöpyä, mutta tällä kertaa mielestämme turvallisempaan paikkaan. Menimme Susiluolan „pihattoon.“ Siellä Pentti heitti laukun seljästään, ja ryhdyimme syömään siinä olevista eväistä. Sitten kokosimme kanervia ja hiukan sammalia. Nämät veimme Susiluolaan ja aloimme laittaa sinne makuusijaa.

Ensi kertaa olin nyt Susiluolassa, ja oudolta tuntui siellä oleva hämärä pimeys omituisena vastakohdana ulkona olevaan kirkkauteen, mutta pian tottuivat silmäni sielläkin näkemään. Luolaa en saattanut pitää muuna kuin veden muodostamana. Se oli tapahtunut silloin kun meri oli vielä näitäkin seutuja huuhdellut. Tutkimushaluisena etenin luolaa hetken matkaa, mutta täällä hämärä muuttui niin läpinäkymättömäksi pimeydeksi, että enää en saattanut mitään eroittaa. Penttikin huusi minua jo takaisin. „Älkää menkö sinne“, hän sanoi. „Pimeässä ette kuitenkaan mitään näe ja suotta vaan väsyttäisitte itsenne.“

Palasin takaisin. Sitten ryhdyimme yöteloille, jälleen varovaisuuden vuoksi vuoronperään valvoen. Pentti nukkui ensiksi. Minä helpommin pysyäkseeni valveilla lähdin luolan ulkopuolelle. Kävelin täällä edestakaisin luola-aukon suulla ja suuntasin tarkkaavaisena katseeni ympäristöön. Tällä kertaa en antaisi ajo-otuksemme yllättää meitä. Niin olin lujasti päättänyt. Pysyinkin hyvin valveilla, enkä mitään epäilyttävää havainnut. Jo oli kaksituntinen vahtivuoronikin lopussa ja ryömin sentähden takaisin luolaan. Aijoin herättää Pentin, mutta kun huomasin hänen nukkuvan syvästi, päätin vielä hetkisen valvoa. Istahdin alas ja nojasin kyynäspääni luolapermanton.

Kuinka kauvan olin istunut, en tiedä. Havahduin siitä, että olin kuulevinani hiljaista liikettä. Katsahdin Penttiin. Hän makasi hievahtamatta ja tyynesti hengittäen paikallaan. Mistä siis oli liikettä kuulunut? Koko ajan olin luolaaukkoa pitänyt silmällä, mutta kehtään ei ollut siellä näkynyt. Ehkä joku oli ulkopuolella. Aijoin mennä katsomaan ja nousin ylös. Silmäilin samalla sattumalta taakseni. Veri oli hyytyä suonisani. Näin hämärässä epämääräisen, tumman haamun. Se oli edempänä luolakäytävässä, joten en saat-

tanut sitä ihan selvästi eroittaa. Aikaisemmin, se oli varma, en ollut sitä siellä nähnyt. Ikäänkuin näköhäiriötä peljäten nostin käteni silmilleni, mutta haamu ei poistunut. Kun otin kädet silmiltäni, oli se vielä käytävässä mutta hiukan edempänä. Nyt en epäillyt enää. Huudahtaen herätin Pentin ja syöksyin joutuisasti haamua kohden. Silloin se väistyi taaksepäin ja selvästi kuulin nyt liikettä käytävästä. Tempasin pistoolin taskustani, ja jo oli Penttikin rinnallani.

Viittasin hänelle käytävään. Jälleen kuului sieltä liikettä, mutta tällä kertaa entistä kauvempaa. Penttikin tempasi aseensa ja ennenkuin ehdin estää häntä, oli hän kadonnut synkkään pimeyteen, mutta en tahtonut jättää häntä ja minäkin kiirehdin hänen peränsään suuntaan, minne haamu oli kadonnut.

Yhä kapeammaksi muuttui luola, yhä valtavamaksi ja läpinäkymättömämmäksi pimeys. Pentti kulki muutaman askeleen edelläni, mutta niin perin joutuisasti, että vaikeata oli minun seurata. Jo täytyi meidän ryömiä eteenpäin, mutta vain hetkisen matkaa. Jälleen luola muuttui avarammaksi.

Kuljimme yhä eteenpäin, vuoroin ryömien, vuoroin kontaten, milloin taasen kumaraisessa pysty-

asennossa, ruumis miltei kaksinkertaisena. Emme nähneet mitään, mutta hapuillen käsillämme luolaseiniä saatoimme sittenkin edetä jotenkin nopeasti.

Aina väliin kuului kauvempaa luolakäytävästä kopinaa. Välistä se taukosi miltei kokonaan, välistä se kuului entistä selvemmin. Ihan varmasti voi erottaa, että joku pakeni edellämme. Saisimmeko hänet kiinni?

Kerran jo Pentti huudahti riemuksena. Hän luuli saavansa pakenevaa kiinni jalasta ja saikin, mutta pakeneva potkaisi taaksepäin ja riuhtaisi sitten äkkiä jalkaansa eteenpäin. Silloin saapas jäi Pentin kouraan, mutta ajettavamme oli jälleen pitkän matkan päässä.

Äkkiä luola alkoi loivasti aleta. Kauvanko silloin olimme kulkeneet, siitä ei minulla ollut aavistustakaan. Samalla olin myös kuulevinani veden pauhua. Pauhu oli hyvin hiljaista ja kuului etäältä, mutta kuta pitemmälle etenimme, sitä voimakkaammaksi se kasvoi, ja jo tunkeutui korviimme kovaa, putouksen kaltaista kohinaa. Se paisui paisumistaan, ja yhä jyrkemmin luolakin aleni. Jo oli virta tahi koski luultavasti lähellä, mutta mitään emme vielä nähneet. Kam-

mottava pimeys oli ympärillämme, vettä tihkui luolan katosta, ja allamme oleva, viettävä kalliopinta oli kosteata ja liukasta ja yhä liukkaammaksi se muuttui. Siitä huolimatta koetimme joutuisasti kiirehtiä eteenpäin, ja menihän se kun ei mistään välittänyt, antoi liukua, missä liukui. Vähitellen kädet kävivät aroiksi ja polvet liukumisista kipeiksi, mutta viisikö me siitä. Ajo oli vain mielessä ja jo, jo luulimme saavamme miehen kiinni, mutta jälleen hän vilahti edemmäksi, ja taasen alkoi hurja pyydystys kosteassa, läpitunke-mattomassa pimeydessä.

„Ampukaa“, kehoitin jo innostuksissani Penttiä, mutta Pentti ei ampunut, ja kun syytä tiedustelin, en kuullut muuta kuin hiljaista mutinaa. Toistin kehoitukseni. Silloin kuulin hiljaisen, mutta kiivaan vastauksen. „Luuletteko todellakin, että minä pakenevaa ampuisin? Ei, silmä silmästä, hammas hampaasta, mutta rinta rintaa vastaan ja aseet hänellä, aseet minulla.“

En puhunut enää mitään, enkä olisi ehtinyt puhua, sillä Pentti pysähtyi äkkiä, jopa niin odottamatta, etten voinut hillitä vauhtiani, vaan syöksyin hänen päällensä. Silloin hän liukui vielä pari askelta

edemmäksi ja olin juuri minäkin kulkea eteenpäin, kun hän varoittaen huudahti. Olimme tulleet äkki-jyrkänteeseen kohdalle, ja Pentti liukuessaan oli onneksi pysähtynyt ihan sen partaalle, vielä pari kolmekymmentä senttimetriä ja hän olisi auttamattomasti syöksynyt alas. Hankalassa asennossa hän nytkin oli. Luolan pohja oli sillä kohtaa nopeasti jyrkännettä kohden aleneva, ja Pentti makasi sen johdosta jalat kovin ylhäällä ja pää alhaalla.

Tartuin hänen jalkoihinsa ja vihdoin, vaivaloisten ponnistusten jälkeen, onnistuin auttamaan hänet ylös, mutta minne oli ajamamme mies joutunut? Mitään huutoa emme olleet kuulleet, ja kuitenkin hän ei ollut voinut muualta kuin jyrkänteestä mennä. Silloin hän varmaankin oli kuollut, vai olimmeko turhia peljänneet, ehkä jyrkänne ei ollut kaan niin syvä.

Pentti ryömi varovaisesti, jalat edellä, jyrkänteeseen partaalle. Sillä hän koetti ottaa tulitikulla valkeata, mutta kostea ilma oli esteeksi. Vihdoin hän kuitenkin sai tulta, ja hetkiseksi, joskin vain silmänräpäyksen ajaksi, valaistui luola. Olimme todellakin syvältä näyttävän jyrkänteeseen reunalla, ja vielä kammottavamman vaikutuksen se teki sentähden, kun alhaalta

kuului kiivaasti juoksevan veden kohinaa.

Voiko jyrkän teestä päästä alas, sitä ei Pentti ehtinyt eroittaa, sillä tulitikku sammui. Otin silloin taskustani muistikirjan ja revin siitä muutamia lehtiä. Pentti yritti saada ne palamaan, mutta minuutti meni minuutin perästä, ja enää oli pari tulitikkua jälillä. Epäilimme josko saisimmekaan valkeata, mutta samalla hulmahtikin jo paperi liekkiin. Pentti oli sytyttänyt molemmat viimeiset tulitikut yht'aikaa.

Nyt saattoi selvemmin tarkastaa jyrkän teen sivua. Se oli arviolta suunnille viidentoista tahi kahdenkymmenen metrin korkuinen, alhaallepäin levenevä ja pinnaltaan rosoisen epätasainen. Pystysuorana jyrkänne laskeutui ainoastaan noin metrin tai puolentoista verran. Alempana pinta oli hiukan loivemmin alenevaa, ja näytti siltä kuin sen epätasaisuuksia hyväkseen käyttäen mahdollisesti voisi päästä alas. Ihan alhaalla näkyi musta, valkopärskyinen virta.

Pentin tekemät havainnot olivat muutamassa silmänräpäyksessä tehdyt, sillä jo olivat paperipalaset palaneet tuhalle, ja jälleen synkkä pimeys ympäröitsi meidät. Hämmästykseni silloin Pentti sanoi yrittävänsä kiivetä alas. „Ei se mitään hyödyttäisi“, koe-

tin vakuuttaa hänelle. Pimeässä olisi mahdoton saada selvää mistään. Alhaalla oli sitäpaitsi virta, johonka helpolla voisi syöksyä, joten uhkarohkeata olisi antaa tautua yritykseen.

Pentti oli taipumaton. „Jos mies, jota ajoimme takaa“, hän sanoi, „on tästä mennyt, täytyy meidänkin päästä alas.“

— Oletteko varma sitten siitä, kysyin Pentiltä, — että hän on jyrkänteestä laskeutunut.

— Hän oli vain muutaman metrin edelläni, joten muuta tietä hän ei ole voinut kadota. Mahdollista, että hän on pudonnut, mutta mahdollista sekin, että hän kauniisti on laskeutunut kallioseinää alas. Jälkimäistä olen taipuvaisempi luulemaan, sillä aavistamatta pudotessaan olisi hän ehdottomasti huudahtanut.

— Olette oikeassa, mutta jos hän olisi onnellisesti tullutkin alas, olisi hänellä vielä ollut virta voitettavana.

— Virtaa en luule niin voimakkaaksi, kuin se täältä ylhäältä näyttää.

— Joten arvelette hänen kahlanneen virran ylitse?

— Kahlanneen tai uineen. Ainakin on hän jompaa kumpaa yrittänyt, sillä tulen valossa tarkastellessani

jyrkännettä en ketään sen juurella huomannut.

— Onko siellä siis jalansijaa?

— On, kapea, miltei virran partaalla oleva kallio-pohja. Se ulkonee suoraan jyrkänteestä.

Muistui mieleeni Pekalta muutama vuosi sitten kuulemani kertomus lapualaisesta ja hänen yrityk-sestään. Mahdotonta siis ei olisi virralle päästä, ja ensimmäisiä emme olisi, jotka sinne olimme pimeässä pyrkinneet, mutta uhkarohkea, se täytyi myöntää, oli lapualainen ollut. Ruveta tuntematonta virtaa kah-laamaan. Ei minulla vaan semmoiseen olisi halua.

Pentti alkoi laskeutua alas, ja vaikealta, kun hän kerran alkuun pääsi, se ei tuntunutkaan. Kalliopin-nassa olevat epätasaisuudet olivat hyvänä jalansija-na, ja pian minäkin seurasin Pentin esimerkkiä. Aloin varovaisesti hinautua ensimmäiseltä, noin metrin tahi puolentoista korkuiselta syvänteeltä alas.

Hiukan kammotti riippua kyynärvarassa alas, mut-ta jo oli luja jalkapohja allani, ja laskien käteni alem-maksi etenin joutuisasti.

Jo oli Pentti alhaalla ja huusi minun tulemaan va-rovaisesti. Ihan keskikohdalla olikin hiukan pahempi paikka. Sain kauvan etsiä jalansijaa ja tukea käsilleni,

mutta jo meni siitäkin ja muutaman minuutin kuluttua olin alhaalla Pentin vieressä.

Ryhdyimme nyt tutkimaan virtaa. Se, niinkuin Pentti oli arvellut, ei ollutkaan niin voimakas kuin ylhäältä katsoen saattoi luulla, mutta turhaan etsimme sopivaa kahlauspaikkaa. Virta tuntui kaikkialla syvältä. Lopulta Pentti suuttui ja heittäytyi täysissä vaatteissa virtaan. Hän aikoi uida ylitse, mutta tuskin hän oli edennyt hetkisen matkaa rannasta, kun virta alkoi kuljettaa häntä mukanaan. Voimiaan äärimmäisiin ponnistaen hän pääsi jälleen lähemmäksi rantaa, mutta epätietoinen olisi sittenkin hänen pelastuksensa ollut, ellen viime hetkessä olisi saanut häntä kädestä kiinni.

Rantaan Penttiä auttaessani hänen jalkansa tapasivat pohjaan, mutta niin syvää oli sillä kohtaa, että vesi ulottui hänen rintaansa saakka. Se johti kuitenkin mieleemme uuden tuuman. Olimme tähän asti koetelleet veden syvyyttä käsivarsin tahi pistämällä sääremme yli polven veteen. Nyt Pentti alkoi, pitämällä kiinni kalliorannasta, kahlata pitkin tämän sivustaa. Ehkä hän siten tulisi matalammalle vedelle? Jo vesi ulottuikin vain vyötäisiin saakka ja Pentti

lähti pyrkimään ulommaksi. Minäkin laskeuduin silloin veteen ja ojensin hänelle käteni, jotta hän turvallisemmin voisi edetä. Vesi oli kovin kylmää, mutta en ehtinyt sitä nyt ajatella. Kahlasin eteenpäin, aina rintaan saakka veteen, ja pidin yhä Penttiä kiinni kädestä. Aallot huuhtoivat jo hartioita, mutta vieläkään ei tullut matalampaa. Virta vyöryi kiivaasti ja oli tuon tuostakin viedä meidät mukanaan. Nyt se tempasikin Pentin nurin ja itse olin seurata perässä, mutta rajulla liikkeellä, voimakkaasti pusertaen toveriani kädestä, heittäydyin rantaa kohden.

Olimme pelastuneet, eikä enää tehnyt mieleemme ryhtyä uuteen ylitsekulku-yritykseen. Mitä olisimme hakeneetkaan? Varmaan oli ajamamme miehen käynyt huonosti. Virta oli hänet vienyt.

Nousimme läpimärkinä ja viluisina kuivalle. Sitteen alkoi vaivaloinen kiipeäminen luolajyrkännettä ylös. Märjät ja sen johdosta liukkaat jalkineet tekivät sen perin hankalaksi, mutta vihdoin olimme kuitenkin ylhäällä. Emme seisahtuneet, vaan jatkoimme matkaa, mutta kovin pitkältä tuntui nyt luolakäytävä ja miltei ijäisyydeltä sen kulkemiseen menevä aika. Olisi edes hivenen verran nähnyt, mutta ei, hapuile-

malla oli edettävä ja polvet alkoivat kontatessa tulla tuskastuttavan aroiksi, kädet lyödä verille ja märjät vaatteet yhä raskaammin painaa väsynyttä ruumista. Huudahdimmekin sentähden ilosta, kun ensimmäinen valonvälke heijasti silmiimme. Valo kasvoi, ja uusiutunein voimin kiirehdimme kulkuamme. Nyt jo näkyy luolan suu. Siis vielä muutama askel, viimeiset pystyasennossa ja sitten ryömimällä ulos. Täällä huomasimme hämmästyseksemme, että aurinko oli jo keskitaivaalle nousemaisillaan. Kirkkaalla valollaan se oli sokaista meidät, jotka tulimme pimeään ja yön valtakunnasta.

Luolasta oli Pentti tuonut mukanaan saaliinamme saamamme saappaan.

Se oli leveäpäinen ja korkko siinä oli raudoitettu.

IV.

Hetkisen levätyyämme ja kuivattuamme vaatteitamme auringon paisteessa johtui puhe toimenpiteisiin, joihin nyt olisi ryhdyttävä. Arvelimme tosin, että Kuoleman Musta Koira oli hukkunut, sillä epäilystään ei voinut olla siitä, että leveäpäinen saapas oli hänen. Tahdoimme kuitenkin varmuutta hänen kohdalostaan ja päätimme sentähden lähteä uudestaan luolaa tutkimaan. Pentti menisi ensin hakemaan pari lyhtyä kotoaan, kivivasaran ja nuoraa. Minä sillä välin olisin luolan suulla vartioimassa, ettei sieltä kukaan pääsisi ulos. Pentti toisi tullessaan myös hiukan syötävää, sillä eväämme olivat aivan lopussa, ja nälkä vaivasi.

— Onneksi en pudottanut virtaan revolveriani, sanoi Pentti, — mutta puhdistamista luulen sen tarvitsevan. Muuten kastumisesta aiheutunut kostuminen lyö ruostetta pinnalle.

— Samoin minunkin. Vähältä ettei se olisi kädestä hellinnyt. Kerran sen jo pudotinkin, mutta en veteen, vaan kallioulkoneman reunalle.

— Silloinko, kun veditte minut rantaan?

— Niin, mutta ettekö ottaisi minunkin asettani puhdistaaksenne?

— Se sitä kaivanneekin. Teillä on ruutipanoksellinen pistooli, joten se nykyisessä asussaan tuskin laukeaisi. Minun revolverini pystyy kyllä vielä miehen kaatamaan. Patruuniin ei kosteus pääse niin helpolla. Jätän teille aseeni kunnes palaan takaisin.

— En sitä tarvitse. En luule kenenkään enää meitä uhkaavan.

— No, voinpa viedä molemmat, mutta olkaa kuitenkin varovainen. Ei tiedä mitä saattaa tapahtua.

Pentti lähti ja jälleen olin yksin. Hänen neuvonsa oli hyvä. Paras oli ehkä olla varuillaan. En sentähden hetkeksikään kääntänyt huomiotani luolan suulta, sillä sieltä luultavasti vaara uhkaisi, jos enää vaaraa oli. Näin kului minuutti minuutin perästä, tunti, jopa puolitoista, mutta vähintäkään epäilyttävää en ollut vielä nähnyt.

Jo tuli Penttikin takaisin, mutta mistä syystä hänen silmistään hehkui jälleen kammottava tuli, niin polttava vihan liekki, että sitä nähdessäni kauhistuin. Minäkö olin vihan aiheuttajana? Ei, en voinut olla,

mutta minkätähden hän kantoi oikeassa kädessään märkää saapasta? Oliko hän ehkä taasen ollut josakin virrassa? Katselin hänen vaatteitaan. Ne olivat puhtaat ja ihan kuivat. Mitenkä se oli selitettävissä? Minun olivat vielä hyvänlaisesti märjät. Hän varmaankin oli muuttanut toiset vaatteet ylleen. Aivan oikein, ja mitä näin, hänen kummassakin jalassaan oli saapas, joten kädessään kantamansa ehkä ei ollutkaan hänen.

Lopetin joutuisan tarkastukseni, sillä Pentti oli jo ihan äärelläni. Kiivaasti hän heitti saappaan maahan ja istuutui sitten kanervikolle, käsi poskeen, kyynänpää polveen nojaten.

Otin saappaan maasta, mutta tuskin sain sen käsiini, kun huudahdin hämmästyksestä. Se oli leveäpäinen ja korkko siinä oli raudoitettu.

En ollut uskoa silmiäni ja katsahdin Susiluolan suulle. Siellä oli luolasta tuomamme saapas. Menin ja vertailin kumpaakin toisiinsa. En saattanut erehtyä, ne olivat parit, mutta mistä oli Pentti löytänyt toisen saappaista? Käännyin kysyvästi häneen.

Pentti istui kauvan ääneti. Vihdoin hän alkoi kertoa. Kotiinsa tultuansa hän oli mennyt sisälle, puh-

distanut ampuma-aseemme, pukenut toiset vaatteet päälleen ja varustautunut eväillä. Lyhdyt laitettuaan kuntoon hän oli lähtenyt ulos, mutta samalla hämmästyksestä seisahtunut. Rappusilla oli saapas, jota hän ei ollut siellä ennemmin nähnyt. Paikalla hän oli huomannut sen tutun muodon, leveän kärjen ja raudoitettun korkon. Pahaa aavistaen hän katseli ympärilleen pihalle. Aitan ovi oli auki. Kiireesti hän rien- si sinne. Siellä ei ollut ketään, mutta hänen sunnuntaisaappaansa olivat viedyt. Katkerana Pentti syytti minua. Minkätähden en ollut huolella vartioinut luolan suuta. Kuoleman Koira oli päässyt sieltä pujahtamaan.

— Erehdytte, sanoin hänelle — en ole hetkeksi-
kään poistunut Susiluolaan vievän aukon äärestä, jo-
ten kukaan ei ole voinut minun näkemättäni sieltä
tulla.

— Oletteko varma siitä?

— Olen.

— Hyvä. Pentti hypähti kuin vieterin ponnahta-
malla pystyyn — silloin täytyy luolaan viedä toisen
aukon, mutta mitenkä Kuoleman Koira on päässyt
virran ylitse, se on minusta käsittämätöntä.

— Olette siis vakuutettu siitä, että hän on pelastunut?

— Kenenkä sitten saapas olisi ja kuka sen olisi rapusillemme tuonut?

— Mutta miksi hän on sen tehnyt? Sitenhän hän antaa meille selvän viittauksen toisen luola-aukon olemassaolosta, josta tähän saakka emme ole mitään tietäneet. Voimmehan ruveta etsimään sitä ja löytää sen.

— Ja mitä siitä hyötyisimme?

— Samalla löytäisimme hänen piilopaikkansa.

— Mitä puhutte?

— Mieleeni johtuivat vaan sanat, jotka luin eräästä hänen kirjoittamastaan paperilapusta.

— Asun siellä, missä vesi juoksee ja virrat vuotavat?

— Aivan niin.

— Ja niitten perustuksella te lausutte arvelunne?

— Sen teen. Tosin meillä ei ole mitään varmuutta asiassa, mutta sittenkään en saata olla ajattelemta luolassa olevaa virtaa. Se sopii kuvaukseen, sillä monikolliseen muotoon, jota hän on lauseessa käyttänyt, ei mielestäni tarvitse ehdottomasti kiinnittää

mitään erikoisempaa huomiota. Se voi olla samalla tapaa käytetty kuin puheessa toisinansa kuulee: Olen nähnyt Ilmajoet, Kurikat, Lapuat.

— Luulen ymmärtäväni selityksenne, mutta siten olisi Kuoleman Koira ehdoin tahdoin ilmoittanut piilopaikkansa.

— Ehkä hän on tehnyt sen tarkoituksella tahi myös pitää hän suojapaikkaansa niin turvallisena, että hän mitenkään ei luule meidän sinne löytävän. Luonnollisesti voisimme yrittää virran ylitse, mutta se on siksi hankala ja vaarallinen tie, että tuskin kukaan haluaisi ainakaan toistamiseen semmoiseen uhkarohkeaan tekoon ruveta.

— Joten siis ei olisi jälellä muu kuin etsiä luolaan vievä toinen aukko.

— Mikä hänen luulonsa mukaan on mahdotonta.

Vaivuimme kumpikin ajatuksiimme, ja mieleeni muistuiivat kaikki ne kertomukset, jotka lapsuudessaani olin Haukkavuoresta ja Susiluolasta kuullut. Olin ilmielävästi näkevinäni lapualaisen rohkean retken luolaan ja hänen epätoivoisen, mutta sittenkin uhmailevan taistelunsa maanalaisen virran rajuja aaltoja vastaan. Hänestä ajatukseni siirtyivät Lyylin

iso-äidin kertomukseen ja ikivanhaan, merirosvoista puhuvaan aarretarinaan. Miksi oli Partio-Jaakkokin maininnut aarteen? Jos hän semmoisen oli löytänyt, mahdollisesti se silloin oli sama, minkä merirosvot olivat saarena olleelle Haukkavuorelle tuoneet. Aloin jo miltei totena pitää tarinaa aarteesta. Susiluolassa Jaakko oli tehnyt löytönsä ja aukolle hän oli pannut kiven. Muodostiko aukko Susiluolan toisen suun? Salamana välähti tämä mahdollisuus mieleeni. Silloin hevosenkengillä ja niissä olevilla pienillä nuolenpäillä ehkä lopultakin oli joku merkitys.

Menin paikalle, missä luolansuun edustalla muistutin hevosenkengän olevan. Kallio oli siellä nyt ihan kauttaaltaan sammaloitunut. Aloin nyhtiä sammalia irti, mutta en heti osunut oikeaan kohtaan. Nyin sammalia siirtyen paikasta toiseen ja vihdoin huomasin ilokseni kalliopinnassa hakemani hevosenkengän muotoisen kuvion.

Pentti oli oudostellen katsellut puuhaani. Osoitin kuviota ja kerroin hänelle lyhyesti, mitä siitä tiesin. Lausuin hänelle myös arveluni, että pienten nuolepäitten avulla ehkä löytäisimme toiselle luola-aukolle.

Pentti kumartui silloin uteliaana hevosenkenkää tutkimaan. Tarkkaan hän mittasi sen joka suunnalle ja laski siinä olevat viirut. „Kuusikymmentä“, hän sanoi puoleksi itsekseen, „siis kuusikymmentä askelta.“

Johtopäätös oli mielestäni oikea. Kumma ettei sitä kukaan ollut ennen tehnyt. Sanoin sen Pentille.

Tämä nousi ylös. „Viirujen säännöllisyys“, hän lausui, „saattoi minut tekemään päätelmäni, mutta — olen voinut erehtyä. Pian olemme sen tutkineet. Molemmat pienet nuolenpääät viittaavat alaspäin vuorta, kumpikin yhdensuuntaisesti hiukan viistoon vasemmalle.“

Aloimme tasaisin askelin mitata vuorta nuolenpäitten osoittamaan suuntaan. Koetimme kulkea niin suoraan kuin mahdollista, mutta tuon tuosta tuli joku puu tahi kanto eteen, ja silloin ei auttanut muu kuin paraan mukaan arvioida jäämättä otetun askelmitan pituus ja esteen toiselta puolen jälleen jatkaa. Vihdoin olimme kulkeneet kuusikymmentä askelta, ja molemmat luulimme käyneemme ihan suoraa linjaa. Toisen meistä oli kuitenkin täytynyt erehtyä tahi ehkä olimme kumpikin erehtyneet. Viimeinen askeleeni oli vienyt minut suuren, noin metrin korkuisen kiven luo.

Pentti oli joutunut pari askelta sivummalle ja samalla hiukan kauvemmaksi. Mikä muu siis neuvona kuin lähteä uudestansa matkaa mittelemään, mutta toisella kertaa molemminpuolinen välimatka oli vieläkin suurempi. Vasta kolmannella kerralla osuimme yhteen. Seisahduimme molemmat saman kiven eteen, jonka luo ensimmäiselläkin yrityksellä olin pysähtynyt.

Se saattoi meidät arvelemaan ja päätimme ryhtyä kiveä tutkimaan. Kuka osaa kuvata hämmästyttämme ja riemuamme, kun sen pinnalta — poistettuamme hienon sammalpeiton — huomasimme hevosenkengän muotoisen kuvion. Siinäkin isot nuolenpäät viittasivat Susiluolaa kohden, mutta pienten nuolenpäitten suunta ei ollut enää sama. Ne tosin osoittivat vasemmalle, mutta ylöspäin vuorta ja aikaisemman suuntansa kanssa muodostaen miltei suoran kulman. Viirut olivat kovin kuluneet, mutta vihdoinkin saimme niistäkin selvän. Niitä oli vain viisikymmentä kolme, ja pian olimme jälleen löytäneet hevosenkengän. Sekin oli isolla kivellä.

Mieleni oli tavattomassa jännityksessä. Hevosenkengällä siis oli merkityksensä? En laisinkaan enää epäillyt, ettemme niitten avulla löytäisi Susiluolan

toiselle aukolle. Täälläkö Partio-Jaakko oli hopeat ja kultansa nähnyt? Jos niin oli, milloinka oli aarre sinne joutunut? En voinut olla ajattelematta vanhaa, merirosvoista olevaa tarinaa ja Pekan arvelua Susi-luolan edustalla olevan merkin synnystä. Jos kuviot olivat heidän hakkaamiaan, silloin he olivat myös aikaisemmin — vaikka lappalaistytö, eikä kukaan muukaan ollut sattunut sitä näkemään — käyneet saarella. Kuvioitten monilukuisuus ja suuri huolellisuus, millä ne olivat laaditut määrättyjen välimatkojen päähän, edellyttivät pitempiaikaista työtä ja tarkkaa saaren tuntemusta. Ehkä he jo pitemmän ajan olivat käyttäneet saarta salaisena lepo- ja kätköpaikkanaan? En saanut tätä ajatusta mielestäni, ja yhä kiihkeämmäksi kasvoi haluni tulla aukolle, mistä pääsisimme luolaan ja salaista aarretta etsimään, jos ei — niinkuin oli luultavaa — Kuoleman Musta Koira jo ollut sitä vienyt.

Yhä useammalle hevosenkengälle saavuimme, ja milloin oli askelmittana kuusikymmentä, milloin viisikymmentä tahi hiukan enemmän, jopa kerran vain kolmekymmentäkuusi. Joka askeleella tulimme yhä likemmäksi Hattua, mutta ei suoraan sitä kohden.

Suunta näytti vievän hiukan vasemmalle käsin. Vihdoin sivuutimmekin Hatun sen pohjoispuolelta. Tuskin olimme silloin edes kymmenen metrin päässä siitä.

Nyt alkoi kulkumme käydä alaspäin vuorta, ja vaikeuksitta löysimme jälleen uuden hevosenkengän. Siinä oli viisikymmentäneljä viirua, ja pienet nuolet osoittivat hiukan oikealle.

Otimme viisikymmentäneljä askelta, ja pysähdyimme molemmat sammaleisen mättään kohdalla. Varmuuden vuoksi mittasimme matkan vielä toistamiseen, jopa kolmannen ja neljännenkin kerran, mutta aina jouduimme samaan paikkaan. Ryhdyimme silloin mätästä kiskomaan maasta. Se oli työtä, hiki juoksi helminä pitkin otsaa, mutta vihdoin saimme mättään irti. Sen alla oli vielä vahvasti multaa, pieniä kiviä ja hienoa soraa. Poistimme käsin kaikki. Lopulta, noin puolentuntisen työn jälkeen, tuli näkyville kova kallionpinta, mutta turhaan etsimme siitä hevosenkengän muotoista kuviota. Paljastimme kalliota kolmen neljän metrin laajuudelta, mutta yhtä huonolla tuloksella.

Olimmeko laskeneet viirut väärin hevosenkengäs-

sä? Menimme tarkastelemaan, mutta ei, oikein oli. Piirrot olivat erehtymättömän selvät.

Siis olimme ottaneet askelmitat väärin, tahi emme olleet osanneet pysyä suunnassamme. Lähdimme uudestansa mittelemään askelin vuoren rinnettä ja nyt jouduimmekin hiukan kauvemmaksiksi ja vähän enemmän oikealle. Täälläkin oli mättäitä ja mättäitten alla multaa ja kivisekaista soraa, mutta vaikka kaivoimme maata toista metriä syvälle, ei kiinteätä kalliota tahi suurempaa kiveä tullut vastaamme. Sora oli vain jonkun verran tiivistyneempää ja muodostukseltaan karkearakeisempaa. Palasimme silloin äskeiseen paikkaan. Siitä oikealla, noin metrin päässä, kohosi maasta suuri lahonnut puunrunko. Kiinnitin nyt huomioni siihen. Puunrunko oli hyvin vahva, noin kolme metristä syltä ympärimitaten, ja näytti satoja vuosia vanhalta. Rungon keskusta oli kokonansa lahoa, mutta pinta oli vielä paikoin kovaa, ja — en voinut pidättää ilonhuudahdustani — erääseen kohtaan oli jollakin terävällä aseella kaiverrettu hevosenkengän muotoinen kuvio.

Iloni oli ennenaikuista. Kuvio oli niin kulunut, että pienten nuolten osoittamaa suuntaa emme saaneet

selville ja että viiruista eroitimme vain muutaman.

V.

Seisoimme nyt neuvottomina. Mahdotonta oli enää ajatellakaan eteenpäin kulkua, sillä mistä hakea hevosenkenkiä. Pelkästään arviokaupalla ei niitä voinut ruveta etsimään. Askelluku oli siksi erilainen ja suunta muutteleva, mutta jos koettaisi löytää hevosenkengän, mistä Lyylin isoäiti oli puhunut. Tämä ajatus juolahti salamana mieleeni.

Lähdin kiireisesti astumaan Peltolaa kohden.

— Minne menette? huusi Pentti.

— Tiedän vielä yhden hevosenkengän.

— Missä sitten? Pentti juoksi rinnalleni.

— Peltolasta suoraan menen Haukkavuoren ylitse Susiluolaa kohden.

— Oletteko käyneet Peltolassakin?

— Olen, samalla matkaa kuin teilläkin. Eksyin vuorella ja jouduin lopuksi Peltolaan.

— Ja eksyksissä harhaillessanne löysitte hevosenkengän?

— En, en ole sitä edes nähnyt. Peltolassa tapasin vanhan mummon.

— Tiedän ketä tarkoitatte.

— Hän kertoi Lyylille, pienelle poikansa tyttäreille ja minulle viime Suomen sodan kauhuista, joita hän itsekin oli saanut kokea, ja kuinka hän vihollisia pae-
takseen oli kerrankin piiloutunut suuren puunrun-
gon alle. Täällä hän oli nähnyt kalliopinnassa hevo-
senkengän.

— Ja sitä te nyt aijotte etsiä?

— Niin.

Jatkoimme ääneti matkaa, huomio tarkkaavaises-
ti kiinnitettynä ympäristöön. En tuntenut paikkoja sa-
moiksi, joita pienenä poikana olin kulkenut. Olin sil-
loin varmaankin kiertänyt vallan toisia teitä.

Vihdoin pilkisti Peltola esiin puitten lomitse, ja
pian tulimme pienelle polulle. Se vei alaspäin vuor-
ta ja näytti johtavan Hatulle päin. Astelimme polkua
eteenpäin. Alempana se kulki hiukan kaartuen, mut-
ta laskeutui sitten jyrkästi alas. Jo näkyi Peltolan aita-
kin. Menimme sen luokse saakka ja koetimme sitten
suunnata kulkumme suoraan vuoren ylitse Susiluo-
laa kohden.

Muistin selvästi Lyylin iso-äidin kertomuksen. Tu-
lisimme ensin miehenmitan syvyiseen notkoon. Sit-

ten olisi hetkinen matka louhikkoa, ja tästä — hiukan tasaisemmalla maalla — noin kymmenen askeleen päässä, olisi maahan kaivautunut paasi, ja sen oikealla puolella vanha honka, minkä alta meidän tulisi hevosenkenkää etsiä.

Osuimme todellakin vähäiseen notkoon ja sieltä muutaman metrin levyiseen louhikkoon. Se oli täynnä suuria kiviä, ja monessa kohden oli kalliossa isoja halkeamia. Hyppäsimme kiveltä kivelle louhikon ylitse ja jo näimme suuren, hiukan kumollaan olevan hongan. Juoksimme puun luo. Sen vasemmalla puolen pisti maasta esiin paaden sivu. Olimme siis kulkeet oikeaan. Puu oli ihan kuivettunut ja osaksi laho. Tutkimme sen alustaa. Siellä oli kalliopinnassa hevosenkenkä ja siinä viiruja kuusikymmentäkaksi. Pienet nuolet osoittivat pitkin vuoren sivustaa suoraan etelään.

Emme lähteneet kuitenkaan enää niitten suuntaa seuraamaan. Tahdoimme ehtiä yöksi Peltolaan ja käännyimme sentähden takaisin. Pian olimmekin jälleen Peltolan aitauksen edustalla. Se oli kivistä niin kuin lapsuuteni aikana, mutta nurmikentän asemasta oli sen sisäpuolella nyt komea, hiekkakäytäväinen

puutarha.

Astuimme puutarhaan. Se oli muusta pihasta eroitettu kummallekin puolen taloa kulkevan puisen säleaidan kautta.

Pienestä puistoveräjästä pääsimme talon päätypuolelle. Sieltä upea lehtokuja vei vieläkin puuve-räjälle. Entistä lasiikkunaista etehistä ei enää ollut, vaan sen sijaan iso, avonainen kuisti.

Rappusilla oli vastamme nuori, ylioppilaslakissa oleva neito. „Joku kesävieras“, ajattelin.

Suuri oli hämmästykseni, kun Pentti esitti hänet Lyyliksi. Hän oli siis, niinkuin minäkin, lukenut ylioppilaaksi, mutta kylläpä hän oli muuttunut. Pellavainen tukka oli käynyt ihan pikimustaksi. Silmät olivat vielä yhtä sinisen kirkkaat kuin ennenkin, mutta syvällisemmät ja toisinansa hänen puhuessansa ne saivat miltei tumman kiillon. Silloin katse oli niin sie-lukkaan voimakas, että näytti siltä kuin koko hänen olemuksensa harrastuksineen ja aatteineen olisi kuvastunut siinä.

Hän muisti vielä aivan selvästi käyntini Peltolas-sa, mutta olin minäkin hänen mielestänsä suuresti muuttunut. En ollut enää vartaloltani heikon näköi-

nen, vaan pitkä, solakka ja voimakas.

Tuvassa hetkisen aikaa oltuamme siirryimme vieraspuolelle. Siellä oli komea, herrasmaisesti sisustettu sali ja pari huonetta. Jäimme saliin.

Sinne Lyylin isäkin tuli. Hän oli kasvattanut itselleen upean, rinnalle saakka ulottuvan täysiparran ja oli hiukan, mutta tuskin huomattavasti vanhentunut.

Lyylin iso-äiti ei enää ollut elävien joukossa. Hän oli kuollut jo seitsemättä vuotta sitten.

Pian tuotiin meille teetä. Lyyli itse oli tarjoilijana. Hän oli käynyt Vaasan suomalaisen tyttökoulun ja sitten yksityisoppilaana lukenut ylioppilaaksi. Viime keväänä hän oli valmistunut, mutta ei enää aikonut jatkaa. Korkeintaan hän tulisi vain syksyksi Helsinkiin jonnekin talous- ja keittokouluun. Taloustoimet häntä erityisesti miellyttivätkin. Aina hän aamuin pistäytyi navettaan lehmiä katsomaan ja pitkin kesää hän oli ollut isänsä työväkeä niityllä auttamassa.

Rattoisasti puhellessa aika kului joutuisasti, ja ystävällinen isäntäväkemme sanoi hyvää yötä. Minulle oli laitettu vuode toiseen vierashuoneista, Pentille toiseen.

Sovin hänen kanssaan siitä, että aamulla lähtisim-

me jälleen yhdessä Haukkavuorelle.

En moneen yöhön ollut nukkunut sängyssä. Sen tähden uni maistui erinomaisesti, ja kun heräsin, oli aurinko jo korkealla taivaalla.

Nousin kiireesti ylös ja menin tervehtimään talonväkeä. Tuossa tuokiossa tuotiin kahvia, ja hetken kuluttua tuli nuori palvelustyttö kutsumaan meitä tupaan aamiaiselle. Ajoin mennä Penttiä huoneesta hakemaan, mutta isäntä kertoi hänen jo varhain aamulla lähteneen kotiinsa. Iltapuolipäiväksi hän oli kuitenkin luvannut saapua takaisin ja oli pyytänyt minua odottamaan siksi.

Penttiä ei kuulunut vielä illallakaan. Sen sijaan tuli häneltä sana erään pienen pojan mukana. Hänen isänsä oli sairastunut, joten hän luultavasti ainakaan muutamaan päivään ei voisi lähteä kotoaan. Hän näin ollen kehoitti minun toistaiseksi jäämään Peltolaan. Isänsä parannuttua hänkin tulisi heti sinne. Silloin saattaisimme uudelleen lähteä aloittamallemme „matkalle“.

Muu ei siis minulla ollut neuvona kuin jäädä Peltolaan, ja hyväntahtoisesti luovutettiin minulle vieläkin jo käyttämäni huone. Odotin sitten Penttiä toimet-

tomana pari päivää, mutta aika alkoi tuntua pitkältä. Kaikki talonväki oli tavallisissa askareissaan, joten Lyyliäkin näin vain perin harvoin. Sitäpaitsi hän oli käynyt kotipitäjänsä Kirkonkylässä. Raittiusseura siellä aikoi seuraavaksi sunnuntaiksi hommata huviretkeä Haukkavuorelle. Lyyli oli seuran puheenjohtaja ja kuului sitäpaitsi retkeä valmistavaan huvitoimikuntaan, joten hänellä sen johdosta oli paljon puuhaa. Tarjosin hänelle apuani, ja hän otti sen kiittosuudella vastaan. Saipa hän minun lupaamaan pienen esitelmänkin.

Paljon kuljimme nyt yhdessä. Jopa kävimme keran Hatullakin. Matkallamme silloin ei ollut mitään varsinaista päämäärää. Kävelimme huviksemme ja keskustelimme maantieteestä. Hän oli hyvin huvittunut aineesta, ja kerroin hänelle sentähden tekemistäni monista maantieteellisistä retkistä. Olin ollut Ruotsissakin ja Norjan Lapissa ja matkustanut läpi miltei koko Suomen Lapin. Lukemattomia koskia olin silloin laskenut.

Miellytti minua Haukkavuorikin. Sillä oli aivan erikoisluontonsa. Ympäristö oli tasaista Pohjanmaan alankoa. Vuori itse oli luultavasti harjun katkelma ta-

hi korkeimpana kohottumana jostakin harjusta.

„Siinä olette oikeassa“, sanoi Lyyli, „se on osana Pohjankankaasta, mutta kangas sen kummallakin puolella on niin matalaa, että sitä Hatulta outo tuskin huomaa. Vasta parin kolmen peninkulman päässä alkaa se pohjoisessa nousta hiukan jyrkempänä, etelässä vähän lähempänä. Kerrotaan, että Haukkavuori noin pari vuotta sitten olisi mitattu, ja että sen korkeus olisi noin 110 m. merenpinnasta lukien.“

— Kuka on korkeusmittauksen tehnyt?

— Sanotaan hänen olleen erään maisterin Vaasasta.

— Onko hän myös tutkinut luolaa?

— Ei, mutta miksi sitä kysytte?

— Olisin huvitettu tietämään mikä mielipide hänellä on luolan synnystä.

— Mitä te itse siitä arvelette?

— Pidän luolaa varmasti veden muodostamana. Sitä todistaa kallion syvyydessä vieläkin juokseva virta. Kuinka korkealla vesi on Suomea peittäneen „Jäämeren“ aikoina ollut näillä seuduin, en tiedä, sillä toistaiseksi en ole ehtinut sitä tutkimaan. Luulen kuitenkin sen ulottuneen paljon yläpuolelle Haukkavuor-

ren. Vähällä Lauhalla, joka myös on Pohjankankaalla, on entinen merenraja yli 200 m. nykyisestä merenpinnasta. Pitkät, harjanteen sivustaa kulkevat kivi ja dat ovat siellä merkkeinä vanhasta vedenrajasta.

— Ettekö semmoisia ole täällä huomanneet?

— En samallaisia, mutta kyllä muita, yhtä erehtymättömiä todistuksia. Niinpä Pentin kanssa kulkeisamme tulimme eräälle louhikolle. Sen lähin ympäristö on tavallisen kerrossoran peittämä, joten sekään ei aina ole nähtävästi ollut paljaana. Meri on nähtävästi huuhdellut soran pois, mutta jättänyt kerrostumat paikoilleen samalla korkeudella sekä louhikon vasemmalla että oikealla puolella, missä alustana oleva pinta on luultavasti tasaisempaa. Sen sijaan on sora siellä aaltomaisesti kohottunut, ja jos meri olisi vielä jonkun aikaa saanut jatkaa toimintaansa, olisi kivikko tahi kallio täälläkin tullut näkyviin.

— Puhuitte äsken maanalaisesta virrastakin?

— Sen tein.

— En muista siitä ennen kuulleen. Onko virta Susiluolassa?

— On. Aivan hiljakkoin olen siellä itse käynyt.

— Tekö, kertokaapa minulle.

Kerroin hänelle, mutta en maininnut syytä, miksi elimme luolaa niin pitkälle edenneet.

— Mistä luulette virran tulevan?

— Sen lähdettä on vaikea tarkastamatta tietää, ja pimeässä emme voineet mitään eroittaa.

— Aijotteko lähteä sitä uudestaan tutkimaan?

— Aijomme, mutta silloin toista tietä.

Lyyli hämmästyí. „Mitä, viekö Susiluolaan toinenkin aukko?

Olin juuri kertomaisillani hänelle kaikki, kun samalla olin kuulevinani hiipiviä askeleita. Mistä ne tulivat? Jo oli kaikki hiljaista, mutta en ollut saattanut erehtyä. Syöksähdin salaman nopeudella kivirapusia alas Hatulta. Silloin näin miehen, joka kiireisesti pakeni, mutta hän oli jo niin kaukana, ettei ollut ajattelemiseenkaan häntä seurata.

Kuka oli mies? Varmaankin Kuoleman Koira? Kukaan muu ei olisi niin hiipien lähestynyt, kukaan muu ei niin joutuisasti paennut.

Oliko hän ehkä kuunnellut keskusteluumme?

Se oli hyvinkin suuri mahdollisuus.

Onni etten hevosenkengistä ollut ehtinyt mitään puhua.

Nousin jälleen Hatulle. Siellä Lyyli odotti levottomana minua. Hän ei käsittänyt miksi niin äkkiä olin rientänyt alas, jopa kolme neljä rappusta joka askeleella.

— Ette siis ketään huomanneet? kysyin häneltä.

— En. Oliko alhaalla joku?

— Oli, mies, joka hiipi kuuntelemaan keskustelua.

— Huu, mikä se semmoinen mies on?

— En tiedä hänen oikeasta nimestänsä, mutta luulen osuvani oikeaan, jos sanon hänen olevan saman, joka teillekin yritti eräänä yönä murtautua.

— Siis rosvo, mutta mistä hänet tunnette?

— En tunne häntä lähemmin, mutta siitä huolimatta on minulla omat syyni lausumaani otaksu-

— Mitkä sitten?

— Tiedän erään epäiltävän henkilön, joka on onnekin talon ulkopuolella kierrellyt, piileskelevän jossakin täällä. En ole tosin nähnyt häntä, kerran vain haamun pimeässä luolassa, mutta Pentin kanssa olemme seuranneet hänen jälkiänsä ja ajaneet häntä takaa.

— Senkötähden Susiluolaakin kuljitte virralle saakka?

— Sentähden, mutta paras on meidän lähteä täältä, milloin tahansa hän voi palata takaisin.

— Olisiko hän niin rohkea?

En ehtinyt vastaamaan. Taitavalla kädellä heitetty kivi vieri jalkoihini. Kumarruin sitä katsomaan, mutta siinä ei ollut mitään. Samalla kajahti metsästä kolko nauru ja uhmaileva ääni huusi: „Virta on syvä ja pääsy sieltä on vaikea. Toistako tietä etsit? Turhaa on työsi.“

„Turhaa“, huusin vastaukseksi raivostuneena. „On ennenkin kettuja ajettu luolista.“

Nauru muuttui purevan pilkalliseksi, eteni hiukan ja lakkasi vähitellen.

Lyyli oli vapisten tarttunut käsivarteeni. „Hätkösiellä on?“

— Hän.

— Miksi hän niin kammottavasti nauraa? Minua peloittaa. Lähdetään pois!

— Olkaa huoleti, ei hän teille pahaa tee. Suojelen teitä.

Astuimme alas Hatulta ja aloimme kulkea alas-

päin vuorta. Lyyli käveli koko ajan rinnallani. Hän näytti pelkäävän. Tarjosin hänelle käsivarteni. Punastuen hän kiitti, mutta ei tarttunut siihen.

VI.

Kun Lyyli ja minä saavuimme takaisin Peltolaan, oli Pentti täällä. Hänen isänsä oli jo parantunut, ja silloin hän heti oli lähtenyt vuoren ylitse minua tapaamaan. Hän oli sivuuttanut Hatun hyvin kaukaa, joten oli selitettävissä se, ettei hän ollut meitä huomannut. Kerroin hänelle aavistamattomasta seikkailustamme.

Kun Pentti kuuli kertomukseni, tahtoi hän, että paikalla olisimme lähteneet Haukkavuorelle. Minulla ei ollutkaan mitään sitä vastaan, mutta Lyyli ei laskenut meitä menemään ennenkuin olimme syöneet päivällisen. Jälkeenpuoliskahvia emme kuitenkaan Lyylin pyynnöistä huolimatta enää jääneet odottamaan, vaan kiirehdimme Haukkavuorelle.

Matkamme lähimpänä päämääränä oli honka, jonka alta olimme viimeisen hevosenkengän löytäneet.

Pian olimme hongalla ja jälleen aloimme vaivaloisen etsintämme. Onni näytti tälläkin kertaa meitä suosivan. Tuskin oli tuntiakaan kulunut, kun olimme löytäneet taas pari uutta hevosenkenkää.

Näistä viimeisessä oli viisikymmentäneljä viirua, ja pienet nuolet osoittivat hetken matkan päässä näkyvää louhikkoa kohden.

Vielä tulimme kolmannelle hevosenkengälle. Siinä oli ainoastaan kaksikymmentäkolme viirua ja pienten nuolenpäitten suunta sama kuin edellisessä kuviossa.

Olimme silloin miltei ihan louhikon äärellä. Se oli hiukan ylempänä kuin kivikko, mille olimme tulleet Peltolasta lähtiessämme, mutta kallio oli täällä paljon rosoisempaa ja kivilohkareet monta vertaa suuremmat. Siellä täällä oli myös syviä, jopa melkein pohjattomilta näyttäviä railoja.

Seisoimme silmänräpäyksen ajan neuvottomina. Perin vaikeata olisi semmoisessa paikassa osua oikeaan askelinhan otossa. Lähdimme kuitenkin yrittämään.

Ensimmäisenä sivuutimme louhikossa ison kalliolohkareen. Se jäi vasemmalle, mutta edemmäksi emme näyttäneet pääsevämmekään. Suoraan edessämme oli jyrkkä, yli miehenkorkuinen kalliokehottuma. Siitäkö meidän tulisi kiivetä? Monien ponnistusten jälkeen olimme vihdoinkin ylhäällä, mutta tulokseton-

ta oli työmme ollut. Jo parin kolmen askeleen päästä tulimme syvän, noin kuusi metriä leveän railon par-taalle. Sen ylitse ei ollut yrittäminenkaan. Palasimme silloin takaisin ja laskeuduimme nousemaltamme kalliolta alas.

Mitä nyt olisi tehtävä? Nuolten osoittamaa suun-taa oli mahdoton suoraan edetä. Tarkastimme ympä-ristöä. Kivien lomitse kulki kierrellen pieni ojanteen tapainen syväne. Se alkoi kivilohkareen kohdalta, minne ensiksi olimme tulleet, ja näytti siltä kuin si-tä olisi käytetty polkuna. Sitäkö meidän oli mentävä? Ainakaan ei muita kulkuteitä ollut. Kaikkialla oli ympä-rillämme korkeita kiviä ja suuria kalliolohkareita, joten pääsyä eteenpäin etsiessämme täytyi väkisten-kin joutua ojanteelle, jonka nyt olimme huomanneet.

Lähdimme sitä kulkemaan. Kalliolohkareelle oli ollut viisi askelta. Vielä kahdeksantoista askelta otet-tuamme loppui tie. Oliko sillä merkityksensä? Olimme tulleet pienen, kumollansa olevan paaden luo. Se oli jyrkkänä, monen metrin korkuisena kohoavan kallion sisäänpäin kääntyvässä polvekkeessa. Sen yläsyrrjä kosketti kallion kumpaakin sivustaa, sen reu-noista muu osa oli kivikkoisella alustalla. Ainoastan-

sa yhdessä kohden oli pieni rako kallion oikeanpuolisen seinämän kohdalla. Siitä ehkä käsi mahtuisi saamaan paaden sivusta kiinni, mutta tarkemmin katseltuamme huomasimme vihdoinkin ihan raon vieressä pienen, mutta jotensakin selväpiirteisen kuvion. Sieläkin oli hevosenkengän muoto, mutta kannassa ei ollut viiruja, eikä nuolenpäitä, joita tähän saakka olimme tottuneet näkemään.

Jännityksemme kasvoi. Olisimmeko siis lopulta tulleet Susiluolan toiselle aukolle?

Koetin, pistämällä oikean käteni rakoon, nostaa paatta. Se nousikin paikoiltaan odottamattoman helposti, ja eteemme aukeni kapea luolan suu.

Olin puhjeta äänekkääseen riemuhuudahdukseen, mutta Pentti tarttui varoittaen käsivarteeni. „Olkaa hiljempää“, hän sanoi, „Kuoleman Musta Koira voi olla siellä“.

Tukahdutin jo puoleksi huuliltani päässeeseen huudahduksen ja laskeuduin jalat edellä aukosta sisään. Pentti teki samoin. Sitten hän nosti paaden jälleen aukolle, jotta kukaan ei ulkoapäin huomaisi luolaa.

Peltolasta olimme ottaneet mukaamme vähäisen lyhdyn. Pentti aikoi nyt sytyttää sen, mutta hämmäs-

tykseksemme — vaikka olimme luulomme mukaan tukkineet ainoan valoreijän — ei luolassa ollut niin pimeä, että olisimme valkeata tarvinneet. Annoimme siis lyhdyn olla virittämättä. Pentti sen sijaan kiinnitti sen uudelleen selkäänsä. Vielä saattoi se matkallamme olla hyödyksi. Valoa, joskin hämärästi, näkyi nyt tulevan jostakin edempää.

Ryhdyimme luolaa tarkastamaan. Olimme pitkässä ja kapeassa käytävässä. Leveys oli noin pari metriä, paikoin ei sitäkään, korkeus oli enemmän vaihteleva, metristä pariin, jopa puoleenkolmatta saakka. Seinämät olivat samanlaiset kuin Susiluolassa näkemäni.

Etenimme käytävää, mutta hyvin hitaasti, sillä tahdoimme kaikkien mahdollisuuksien varalle tehdä tutkimuksemme tarkkaan.

Kuta pitemmälle ehdimme käytävässä, sitä valoisammaksi muuttui. Käsittämättömältä tuntui, mistä valo saattoi tulla. Veisikö käytävä ehkä jälleen ulkoilmaan? Se oli kyllä mahdollisuus. Sen pinta yleni loivasti, joskin tuskin huomattavasti.

Oudon tunteen herätti rinnassamme pauhu, jonka kuulimme etäältä. Emme voineet erehtyä, se oli ve-

den kohinaa. Olimmeko siis tulossa jollekin virralle?

Olimme kulkeneet arviolta noin kolmekymmentä metriä, kun käytävä äkkiä kapeni noin metrin levyiseksi, ja korkeus oli enää tuskin sitäkään. Nelinkontin ryömien etenimme vielä noin neljä viisi metriä. Tällöin käytävä loppui, mutta sen sijaan aukeni eteemme suuri, miltei holvimainen luolasali. Siellä ei näkynyt ketään. Konttasimme silloin sinne ja hypähdimme pystyyn. Suloiselta tuntui ojennella jäseniään.

Luolasali oli noin kymmenen kaksitoista metriä pitkä ja noin seitsemän kahdeksan metriä leveä. Sen katto oli keskeltä hiukan kaareutuva, eikä sanottavasti korkea, ehkä kolme tahi neljä metriä. Kummallekin sivulle se aleni, etenkin oikeanpuoliselle. Täällä korkeus oli kaksi metriä tahi vähäisen yli.

Nyt huomasimme mistä valo tuli. Oikealla puolella, miltei seinän kohdalla, oli katossa leveä, noin viidenkymmenen senttimetrin korkuinen aukko. Siitä näkyi kirkkaan sinistä taivasta, ja tunki luolaan vahva valojuomu. Se miltei häikäisi silmiä, sillä olimme niin kauvan saaneet kulkea puolipimeässä käytävässä.

Kiipesin Pentin avulla aukolle ja katsahdin ulos.

Ihan halkeaman tasalla vuori ulkoni hiukan, mutta laskeutui sitten äkkijyrkkänä monen sylen syvyyteen. Yhtä kohtisuorasti ja monen metrin korkeuteen se kohosi aukon yläpuolella, joten mahdotonta — niin luulin — oli sitä ulkoapäin nähdä. Ilmoitin havaintoni Pentille.

— Eikö ulkonemaa myöden, hän kysyi — voi päästä luolalle tahi luolalta pois?

— Ei, vastasin hänelle — se on hyvin kapea ja ulottuu tuskin aukkoa kauvemmaksiksi. Vuorenselänää sitävastoin jatkuu pitkälle molemmin puolin.

— Eikö vastapäätä ole mitään korkeampaa kalliota?

— Ei. Metsikköä vain.

— Honkia?

— Niin, mutta niitten latvat eivät ulotu aivan tasallemme.

— Ne ovat siis puolikasvuisia?

— Eivät ole. Metsä on hyvin suurta.

— Kylläpä olemme silloin nousseet.

— Niin olemme.

Laskeuduin Pentin olkavarassa alas, ja nyt aloimme jälleen tutkia salia sen sisältä. Jo käytävästä ryö-

miessämme oli huomiomme kiintynyt vastaiseen seinään. Siinä näytti lattian tasalla olevan matala aukko, joten luola luultavasti sieltä jatkui. Menimme lähemmäksi. Samalla Pentti kumartui joutuisasti eteenpäin ja kohottaen vasenta kättään kehoitti hiljaisuuteen. Hän oli lattialta, likeltä aukon suuta, löytänyt pienen männynhaon. Hako oli vielä aivan tuore, joten se oli hiljan katkaistu. Oliko siis joku sittenkin luolassa, mutta hiukan edempänä?

Koetimme varovaisesti silmäillä aukosta sisään. Se oli kapean käytävän suuna, mutta kuinka pitkän, sitä emme saattaneet eroittaa. Mitään epäiltävää emme myös huomanneet. Nelinkontin silloin Pentti katosi aukosta ja minä seurasin perässä.

Käytävä, johon nyt olimme tulleet, tuntui loivasti ylenevän ja oli se äskeistä hiukan kapeampi ja ehkä myös vähäisen matalampi, mutta puolivaloista oli täälläkin, joten hyvin näimme edetä.

Jännityksemme oli vielä entisestään lisääntynyt. Varmaan luulimme pian saavamme luolan salaisuudet selville. Täälläkö Partio-Jaakko oli tehnyt löytönsä? Missä silloin oli luuranko, jonka hän oli nähnyt, missä olivat aarteet? Ehkä emme olleet oikeaan paik-

kaan osuneet? Tämä mahdollisuus oli lannistaa mieltäni, mutta ajattellessani ulkoaukolla ollutta kiveä ja etäältä kuuluvaa kohinaa, joka askel askeleelta tunkeutui yhä voimakkaampana korviimme, en voinut olla ilosta huudahtamatta.

— Mitä nyt, sanoi Pentti, — olkaa hiljaa.

Olin hetkiseksi unohtanut Kuoleman Koiran. Se oli totta, hänkin oli ehkä luolassa? Kukapa muu olisi tuonut luolaan haon, mutta silloin hän — niinkuin jo kerran aikaisemmin olin peljännyt — kenties myös oli löytänyt kullat ja hopeat, joista Partio-Jaakko oli puhunut. Olkoon niin, ainakin saisimme varmuuden ja vanha tarina selviytyisi. En enää epäillytkään sitä, että olimme tulossa Susiluolassa olevalle virralle. Veden pauhu kuuluikin jo siksi läheltä, ja ilma käytävässä alkoi myös yhä enemmän ja enemmän käydä kosteaksi.

Enää ei ollut ympärillämme valoista. Puolihämärä oli vähitellen muuttunut miltei läpinäkymättömäksi pimeydeksi, ja kolkolta tuntui edetä, mutta takaisinakaan emme tahtoneet kääntyä. Miksi olisimme sen tehneetkään? Pitkän ajan ja paljon vaivaa olimme uhranneet luola-aukon löytämiseen. Nytkö olisimme siis

jättäneet työmme kesken? Ei, eteenpäin oli meidän kuljettava, eteenpäin niin pitkälle kuin suinkin vaan pääsisimme, ja tuli virta vastaan, tarkkaan oli se uudelleen tutkittava.

VII.

Käytävä oli kovin pitkä. Vähintäinkin tunnin ajan olimme sitä jo kulkeneet ja tiesi kuinka kauan saisimme vielä pimeässä hapuilla eteenpäin. Olisimme edes voineet sytyttää lyhdyn, mutta silloin Kuoleman Koira, jos hän luolassa oli, olisi helposti saattanut huomata meidät. Se oli siis ainakin toistaiseksi jätettävä tekemättä.

Äkkiä Pentti pysähtyi. „Odottakaa hiukan“, hän sanoi.

— Miksi niin?

— Olen jälleen löytänyt haon. Tarkastan olisiko niitä enemmän.

— Käytävässäkö se oli?

— Niin.

— Onko sekin tuore?

— En voi sitä nähdä, mutta siltä tuntuu. Neulaset ovat pehmeitä ja taipuvaisia.

— Silloin se on hiljan tuotu tänne, ehkä hetkinen sitten?

— Niin on. Meidän täytyy sentähden entistä va-

rovaisemmin edetä. Muuten voimme äkkiarvaamatta tulla yllätetyiksi.

— Onko hakoja useampia?

— Ei.

Jatkoimme jälleen matkaamme, eikä olomme enää tuntunut niin tuskastuttavalta. Tiesimme nyt varmasti jonkun toisenkin aivan äskettäin kulkeneen samaa käytävää. Jos se oli Kuoleman Koira, ehkä silloin saisimme ketun hänen omasta loukustaan kiinni.

Ihmeeksemme huomasimme äkkiä veden jyminnä kuuluvan sekä oikealta puoleltamme, ikäänkuin seinän takaa, että edestäpäin. Samalla käytävän pohja alkoi nousta hiukan jyrkempänä, ja muutaman askeleen vielä edettyämme pauhu sivulta lakkasi, mutta sen sijaan tunkeutui nyt korviimme kohinaa jalkojemme alta. Kulkiko siis käytävä virran ylitse?

Miltei heti saimme siitä selvän. Jo noin viiden kauden metrin päässä käytävä päättyi virtaan, joka synkänä ja aallot korkeina vyöryi sen alle. Vesi oli uurtanut kallioon holvimaisen aukon. Ojentaen kätemme alaspäin ulotuimme holvin keskikatokseen. Siitä oli veden pintaan tuskin kokonaista metriäkään.

Käytävä oli loppuosassaan levenemistään leven-

nyt, joten holvin kohdalla oli seinästä seinään ainakin pari sylvä. Vasemmalla käytävän pohja, aleten loivas-
ti veteen saakka, ulkoni kielekkeen tavoin pitkin kal-
lion sivustaa. Laskeuduin sitä ihan virran partaalle
asti.

Edemmäksi emme voineet päästä. Vesi oli esteenä. Kuoleman Koirakaan ei siis luolassa olisi, joten huo-
letti saattaisimme sytyttää lyhdyn. Lausuin sen mieli-
piteenäni Pentille. Hän sanaakaan virkkamatta vas-
taukseksi otti lyhdyn seljästään ja pisti siihen tulta. Se valaisi himmeästi, mutta sittenkin voimme nyt jo-
tensakin selvästi nähdä ympärillemme. Luultavasti
oli vesi joskus virrannut käytävästä, missä nyt olim-
me, mutta sitten se oli raivannut itselleen uuden tien
ja entinen kulkuväylä oli silloin jäänyt kuiville. Syy-
nä oli ollut kalliopohjan erilainen kestävyys. Voimak-
kaasta virrastaan päättäen vesi tuli korkealta. Ehkä
jossakin vuoren syvyydessä oli koskikin. Tämmöises-
sä paikassa oli vesi vähitellen syventänyt reittiänsä.
Sen johdosta se oli edempänä ollut pahoitettu teke-
mään samoin, mutta jos kallion vastustusvoima oli ol-
lut suuri, silloin sen oli täytynyt uurtaa itselleen uusi
ura. Näin selitin kaksinkertaisen holvin synnyn ja tu-

kea mielipiteelleni sain siitä, että alempi holvi näytti olevan pienempi. Ulommaista holvia jatkui niin pitkälle kuin saatoimme eroittaa, ja virta vyöryi sen pohjaa myöden.

Käytävän seinissä emme nähneet minkäänlaisia aukkoja, emmepä edes vähäisintäkään railoa, pieniä kouruja vain. Olisiko siis meidän ulotettava virtaan tutkimuksemme? Silloin olisi jälleen astuttava veteen, sillä muuten emme voisi saada sen syvyyttä selville, mutta varovaisesti se olisi tehtävä. Syvässä vedessä olisi vaikea pysyä pystyssä, joten virta helposti veisi mukanaan. Ehkä emme sitäpaitsi pohjaisikaan tahi vettä olisi yli rinnan. Uhkarohkeata olisi silloin antautua vaaraan. Sen tiesimme kokemuksesta ja toistamiseen emme halunneet taistella maanalaisen virran aaltoja vastaan. Tällä kertaa se kenties ei yhtä onnellisesti päättyisikään.

Riisuin kengät ja sukat jaloistani ja käärin housut ylös. Pentti teki samoin. Pistin sitten jalkani kallio-kielekkeeltä veteen, mutta se ulottui polviin saakka, ja vieläkö en tavannut pohjaa. Koetin uudestansa. Nyt pohja tuntui jalkojeni alla, mutta vesi nousikin jo yli polvien ja housuni olivat kastuneet. Kuljin nyt

pitkin kallion sivustaa eteenpäin ja Pentti seurasi esimerkiksiäni. Ensin syveni hiukan, mutta sitten jälleen mataloitui. Vettä ei ollut edes polviin. Ulompana oli syvempi.

Olimme kulkeneet virrassa arviolta alun toistakymmentä metriä, kun vesi äkkiä syveni lantioihin saakka. Emme kuitenkaan enää kääntyneet takaisin, vaan pyrimme yhä eteenpäin.

Vielä muutaman askeleen otettuumme holvi laajeni suuresti. Etenkin oikealla virta teki ison mutkan. Vasemmalla sitävastoin sen suunta vain hiukan kaa-rehti. Katsoimme suoraan eteemme. Siellä oli kallioseinässä leveä aukko, josta virta kohisten tuli. Hiukan edempänä oli varmaankin koski. Kovaa pauhua kuului vuoresta.

Pysytellen kallion vasemmalla seinällä etenimme kolme neljä metriä. Täällä oli kalliossa kapea, miltei virran partaalla oleva ulkonema. Nousimme sille.

Tuskin olimme kävelleet ulkonemaa pari sylvä, kun Pentti pysähtyi, tutki kallioseinää ja sitten naurahti. „Tiedättekö“, hän sanoi, „missä nyt olemme?“

— Missä? toistin hämmästyneenä. Mitä tarkoittatte kysymyksellänne?

— Olemme olleet täällä ennenkin ja tässä on seinä, jota olemme kiivenneet. Silloin tosin oli pimeä, mutta tunnen sen sittenkin. Juuri tähän kohtaan asetin jalvani ja tänne, hiukan ylemmäksi, tartuin kädelläni. Siinä on syvä kouru. Muistan selvästi kuinka siihen sovitin sormeni.

Tarkastin kourua. Minäkin olin siitä kiivennyt. En saattanut erehtyä.

„Naurahdin äsken sille“, lausui Pentti, että viime kerralla yritimme pyrkiä virran ylitse. Olisimme sen sijaan voineet kulkea sen sivua vähän pitemmälle.

— Luulin käytävän jatkuvan virran toisella puolella.

— Samoin minä, ja mikään muu mahdollisuus ei juolahtanut mieleenikään. Semmoista se on pilkkopi-meässä mennä ajometsästykselle.

— Niin on, mutta emmekö kapua ylös?

— Turhaa se olisi. Ihmettelen, ettemme jo kapeasta kalliorannasta tunteneet paikkaa?

Olimme siis tulleet Susiluolassa olevalle virralle, joten löytämämme aukko oli vienyt oikeaan. Onni oli todellakin meitä suosinut pimeässä kiivetessämme vuorta. Niin jyrkältä ja perin vaikeakulkuiselta se

näytti, joskaan ei viidentoista tahi kahdenkymmenen metrin korkuiselta, miksi olimme sen palavien muistikirjalehtieni valossa arvioineet. Lyhdyn valo oli tasisempaa, joten korkeussuhteet saatoimme suunnilleen määrätä tarkemmin. Kallio-ulkonemasta jyrkanteen reunalle näytti olevan noin kymmenen tai kaksitoista metriä, ja luolan katto oli ehkä sylen verran ylempänä.

Koetimme jälleen kulkea eteenpäin, mutta jo muuttaman askeleen perästä rantakaistale loppui. Veteen oli siis astuttava uudelleen. Pentti riisui silloin kaikki vaatteet päältänsä ja laskeutui alastomana virtaan. Vesi ulottui hänelle vyötäreisiin saakka ja edempänä oli vielä syvempää. Siitä huolimatta ei Pentti vielä luopunut yrityksestään. Varoitin häntä ja kehoitin hänen kääntymään takaisin, mutta hän ei totellut minua. Oliko hän unohtanut aikaisemman päätöksemme, vai eikö hän nyt siitä välittänyt? Kuoleman Koiraa hän varmaankin etsi ja sentähden niin itsepintaisesti tahtoi päästä eteenpäin.

Jo oli Pentti rintaan saakka vedessä. Silloin näin hänen äkkiä horjahtavan. Silmänräpäyksen hän vielä oli pystyssä, mutta sitten virta tempasi hänet nu-

rin, ja hetkiseksi hän katosi vedenpinnan alle. Jo näkyy kuitenkin käsi, jo pää, ja uiden myötävirtaan hän pyrkii rantaan. Ojennan käteni ja jo luulen saavani hänestä kiinni, kun pyörteinen vesi vie hänet ulomaksi ja nyt hurjaa vauhtia kuljettaa häntä alempana olevaa holviaukkoa kohden. Turhaan hän ponnistelee rantaan. Voimakkaat aallot raastavat hänet väkisin mukanaan, ja hän solahtaa aukosta holviin, jota olimme kahlaten tulleet, enkä enää häntä paikaltani näe. Onnistuisiko hän pelastumaan? Holvissa oli vähemmän vettä, joten vielä voi sitä toivoa, mutta ehkä hän ei pääsisikään — matalalle sekin oli mahdollista — vaan virta veisi hänet toisesta aukosta alas.

Kiirehdin tulemaamme tietä takaisin, mutta en ehtinyt vielä pitkälle kahlata holvia, kun Pentti ilmes-tyi pimeässä vastaani. Hän oli viime hetkessä onnistunut uimaan matalammalle vedelle ja virran häntä tempoessa saanut kalliokielekkeestä kiinni.

Pentti meni nyt hakemaan vaatteitansa ja minä annoin hänelle jälleen lyhdyn. Olin hänen riisues-saan ottanut sen haltuuni.

Odotin Penttiä virrassa ja pian hän olikin takaisin, kantaen vaatteitaan vasemmalla olkapäällään.

Jatkoimme nyt matkaamme ja muutaman minuutin kuluttua olimme kalliokielekkeen kohdalla, mikä Pentin oli pelastanut. Nousimme sille ja siitä holvin katolle, millä ennenkin olimme olleet. Jälleen olimme siis kuivalla maalla. Käytävään olimme jättäneet sukkamme ja jalkineemme. Puimme nyt kaikki vaatteet päällemme. Koko sen ajan kestäessä kumpanenkaan meistä ei sanallakaan puhunut keskeytyneestä retkestämme. Emme sitä enää ajatelleetkaan. Halusimme päivänvaloon.

— — —

Kun olimme edenneet käytävää noin puolen tunnin ajan, niin sammutimme lyhdyn. Luolasali alkoi lähetä ja silloin oli varovaisinta olla valkealla herättämättä huomiota. Se voisi käytävästä näkyä kauvas. Henkilö, joka oli tuonut haot luolaan, oli saattanut palata takaisin ja silloin hän helposti havaitsisi meidät. Siitä olimme nyt varmat, että hän ei ollut virralla, joskaan emme osanneet selittää syytä, miksi toinen löytämistämme haoista oli kuljetettu käytävään. Itsestään se ei ollut voinut sinne joutua. Olisiko se ehkä luolan salaperäisen asujamen vaatteissa laahautunut niin pitkälle, ja hän itse oli mennyt Susiluolan toi-

selle suulle, tahi oli korkealta, liki katonrajaa olevasta aukosta vakoillut toimiamme virralla. Emme pitäneet sitä luultavana.

Luolasaliin tullessamme emme siellä nähneet ketään, mutta eräässä nurkassa oli tuoreita lehtiä maakuusijaksi ja ruoka-aineita sisältävä laukku. Laukun vieressä oli seinänojassa pitkä, hyvältä näyttävä luodikko. Olisiko hän ehkä vielä käytävässä? Kuljimme sitä varovaisesti eteenpäin, mutta ketään emme huanneet. Tiesimme kuitenkin nyt vihollisemme olin-sijan. Ulos ehdittyämme asetimme huolellisesti paa-den paikoilleen ja lähdimme sitten Peltolaa kohden.

VIII.

Seuraavana päivänä oli sunnuntai ja raittiusseuralla sovittu huviretkensä Haukkavuorelle. Kokoonnuimme kaikki Kirkonkylässä. Olimme päättäneet ensin käydä kirkossa jumalanpalvelusta kuulemassa ja vasta sen päätyttyä lähteä retkelle. Osanottajia siihen kertyi odottamattoman runsaasti. Niitä oli tullut kaukaisista syrjäkylistä saakka, joten meitä oli hyvän joukon toista sataa henkeä. Useimmat näistä olivat seuran omia jäseniä.

Raittiusseuralia oli oma sinivalkoinen lippunsa ja oma torvisoittokuntansa. Lipun juhlallisesti liehuesa ja soittokunnan kaiutellessa reipasta lähtömarssia aloimme kulkumme.

Matkan varrella tuon tuostakin pistimme yksinäiseksi lauluksi, ja iloinen, juhlatunnelmainen mieliala kohosi yhä. Kaunis ilma olikin suosinut retkeämme. Taivas oli sinikirkkaana ja koko luonto tuntui hymyilevän. Linnut visertelivät puissa ja hiljainen, lämmin etelätuuli hyväili poskiamme.

Haukkavuoren juurelle ehdittyämme pysähdyim-

me hetkiseksi ja nautimme mukanamme runsaasti tuotuja virvokkeita. Etenkin kirnupiimä ja katajamarjoista valmistettu raittiusjuoma menivät mainiosti kaupan.

Hatulla oli varsinainen ohjelma alkava. Siellä oli torvisoittoa, Lyylin tervehdyspuhe, runonlausuntoa, pidettävänä oleva esitelmä, kanteleensoittoa, raittiuskertomus ja laulua sekä kuorossa että yksiaanisestä miltei joka ohjelmanumeron välissä.

Harvoin olen kenenkään kuullut sillä tavoin puhuvan kuin Lyylin. Jokaisessa hänen sanassaan oli lentoa ja lämmintä sydämellisyyttä. „Kuka“, hän lausui, „ei rakastaisi sitä kuusta, jonka juurella on kasvanut, kuka ei luontoa, jota lapsuudessaan on tottunut näkemään? Kuusi humisee kotoisia tarinoitaan, ja ympärillä oleva luonto on sekin osana siitä kodista, missä olemme syntyneet ja missä ensimmäiset askelemme ottaneet. Jokainen polku on siellä tuttu, jokainen kiwi ja kanto“. — Nyt Lyyli siirtyi puhumaan siitä kuinka lapsuusaikainen koti vähitellen vaihtuu omaan, jokaisen itse perustamaan kotiin, ja niistä yhteiskunnallisista velvollisuuksista, jotka tästä ovat seurauksena. Suomi on silloin muuttunut suureksi, yhteiseksi

kodiksemme, jota jokainen meistä rakastaa ja jota jokaisen tulee rakastaa. Sentähden sitä myös tulee vaalia ja suojella ja sen kansaa estää joutumasta turmiolisten paheitten orjaksi. Yhtenä tämmöisenä paheena on väkijuomien käytäntö ja paljon tuskaa ja turmiota se jo oli levittänyt. Olisiko enää sallittava semmoista? Kautta koko maan tulisi raittiusseurain entistäkin voimakkaammin nousta taisteluun, ja kuka vielä ei ollut liittynyt riveihin, hän nyt liittyköön. Moni äiti, jonka kodin onnen väkijuomat olivat vieneet, varmaankin silloin itkien kiittäisi Jumalaa. Moni isäkin lankeaisi kiitollisena polvilleen ja lapset, jotka vanhempiansa tähden nyt kärsivät, saisivat takaisin sen kodin, minkä väkijuomien kirous oli heiltä riistänyt.

Kun Lyyli lopetti puheensa, oli tuskin yhtään kyöneletöntä silmää, ja kenenkään kehoittamatta nousimme kaikki ylös yhtyen yhteisäänin voimakkaaseen Maamme-lauluun.

— — —

Jo aikaisemmin mainitsemani ohjelma oli loppuun suoritettu — minäkin olin pitänyt esitelmäni, sen aihe oli maantieteellinen — mutta vieläkään emme lähteneet Haukkavuorelta. Päätimme jäädä au-

ringonlaskua ihailemaan. Kauniina se laskikin. Koko läntinen taivaanranta oli punertavan hohteinen.

Vähitellen aurinko katosi taivaanrannan taa. Silloin rusohohde tummui tummumistaan ja vieno hämärrä alkoi levitä yli maan.

Nyt kanteleensoittajamme, harmaapartainen vanhus, otti kanteleen polvillensa. Hetkisen hän istui ääneti mietteissänsä, sitten kankeat sormet koskettelivat kieliä, ja kannel helähteli. Soitto oli hiljaista, värähtelevää. Jo se taukosi, mutta alkoi jälleen, ja henkeä pidättäen kuuntelimme. Nyt soittaja, yhä kanneltaan näppäillen, avasi suunsa laululle ruveten. Laulut olivat vanhoja ja Karjalasta kotoisin. Sieltä oli soittajammekin. Nuoruudessaan hän oli muuttanut Lepäviidan pitäjään.

— Vanha Onermi, sanoi eräs joukostamme kuiskaten — on lämmennyt. En koskaan ennen ole kuullut hänen laulavan.

— En minäkään, sanoi eräs toinen. — Ihmettelen sitä, että hän on lähtenyt näin pitkälle huviretkelle.

— Ei siinä ihmettelemistä. Hän on hyvin harras raittiusystävä ja on aina mukana, kun vaan tilaisuus sen myöntää.

Onermi lopetti laulunsa, mutta laulun herättämää juhlatunnelmaa jatkui, ja kukaan ei näyttänyt vielä kään halukkaalta lähtemään kotiin. Ehdotin silloin, että koottaisiin risuja Hatun likellä olevalle kokkoki-
velle ja poltettaisiin kokko.

„Tehdään se“, kuului miltei yhteen suuhun vastaukseksi, ja pian oli kokkokivellä suuri kasa risuja.

Sytytimme kokon palamaan. Ensin nousi taivaalle vahva, sakea savu ja vain sieltä täältä näkyi savun seasta pieniä liekkejä, mutta liekit kasvoivat, ja jo alkoi kipenöiviä säkeniä lentää korkealle ilmaan. Äkkiä liekit sulautuivat yhtenäiseksi tulimereksi, ja taivas sai omituisen, punertavan loimun.

Näytelmä oli suuremmoinen, ja istuin Lyylin rinnalla sitä ihaillen. Emme paljon puhuneet. Katsoimme vain. Toisinansa silmäyksemme kohtasivat toisensa. Silloin omituinen värähdys tunkeutui läpi koko ruumiini. Mistä se johtui? En ymmärtänyt sitä. En ollut koskaan ennen semmoista tuntenut. Olisivatko hänen silmänsä sen vaikuttaneet? Ne olivatkin nyt harvinaisen palavat, ja sielukas ilme oli niissä tavalista voimakkaampi. Tahtomattani katseeni yhä uudelleen ja uudelleen kääntyi häneen. Ehdottomasti

hän oli kaunis tyttö. Kumma kyllä en aikaisemmin ollut kiinnittänyt siihen mitään huomiota, tahi ehkä olin huomannut, mutta olin ollut muissa ajatuksissa. Vähitellen vaivuin nytkin ajatuksiini, mutta tällä kertaa niitten esineenä oli Lyyli. Muistelin sitä kuinka pienenä poikasena olin häneen tutustunut.

— Mitä mietitte? kysyi Lyyli.

— Ensimmäistä kohtaustamme.

— Nyt kesällä?

— Ei, vaan lapsina Haukkavuoren juurella.

— Minäkin olen sitä muistellut.

— Nytkö?

— Niin, mutta katsokaa kuinka tuli jälleen leimuaa korkeana.

Aijoin noudattaa hänen kehoitustaan, kun samalla tunsin jonkun kädellään koskettavan oikeaa olkapäätäni. Käännähdin katsomaan. Siellä Pentti seisoi takanani ja viittasi minun seuraamaan itseään. Koko huviretkemme kestäessä en ollut häntä nähnyt. Missä hän oli ollut? Nousin ylös ja lähdin hänen perässään.

Hetken matkan päässä muista Pentti pysähtyi. „Olen tänään käynyt luolassa“, hän kuiskasi minulle.

— Luolassa, toistin hämmästyneenä. — Kuoleman

Koiraako hakemassa?

— Niin, mutta en tavannut häntä siellä. Ruokia oli kuitenkin sitten eilisen maisteltu, ja pyssy oli muutettu toiseen paikkaan. Olen koko päivän häntä vainunut, luolassakin odotin kauvan aikaa, mutta hän ei tullut.

— Miksi menitte luolaan yksin?

— Tehän olitte tänä päivänä estetty.

— Ja ette malttaneet odottaa huomiseen? Niinkö leppymättömästi siis vihaatte Kuoleman Koiraa. Ettekö jo voi kertoa minulle syytä molemminpuoliseen vainoonne?

— Miksi minä häntä vihaan, sen tiedän, mutta miksi hän minua, sitä en tiedä.

— Mitä hän on siis teille tehnyt?

— Mitä tehnyt? Pirstonut elämäni onnen, sanoi Pentti tavattomalla katkerudella. — Eikö siinä ole kyl-
liksi, mutta älkää enempää kysykö. Ehkä pian saatte kuulla kaikki.

En tiedustellut häneltä asiasta enempää.

— — — — —

Pentti oli jo ollut matkalla Peltolaan, kun hän alhaalta huomasi kokkomme. Silloin hän oli kääntynyt

vuorelle takaisin. Ensin hän oli aikonut lähteä luolalle uudestansa, mutta sitten hän olikin päättänyt tulla meitä tapaamaan. Kokkoa lähetessään hän oli ollut näkevinään Kuoleman Koiran. Tämä oli hiipinyt vähän edempänä hämärässä.

— Ettekö lähteneet häntä seuraamaan?

— En heti. Odotin hänen menevän likemmäksi kokkovalkean piiriä, mutta samalla hän katosi. Turhaan olen häntä nyt hakenut, mutta tulkaa mukaan, ehkä vielä hänet yllätämme.

— Luulette siis hänen vielä kiertelevän täällä ympärillä?

— Niin luulen, mutta odottakaa, tuolla minä näen hänet jälleen. Hän seisoo varjossa suuren puun takana.

— Jo minäkin hänet huomaan. Emmekö paikalla lähde häntä ajamaan takaa?

— Tehdään niin!

Emme ehtineet vielä monta askelta ottaa kun kuulimme Lyylin kutsuvan meitä. Hän oli havainnut lähtömme ja juoksi nyt perässämme. „Ettehän vielä kotiin mene“, hän huusi. „Poltetaan ensin kokko loppuun. Enää on vain vähäisen risuja palamatta.“

— Emme enää voi jäädä, sanoin.

— Minne teillä sitten on kiire? Lyyli kysyi. — Tuskinpa näin yöllä ryhdytte työtäkään tekemään.

— Emme toki, lausuin naurahtaen.

— Emme, sanoi Penttikin, — meillä on muita tärkeitä asioita.

Äkkiä Lyyli näytti aavistavan jotakin. Hän tarttui vapisten käsivarteeni. „Rosvonko olette taasen nähneet? Onko hän ollut täällä?“

Nyökäytin päätäni myöntävästi.

— Ja nyt lähдете häntä ajamaan? Olenko arvanut oikein?

— Oikein olet, vastasi Pentti lyhyesti.

Lyyli irroitti kätensä käsivarrestani. „Älkää menkö“, hän pyysi meitä.

Emme tahtoneet luopua tekemästämme päätöksestä. Silloin Lyyli ojensi kätensä hyvästiksi. Tunsin kuinka se vapisi. Sitten hän läksi jo sammumaisillaan olevalle kokolle päin. Enää yksityisiä liekkejä näkyi, nekin epätasaisesti hulmuavina, ja taivaskin oli kadottanut punertavan loisteensa.

— — — — —

Kuoleman Koira ei ollut enää puun luona, ja tur-

haan etsimme häntä muualtakin lähimmästä ympäristöstä.

Lähdimme silloin luolalle, mutta emme heti menneet sisään, vaan piilouduimme suuren kalliolohkareen suojaan, mistä hyvin saattoi nähdä luola-aukolle. Ehkä Kuoleman Koira ei vielä ollut tullut? Ainakin voisimme häntä hetkisen odottaa, vaikkapa tunnin tahi parikin. Mikäpä kiire meillä sitäpaitsi olisi luolaan ollut? Jos hän siellä jo oli, ehdimme kyllä hiukan myöhemminkin saada siitä varmuuden.

Näytti siltä kuin olisimme tehneet viisaasti jäädesämme odottamaan. Oli tuskin kulunut puoltakaan tuntia, kun yksinäinen mies läheni luolan aukkoa. Aijoin syöksyä esiin, mutta Pentti pidätti minua. Mies käveli hitain ja levollisin askelin. Nyt hän kumartui paadelle, nosti sen ylös ja katosi luolaan. Jälleen paasi laskeutui paikoillensa. Varroimme vielä noin kymmenen minuuttia. Sitten mekin nousimme kiven takaa ja laskeuduimme aukosta luolaan.

IX.

Nyt hiivimme hitaasti ja varovaisesti eteenpäin, Pentti ryömi etumaisena ja minä heti hänen jälissään. Välistä pysähdyimme kuunnellaksemme, mutta kun mitään epäilyttävää ääntä ei tunkeutunut korviimme, jatkoimme jälleen matkaamme.

Enää oli luolasaliin noin neljä viisi metriä. Mitenkä nyt Kuoleman Koiran huomaamatta — jos hän salissa oli — päästä ulos. Uskalsimme tuskin hengittää.

Jo näkyi käytävästä sisään. Likellä vastaisen seinän vasemman puolista nurkkausta oli kalliolattialla lehviä vuodesijaksi, laukku ja siihen nojaava pyssy. Vuoteen ääressä seisoi meihin selityksin oleva mies.

Pentti lipui nopeasti aukosta saliin, ja minä seurasin ihan hänen kintereillään. Sisään tultuamme nousimme hiljaa pystyyn ja aloimme varpailla hiiptien lähetä vastustajaamme.

Olimme jo ottaneet pari kolme askelta, kun mies liikahti hiukan. Pysähdyimme henkeä pidättäen. Kunpa hän ei olisi kuullut askeleitamme, mutta ei, hän oli yhä selitysten ja seisoj taasen hiljaa.

Aijoimme jälleen rientää eteenpäin, mutta emme ehtineet vielä edes paikoiltamme liikahtaa, kun kuului voimakas basso-ääni. „Miksi ette lähene?“ se kysyi ivallisesti. Säpsähdimme. Mistä ääni tuli, ja meitäkö kysymys tarkoitti? Mieskö vuoteen vieressä oli puhunut? Ei näyttänyt siltä. Hän oli selkä yhä meitä päin. Kuinka hän olisi siis meidät huomannut, vai oliko luolassa ehkä joku neljäskin henkilö? Katsahdimme hämmästyneinä ympärillemme, mutta ketään neljättä emme nähneet. Samalla mies käännähti meihin ja astui askeleen eteenpäin. „Miksi ette lähene?“ hän kysyi purevasti. Ääni oli sama kuin äsken kuulemamme. „Luulitte“, hän jatkoi pilkallisesti, „etten tuloanne huomannut. Erehdyitte siinä. Katsokaa oikeassa kädessäni olevaa peiliä. Koko ajan olen siitä tarkastanut liikkeitänne. Näin teidän ryömivän käytävästä ja hitaasti, hiljaa nousevan ensin polvivaraan ja sitten pystyyn, ha, ha, minä olen odottanut teitä.“

— Odottanut? toistin syvän kummastuksen valtaamana.

— Niin, hän vastasi raivoisasti, astuen likemmäksi — olen seurannut teitä siitä saakka, kun vuorella sanoitte hyvästi naisylioppilaalle, nimeä en tiedä. Me-

nitte puun luo, jonka takana vähää ennen olin seisonut. Siitä arvasin teidän etsivän minua, mutta yllätys oli, että tunsitte salaisen piilopaikkani. Mitkä hongan henget ovat auttaneet teitä sitä löytämään? Ensin epäilin lähteäkö luolaan, mutta sitten päätin mennä teitä vartomaan. Ratkaisun hetken piti kuitenkin kerran tulla, miksi ei siis nyt? Vaanien silmäilitte askeliaani, mutta olisittepa aavistaneet minun lukevan jokaisen katseenne.“

— Siitäkö tahdot meille puhua? Pentti kysyi kylmän ivallisesti ja näköään ihan rauhallisena, silmät vain loimuivat — luulin sinulla olevan tärkeämpää sanottavaa.

— Siitäkö puhua, mies raivostui äskeistä enemmän — älä laske leikkiä. Tunnet Kuoleman Koiran...?

— Niin, lausui Pentti keskeyttäen — tunnen sinut, jopa liiankin hyvin ja olisin toivonut, että jo aikoja sitten olisimme tavanneet toisemme.

— Todellakin, ja sen sanot rauhallisesti? Et siis aavista, että toisen tahi toisen meistä nyt täytyy kuolla. Sinä. luulisin, olet se toinen.

— Älä ole siitä varma, Pentti vastasi, hänkin nyt

raivostuen — tiedän sinun kymmenen metrin päästä ampuvan revolverilaukauksella kynttilän sammuksiin, mutta olen minäkin asetaitoinen.

Pentti otti kukkarostaan markan rahan ja pyysi minun pitämään sitä sormieni välissä. Asetuimme toisistamme noin kymmenen askeleen päähän. Sitten Pentti otti taskustaan revolverin ja tähdäten levollisesti ampui markan sormieni välistä.

Katselin Kuoleman Koiraa nähdäkseni minkä vaikutuksen Pentin ampumataito oli häneen tehnyt, mutta en huomannut hänessä vähintäkään hämmästyttä. Hän seiso i aivan rauhallisena, kasvolihakset liikkumattomina, ja molemmat käsivarret ylpeästi rinnalla.

Kuoleman Koiran ulkomuodossa oli jotakin outoa, silmiinpistävää. Ihoväri oli miltei etelämaalaisen tumma, ja iso, vahva tukka oli pikimustaa, vanukkeista. Silmät sitävastoin olivat siniset kuin suomalaisella ja poskipäät olivat ulkonevat.

Kooltaan Kuoleman Koira oli hiukan Penttiä pitempi ja vartaloltaan ehkä vähäisen tanakampi, mutta vaikea oli sittenkin sanoa kumpiko heistä oli voimakkaampi. Niin tasaväkisiltä he näyttivät.

Olin kuvitellut mielessäni Kuoleman Koiran ulkomuotoa roistomaiseksi, mutta suureksi hämmästykseni en havainnut hänessä vähintäkään pahan tekijälle ominaisia merkkejä, matalaa, ohimoilta sisäänpainunutta otsaa tahi ohuvia yhteenpuristettuja huulia, enpä edes levotonta, sinne tänne harhailevaa katsetta. Hänen otsansa oli kauniisti kaareutuva, leuka säännöllisesti muodostunut, huulet vahvat ja katse suora, rehellinen, joskin tuimaa, säälimätöntä vihaa säihkyvä. Mikä oli Pentin, mikä hänen saattanut semmoiseksi vastustajiksi toisilleen?

Kun Pentti oli ampunut laukauksensa, astui hän jälleen lähemmäksi Kuoleman Koiraa. „Huomaan“, tämä sanoi kiusoittavan tyynesti, „että olet valmis taisteluun. Hyvä! Ennen otteluun ryhtymistä tahdon kuitenkin sinulta yhden selityksen.“

— Sinä minulta selityksen, sanoi Pentti katkerasti — minun on sinulta, eikä sinun minulta vaadittava selitystä. Minne olet morsiameni vienyt?

— Morsiamesi, ha, ha, Kuoleman Koira nauroi kammottavasti — silläkö nimellä uskallat häntä vielä kutsua?

— Sinulta, hänen veljeltään, en siihen lupaa pyy-

dä. Hän, Kalifornian Ruusu, on suostunut morsiamekseni, mutta missä hän on? Sinun, hänen ryöstäjänsä, on siitä tehtävä tili, sillä ikinä en usko, ennenkuin sen hänen omilta huuliltaan kuulen, että hän olisi pettänyt sitä uskollisuusvalaa, jonka keskenämme vannoinme.

— Katala roisto, Kuoleman Koiran ääni oli muuttunut jyriseväksi — sinä puhut uskollisuudesta, ja itse olet hänet pettänyt.

— Minä pettänyt? Pentin ääni oli onnettomuutta ennustava.

— Miksi sitten menettelyäsi nimittäisit? Kirjoitat hänelle kirjeen, jossa sanot vain leikkineesi hänen kanssaan. Olit ollut hetkellisesti ajattelematon. Et ollut tuntenut rakkautta, vaan korkeintaan vähäisen mieltymystä häneen, mutta nyt olit pilaan kyllästynyt ja aijoit pian mennä naimisiin erään toisen kanssa, joten toivoit olevasi entisistä siteistäsi vapaa.

— Sinä valehtelet, Pentti huusi karjuen ja niin raivoisena, etten milloinkaan ennen ollut häntä semmoisena nähnyt — sinä valehtelet, koskaan en ole semmoista kirjettä kirjoittanut.

Kuoleman Koiran vastaus oli yhtä odottamaton

kuin äkkinäinen. Hän tempasi povitaskustaan lompakon ja sieltä kirjeen, jonka hän ylenkatseellisesti heitti Pentin jalkoihin. „Ota ja lue!“

Pentti otti kirjeen, mutta tuskin hän oli nähnyt ensimmäiset kirjaimet, kun koko hänen ruumiinsa alkoi voimattomana vapista, ja vaivoin hän pysyi pystyssä. Ehkä hän olisi kaatunutkin, mutta sain hänen oikeasta käsivarresta kiinni.

„Tunnetko käsi-alasi?“ Kuoleman Koira kysyi.

Pentti ei vastannut heti, hänen kätensä puser-tautuivat nyrkkiin, ja kirje putosi kalliopermannolle. Enää hän ei vavissut, mutta hänen kasvonsa olivat ihan kalpeat ja huulet värittömät. Nyt ne avautuivat, mutta oliko ääni, jonka kuulin, Pentin. Niin toivoton ja haudan kolkko se oli. „Mistä olet saanut kirjeen?“

„Mistä, tunnustat sen siis omaksesi?“

Pentti pudisti kieltävästi päätään, ja hänen silmänsä leimahtivat. „Ei ole kirje minun“, hän sanoi.

— Ei ole?

— Ei. Käsiala on minun, mutta kirjettä en ole kirjoittanut.

— Mitä, rohkenetko kieltää tekosi? karjui Kuoleman Koira sanomattomaan raivoon puhjeten. Hän

tempasi suuripiippuisen revolverin taskustaan ja heilutti sitä uhkaavaisesti. — Puolusta itseäsi!

— Vielä sananen, — Pentti puhui arvokkaasti ja hänen katseensa oli rauhallinen — totta on, mitä olen sanonut. Kirjettä en ole kirjoittanut, joku on käsialaani mukaillen sen kyhännyt.

— Ja millä voit sen todistaa?

— Paraiten sillä että vieläkin olen naimatta.

— Se ei ole mikään todistus.

— Mitä sitten sanot tästä? Pentti otti liivintaskustaan ison, kultaisen kellonsa ja avasi kuoren. Sen sisäpuolelle oli taitavalla kädellä maalattu nuoren, hyvin kauniin tytön muotokuva. Selvästi saattoi huomata, että maalaus oli jo muutaman vuoden vanha, mutta myös, että sitä hiljakkoin oli hiukan korjailtu. Ihmeteltävässä määrässä muotokuva oli Kuoleman Koiran näköinen. Silmät vaan olivat ruskeat. — Tahdotko väittää, Pentti jatkoi — että yhä kantaisin sisaresi kuvaa, jos hänet olisin pettänyt?

Kuoleman Koira silmäili tutkivasti Penttiä. Tämän katse oli suora ja käytös levollinen. Silloin Kuoleman Koiran otsa vähitellen kirkastui, ja hänen silmänsä saivat lempeämmän loisteen, „hyvä, minä uskon si-

nua“, ja hän astui askeleen eteenpäin ikäänkuin ojentaakseen kätensä Pentille, mutta tämä väistyi.

— Takaisin, sanoi Pentti — nyt on minun vuoroni. Vielä on selvittämättä minne siskosi joutui ja vapaaehtoisestikko hän lähti.

— Vapaa-ehtoisesti. Tulin pitkältä, monta viikkoa kestäneeltä metsästysretkeltä, enkä tietänyt liitostanne mitään. Heti saavuttuani siskoni pyysi meidän muuttamaan Kaliforniasta. Syyksi sanoi ikävän syntymäseuduillemme. Minulla ei ollut muuttoa vastaan, ja niin lähdimme Argentiinaan, missä olimme viettäneet lapsuutemme päivät. Matkalla huomasin ihmeekseni, että hän oli menettänyt koko tavallisen iloisuutensa. Milloinkaan hän ei hymyillyt, ja silmät olivat hyvin usein kyyneleiset. Utelin syytä tähän, mutta hän ei vastannut. Eipä edes tulo kotiseudulle saattanut häntä hilpeämmälle mielialalle, ja jo — alkoivat posket kadottaa ruusunsa, ja ennen kirkkaat silmät saivat himmeän loisteen. Hän kärsi, mutta minkä johdosta? Vaadin nyt jyrkästi selitystä, ja tällöin hän vihdoinkin ilmoitti surunsa ja näytti kirjeen, joka hänelle oli lähetetty. Lähdin silloin paikalla takaisin Kaliforniaan, mutta kun sinne tulin, olit jo

poistunut sieltä, minne sitä ei kukaan tietänyt.

— Tiedettiinkö sitten sinun matkaasi? Pentti kysyi — lähdit edes minulle, ystävällesi, siitä sanallakaan mainitsematta.

— Aikomukseni, sanoi Kuoleman Koira — oli kyllä tulla luoksesi, mutta laivan äkkinäinen lähtö esti minua siitä, joten päätin kirjoittaa sinulle Argentiinasta.

— Mutta jätit sen tekemättä?

— Ja sitä kummastelet? Kuinka olisin kirjoittanut roistolle, joka niin halpamaisesti oli kohdellut sisartani. Semmoiselle miehelle en enää ollut Harry-ystävä, vaan peljättävä, kostoja janoava Kuoleman Koira. Turhaan kuitenkin etsin sinua.

— Niinkuin minäkin teitä, lausui Pentti. Ensin luulin teidän lähteneen vain jollekin lyhyelle matkalle — olisittehan muuten, niin arvelin, matkastanne jotakin maininneet — mutta kun päivä kului päivän perästä, ettekä saapuneet takaisin, silloin aloin tulla levottomaksi. Noin viikon odotin vielä, mutta kun en edes postitse saanut mitään ilmoitusta olinpaikastanne, päätin lähteä teitä hakemaan. Kiersin tarkkaan kaikki likiseudut, mutta tuloksetta. Otaksuin silloin teidän jo palanneen takaisin, mutta vieläkään en ta-

vannut teitä kotoanne. Sen sijaan oli sinne muuttamassa uusia asukkaita.

— Farmari Harthin perhe?

— Niin.

— Myin heille taloni vähää ennen lähtöäni.

— He kertoivat sen.

— Mutta miksi he eivät paikalla sinne muuttaneet?

— Farmissa oli ollut työtä. Kun kuulin talosi myynnistä, muuttui mieleni vielä entistä rauhattomammaksi. Ehkä matkanne olikin tarkoitettu pitempik aikaiseksi, ja milloinkaan ette enään palaisi, mutta miksi silloin niin jäähyväisiä sanomatta olisitte lähteneet? Olisiko kenties siskosi katunut kauppojaan? En sitä uskonut. Olin varma siitä, että hän todellakin rakasti minua, mutta silloin olit sinä ryöstänyt hänet. Et ollut hyväksynyt liittoamme, mutta kuinka se olisi ollut mahdollista, sinä, ystäväni? Muuta selitystäkään en keksinyt ja nyt vihasin sinua katkerasti ja jälleen lähdin teitä molempia etsimään. Matkustin kaupungista kaupunkiin ja maasta maahan.

— Kävitkö Argentiinassakin?

— Kävin. Muistelin siskosi ja joskus sinunkin ker-

toneen, että olitte sieltä syntyisin.

— Mutta paikkaa et muistanut lähemmin?

— En. Sen olin unohtanut. Seurauksena olikin, että teistä en sielläkään saanut vähintäkään vihiä. Enää en nyt viihtynyt Amerikassa, vaan päätin lähteä Suomeen. Olenkin jo kotimaassani ollut noin viisi vuotta, mutta — yhä on mieleni rauhaton ja elämäni tuntuu katkeralta.

— Rakastat siis vieläkin siskoani?

— Rakastan.

— Häenkään ei ole unohtanut sinua.

— Mitä sanot? Pentin ääni vapisi.

— Häinkin lempii sinua.

— Hän siis elää, Jumalalle kiitos! Pentti vaipui polvillensa. Nyt hän jälleen nousee ylös, ja hitaasti avautuu kummankin miehen syli, ja molempien kasvot loistavat ikäänkuin kirkastettuina. Vielä hetkinen, ja molemmat, toisensa löytäneet ystävät, syleilevät itkien toisiansa, ja minäkään, syrjäinen todistaja, en voinut pidättää kyynelhelmeä silmänurkastani. Miltei kuin unennäöltä tuntuu kuitenkin samalla mieles-täni, että kaksi äsken vielä mitä katkerinta vihamiestä olivat näin äkkiä ja odottamatta voineet tulla tois-

tensa ystäviksi, mutta olivathan erehdykset selviytyneet ja silloin entinen ystävyys oli voittanut katkeran vihan. Merkitsihän sitäpaitsi sovinto Harrylle sisaren onnea ja Pentille menetetyksi luullun „morsiamen“ omaksi saantia. Ehkä se olikin ystävyYTEEN jouduttanut.

— — —

Keskustelua jatkui vielä kauvan ja usein nyt minäkin sen kestäessä tein kysymyksiä. Kuoleman Koira, jonka oikea nimi oli Harry, oli Amerikan suomalaisia. Jo hänen iso-isänsä oli muuttanut sinne ja asettunut asumaan Argentiinaan. Täällä hän oli mennyt naimisiin espanjattaren kanssa, ja avioliitossa syntynyt poika oli samoin ottanut puolisoKseen muukalaisen. Täten oli selitettävissä se osittain etelämaalainen ulkomuoto, joka Kuoleman Koiralla oli. Ihmeellistä kyllä lapset kolmannessa polvessakin olivat säilyttäneet iso-isänsä kielen. Se oli kuitenkin johtunut siitä, että ihan lähiseudulla oli ollut muitakin suomalaisia, joten äidin kieli ei yksin ollut vaikuttanut. Oudon nimensä Harry oli saanut Kaliforniassa, minne hän siskonsa Maryn kanssa oli heti vanhempiansa kuoltua muuttanut Argentiinasta. Tämä oli tapahtunut hänen

ollessa noin kuudenkolmatta ikäinen. Mary oli silloin kahdeksantoista. Onni oli täällä Harryä potkaissut. Hän oli löytänyt hyvän kultasuonen, mutta se oli kaukana ihmisasutuksista, joten hänen usein oli täytynyt sitä ase kädessä puolustaa roistoilta, joita oli runsaasti Kalifornian monta eri kansallisuutta olevassa väestössä. Menestyksellä hän oli torjunut useimmiten öiseen aikaan tehdyt yllätysyritykset ja monen hyökkääjistä hän varmalla kädellään oli kaatanut. Hyvä ei ollut siis hänen kaivanto-alueettaan lähettä, ja vähitellen alettiin häntä kutsua pelottavalla nimellä „Kuoleman Musta Koira.“ Samoihin aikoihin Mary, joka asui eräässä maatalossa noin kymmenen englanninpenikulman päässä veljensä työmailta, oli saavuttanut itselleen nimen „Kalifornian Ruusu“, mutta valan toisenlaisista syistä. Hänen harvinainen kauneutensa oli herättänyt nuorten miesten huomion, ja he olivat hänelle nimen antaneet. Monta olikin hänellä ihailijaa, näitten joukossa Penttikin, joka hänkin oli Kaliforniaan saapunut, mutta kenellekään heistä hän ei osoittanut erikoisempaa suosiota, eipä edes Penttille, josta pian tuli veljen paras ystävä.

Noin kaksi vuotta Harry työskenteli kaivanto-

alueellaan, mutta silloin kultasuoni alkoi jo muuttua vähemmän tuotteliaaksi. Näin ollen hän myi sen enimmän tarjoavalle ja muutti sisarineen asutumpaan seutuun, missä hän osti itselleen upean talon.

Rauhallinen elämä täällä ei kuitenkaan kauvan häntä viihdyttänyt, ja niin hän lähti pitkille, toisinaan kuukausiakin kestäville metsästysmatkoille, näillä tavallisesti kierrellen ulkopuolella Kalifornian rajojen. Hänen viimeisellä tämmöisellä matkalla ollessaan Pentti oli vihdoinkin onnistunut voittamaan Maryn rakkauden.

— — —

Kauvan Harry oli etsinyt Penttiä. Alun toista vuotta hän oli matkustellut paikasta paikkaan, mutta hänen tiedusteluillaan oli aina ollut yhtä huono tulos. Silloin hän oli päättänyt palata Argentiinaan ja oleskeli nyt täällä siskonsa kanssa monta vuotta. Mary oli tämän ajan kuluessa hiukan toipunut, posket olivat jälleen ruusuiset ja silmät kirkkaat, mutta milloinkaan hän ei vielääkään hymyillyt, ja katse oli poikkeuksetta surunvoittoinen.

Suomeen he olivat saapuneet viime keväänä ja asuivat nyt eräässä Keski-Pohjanmaan pitäjistä, iso-

isänsä kotipitäjässä. Oikeastansa he olivat tulleet Suomeen vain nähdäksensä esi-isiensä syntymämaan, mutta maa oli miellyttänyt heitä, eivätkä he enää sieltä muuttaisikaan. Marykin viihtyi hyvin, joskaan hänen surumielisyytensä ei vieläkään ollut kadonnut.

Noin kolme neljä viikkoa sitten Harry oli sattumalta kuullut Pentistä ja hänen olinpaikastaan. Silloin hän heti oli lähtenyt matkalle, ja onni olikin tällä kertaa häntä suosinut.

X.

Tähän puhelumme keskeytyi hetkeksi. Lähdimme luolasta ja suuntasimme askeleemme Peltolaa kohden. Jo olikin päivä pitkälle kulunut. Katsahdin kellooni. Se oli yksitoista. Harry luonnollisesti seurasi mukana.

Peltolassa Lyyli oli meitä rappusilla vastassa. Hän oli levottomana valvonut koko yön ja kerran ollut meitä jo Haukkavuoreltakin hakemassa.

Suuri oli hänen hämmästyksensä, kun hän kuuli miehen, jonka kanssa mitä ystävällisimmin keskustelimme, olevan saman, jota niin vihamielisinä olimme lähteneet ajamaan. Selitimme hänelle lyhyesti syyn muuttuneeseen käytökseemme. Silloin Lyyli kyynelsilmin tarttui Harryn käteen ja toivotti hänet taloon tervetulleeksi. Harry kiitti kohteliaasti ja oli hänkin liikutettu.

Pian kuitenkin hilpeä iloisuus valtasi meidät kaikki. Penttikin oli kokonansa kadottanut raskasmielisyytensä, ja hänen ennen niin synkkä katseensa loisti nyt kirkkaana. Jo parin päivän perästä — silloin oli

laivavuoro — hän Harryn mukana lähtisi K:n kaupungista pohjoiseen ja sitte rautateitse lopun matkasta Kalifornian Ruusun luo. Sen hän tekikin ja noin kuukauden kuluttua hän naineena ja onnellisena miehenä palasi kotiinsa. Harrykin oli lankoaan ja rakasta siskoaan saattamassa, ja eräänä päivänä he kaikin, vanha Pekkakin mukana, tulivat Peltolaan vierailulle.

Silloin oli jo myöhäinen elokuu, ja enää viimeisiä päiviä olin Lyylin kotitalossa. Heti syyskuun alkupuolella oli minun oltava Helsingissä.

Mary teki erittäin miellyttävän vaikutuksen. Hän olikin hyvin nuorekas ja hiljainen, joskaan ei mielestäni aivan yhtä kaunis kuin Pentin kellossa olevassa maalauksessa, mutta ikä ja surut olivat ehkä ulkomuotoon vaikuttaneet.

Kahvia edelläpuolisten juodessamme puutarhasa kysyin Harryltä mitenkä hän oli löytänyt luolan.

— Se oli pelkkä sattumus, hän sanoi — louhikko astellessani näin karpän ja ajoin sitä takaa. Se katosi raosta. Siten huomasin aukon. Luonnollisesti tutkin luolaa tarkkaan ennenkuin rupesin siellä asumaan. Kävin pimeässä virrallakin saakka, mutta en

katsonut viisaaksi ilman valkeata edetä. Ostin sentähden pienen käsilyhdyn erästä torpasta. Nyt kuljin niin pitkälle kuin pääsin ja tulin vihdoin, maanalaista vuorensiinää kiiveten korkealle, holvikatoksen rajassa olevaan käytäväänkin. Siihenکään vielä en jättänyt tutkimustani. Halusin tietää missä käytävä päättyisi. Siten saavuin Susiluolan jo ennestään tunnetulle aukolle.

— Tunsitteko tekin sen?

— En. Nyt kun turvapaikkani mielestäni oli varma, aloin Penttiin ja hänen kotitaloonsa kiinnittää huomioni. Usein näinkin hänet, mutta suunnitelmaani ei kuulunut häntä jonkun kiven tahi puun takaa salaa ampua. Rinta rintaa vastaan ottelisimme, mutta emme vielä. Siskoni oli saanut kärsiä siksi paljon, että tahdoin kostossani olla perinpohjaisempi. Silloin vasta kuolema tuntuu uhrista tuskastuttavalta, kun hän tietää sen joka päivä häntä vaanivan, mutta sitenkään ei varmuudella aavista milloinka ratkaiseva hetki on tulossa. Siihen perustui laskelmani.

— Senkötähden siis kirjoititte oudot uhkauksenne?

— Sentähden. Toivoin niitten kiihdyttävän hänen

mieltään. Olin armoton, mutta niinpä olin myös sanomattomasti katkeroittunut, joten menettelytapaa ni arvosteltaessa se on lieventävänä asianhaarana otettava huomioon. Teitä en kuitenkaan aikonut vahingoittaa.

— Miksi siis minuakin uhkailitte?

— Saadakseni teidän luopumaan Pentin seurasta, mutta olitte rohkeampi kuin olin luullut.

— Olisinpa aavistanut, sanoi nyt Mary, joka kiihkeästi oli kuunnellut keskusteluamme — minkälaisilla matkoilla veljeni oli, milloinkaan en olisi sallinut hänen semmoisille lähteä.

— Ette siis matkojen tarkoitusta tietäneet? kysyin häneltä.

— En.

— Ei, hän ei tietänyt, sanoi Harrykin — Mary tuli aina pahoilleen, jos vähänkin virkoin Pentistä pahaa, mitä sitten jos hän olisi aavistanut minun hänen surmaansa ajattelevan.

Nyt puhelu jälleen johtui luolaan, ja Pentti kertoi ensimmäisestä seikkailustamme maanalaisessa virrassa. „Ihmettelen“, hän sanoi Harrylle, „mitenkä silloin pelastuit. Etkö syöksynyt jyrkänteeltä alas?“

— Enpä toki. Laskeuduin sitä kauniisti alas saakka. Vasta virrassa minun oli hullusti käydä. Astuin kii-reessä harhaan, ja veden pyörre tempasi minut mukanaan. Luulin jo viimeisen hetkeni tulleen, mutta onneksi kaksoisholvin kohdalla pääsin matalikolle.

— Niinkuin minäkin, lausui Pentti — mutta miksi veit märjän saappaasi asuntoni rappusille?

Harry naurahti. „Mitä yhdellä saappaalla olisin tehnyt“, hän sanoi, „kun sinulla oli toinen? Vaihdoin omani aitamastasi parempiin.“

— Sekö olisi ollut syynä?

— Se. Tahdoin tehdä sinulle pienen, mutta harmit-tavan kepposen.

— Et siis laisinkaan peljännyt sitä, että löytäisimme Susiluolan toiselle aukolle, jonka olemassaolosta täten annoit meille vihiä?

— En, enkä sitäkään, että olisitte sinne uskaltaneet virtaa yrittää.

— Ja kuitenkin olimme jo sen tehneet ja silloin kammottavassa pimeydessä.

— En sitä tietänyt. Huomasin teidän kyllä onnellisesti saapuneen jyrkänteen reunalle, sillä kuulin teidän puhuvan keskenänne, mitä, en eroittanut, ja ve-

den mukana vyöryessäni olin näkevinäni valkean välähdyksen.

— Otin luultavasti silloin tulitikkuun valkean, sanoi Pentti.

— Ehkä niin, lausui Harry.

Kysyin nyt Harryltä oliko hän luolassa huomannut missään aarretta tahi luurankoa.

„Aarretta tahi luurankoa“, hän toisti kummastuneena, „mitä sillä tarkoitatte?“

Selitin hänelle syyn kysymykseeni.

— En ole nähnyt, hän sanoi — mutta niinpä en myös ole tietänyt kumpaakaan etsiä. Voisimme mielestäni vielä kerran lähteä luolaa tutkimaan.

— Luulette siis Partio-Jaakon juuri Susiluolasta löytäneen aarteen, jos hän semmoista on laisinkaan löytänyt.

— Niin, mikäli olen kertomuksenne Partio-Jaakosta oikein ymmärtänyt ja mikäli saatan tehdä johtopäätöksiä tuntemuksemme perustuksella luolan hiljakoin löytämästänne aukosta.

— Mutta mistä hakisimme luolasta aarretta? Te ette ole mitään huomanneet, ja tarkkaan olemme mekin Pentin keralla tutkineet luolaa.

— Niinpä kyllä, mutta kukaan meistä ei ole tarkastanut kaksoisholviin katoavaa virtaa. Ehkä veden voimakas pyörre on meitä turhaan peloittanut, ja virta on siellä matalampi kuin olemme luulleet.

— Se on mahdollista, nyt jo Penttikin sekaantui puheeseemme — mutta mikä estää meidän saamasta siitä varmuutta. Lähdetään vielä tänään luolalle!

— Lähdetään vaan, sanoimme Harry ja minä yhteen suuhun.

Jo noin puolen tunnin kuluttua — ehdittyämme muuttaa päällemme huonommat vaatteet ja varustaa pari lyhtyä mukaan — olimmekin Pentti, Harry ja minä matkalla luolalle. Olimme jo astuneet puistoveräjästä Haukkavuorelle vievälle polulle ja olimme katoamaisillamme vuoren metsäisen rinteen peittoon, kun äkkiä kuulimme Lyylin huutavan meitä. Hän riensi juoksujalassa perässämme ja viittasi kädellään meidän odottamaan. Seisahduimme. Samalla Marykin kiirehti puistoveräjästä. Hän ja Lyyli tahtivat tulla meitä luola-aukolle saakka saattamaan.

Lähdimme nyt yhdessä etenemään vuorta ja pian olimmekin luolalla. Mary ja Lyyli jäivät ulkopuolelle vartomaan.

— — —

Jo olimme luolasalissa ja riensimme toista käytävääukkoa kohden, kun samalla juolahti mieleeni salista ja käytävästä löytämämme tuoreet, yksinäiset haot. Kysyin niistä Harryltä.

— Haotko, hän sanoi — ne ovat nähtävästi vaatteissani mukana kulkeneet.

— Ette siis virralle tavanneet viedä vuodesijananne olleita havuja?

— Mitäpä niin kauvaksi? Viimeistään kahden päivän kuluttua, toisinansa joka päivä, toin ulkoa uusia hakoja vuodesijaksi ja vanhat vein mennessäni ulos. Paljon siitä oli tosin vaivaa, mutta siten vaatimaton asuntoni pysyi hauskemman ja siistimmän näköisenä, ja erityinen nautintoni oli vuoteella seljallani maatessani syvään henkäistä sieraimiini tuoreen metsän hajua. Siinä oli kesäisen luonnon tuoksua.

— — —

Olimme vihdoinkin kaksoisholvilla ja laskeutuen veteen aloimme varovaisesti tutkia holvin alle katoavaa maanalaista virtaa. Iloksemme vesi ei ollut niinkään syvää. Aivan hyvin saatoimme kahlata ja kuta pitemmälle ehdimme edetä, sitä matalampaa oli. Keskiuo-

massakaan ei ollut enää muuta kuin polviin saakka vettä, mutta niin kiivaspyörteistä se täällä oli, että kii-reimmiten vetäydyimme lähemmäksi oikeanpuolista kallioseinää. Siinä näytimmekin tehneemme viisaasti, sillä hetken perästä virta teki jyrkän mutkan vasemmalle ja samalla koko vasen sivusta oli muuttunut valkoisen ryöppyiseksi. Oikealla sitä vastoin veden juoksu oli miltei hiljaisen tasaista, mutta niinpä täällä olikin hyvin matalaa. Vesi ulottui tuskin nilkkoihin.

Lähenimmekö jotakin maanalaista koskea? Siltä tuntui humusta, joka yhä voimakkaampana alkoi tunkeutua korviimme, ja näytti virrasta, joka kävi yhä pyörteisemmäksi.

Olimme kahlanneet holvissa jo noin puoli tuntia, kun virta äkkiä kääntyi ainakin kolmenkymmenen asteen kulmassa vasemmalle. Vielä muutaman askeleen otettuamme holvi odottamatta laajeni oikealle sivulle. Olimme tulleet pieneen, noin seitsemän kahdeksan metrin levyiseen ja noin kymmenen metrin pituiseen luolasaliin. Oikealla kalliopohja yleni lattiasta kuivaksi, keskikohdaltaan noin kuuden metrin levyiseksi, päistään kapeammaksi käytäväksi, vasem-

malla virta vyöryi rajuna, syvältä näyttävänä koskenä. Korkealle nousi valkoinen ryöppy, ja veden kumea pauhu muistutti vihaisen kahlekoiran raivoisaa haukuntaa.

Nousimme kalliolattialle, ja samalla silmämme ikäänkuin lumottuina kiintyivät seinämällä näkyviin luurangonosiin, kammottavaan, suureen ihmispääkalloon, pariin kolmeen hajallaan makaavaan kylkiluuhun, käteen ja isoluiseen jalkaterään. Siis vihdoinkin olimme tulleet Partio-Jaakon tarkoittamaan paikkaan, mutta kuinka ja milloin oli luuranko luolaan joutunut? Ihme että ajan hammas ei kokonansa ollut sitä kuluttanut.

Katselimme tarkkaavaisesti ympärillemme. Noin parin metrin päässä luurangosta oli seinän vieressä pieniä lahonneita puunpalasia. Tutkimme niitä kuttakin erikseen — ja enää ei ollut epäilystäkään — ne olivat lahonneen puu-arkun jäännöksiä, ilmeisesti kannen, tuossa oli vielä nurkkaus säilynyt ja tuossa oli selvä saranan jälki, mutta missä olivat kullat? Äkkiä Pentti huudahti ilosta. Hän oli puusirujen joukosta löytänyt vähäisen kulta-esineen, korupäisen neulan, mutta siinä olikin kaikki. Niin pieneenkö siis aar-

teemme hupenisi?

Samalla Harry viittasi lähemmäksi koskea. Noin kolme neljä askelta sen rannasta oli kalliolattialla välkkyvä esine ja ihan sen vieressä ja ympärillä lahonneita laudan osia. Menimme niitä tarkastamaan. Välkkyvä esine oli kultainen rintasolki, ja laudanpalaset olivat arkun jäännöksiä, tuossa oli pohjalauta, ja tuo oli kuulunut arkun sivuun. Luultavasti oli arkku ollut seinämällä, mistä olimme kannen jäännökset löytäneet, mutta täältä — murrettuaan kannen auki, jolloin kultaneulanen oli pudonnut — ja joku laahannut sen lähemmäksi virtaa. Kuka oli sen tehnyt, Partio-Jaakkoko? Ehkä hän, mutta jos niin oli, minne olivat silloin kullat ja hopeat joutuneet? Aloin tarkkaavaisena tutkia kalliorantaa. Siinä oli epäämättömiä merkkejä, joista saatoin päättää veden aikaajoin — luultavasti keväisin — ulottuvan tavallista uomaansa edemmäksi. Veden raja kulki ihan lähelle arkkua, mutta mikä oli estänyt sitä — voimakkaitten kevättulvien aikana — kerran kauvemmaksikin ulottumasta, ja silloin yli äyräittänsä paisunut virta oli vienyt jo lahosta arkusta suurimman osan mukanaan ja huuhtonut kullat ja hopeat koskeen. Oliko näin käy-

nyt? Lausuin arveluni Pentille ja Harrylle. Paikalla he ryhtyivät koskea tutkimaan, mutta se oli niin syvä ja veden pyörre oli niin voimakas, että tutkimuksista ei ollut mitään tuloksia. Koskeen ei rohkeinkaan olisi uskaltanut laskeutua ja edemmäksi luolasalia emme myös mitenkään voineet päästä. Koski oli sitäkin es-tämässä.

Noin puoli tuntia viivyimme kuitenkin vielä luolasalissa. Keskustelimme vastaisista toimenpiteistä. Haaveja olisi hankittava ja niillä tarkastettava kosken pohjaa, sillä vielä emme aarten etsinnästämmme luopuisi. Näin päätimme lujasti.

Palasimme nyt ulko-ilmaan. Mary ja Lyyli eivät enää olleet luola-aukon edustalla. He olivat pitkistyneet odottamiseen — olimmekin olleet luolassa likimaisin kuusi tuntia — ja lähteneet kotiin. Mekin lähdimme nyt Peltolaan.

— — —

Seuraavana päivänä kävimme kolmin miehin jälleen koskella. Nyt meillä oli pari haavia mukana ja kaksi rautapiikkistä, nauloilla tiivistämäämme haravaa. Näillä tunnustelimme kosken pohjaa ja vihdoin — kolmituntisen työn jälkeen — osui toiseen haa-

veista hopeainen, pahasti murtunut otsakoriste, ja toiseen haravista tarttui kultainen, kuvakoristeinen sormus. Varmasti oli siis todistettu, että kullat ja hopeat olivat koskeen huuhtoutuneet, ja monena päivänä kävimme niitä sieltä vielä „kalastelemassa“, mutta enempää emme Haukkavuoren aarteesta enää löytäneet. Vesi oli luultavasti kuljettanut kullat ja hopeat kauvemmaksi mukanaan. Jotensakin tuloksetonta oli siis aarteen etsintämme ollut, ja vähiin oli myös maantieteellinen työni jäänyt, mutta sittenkin olin tyytyväinen. Olin rakastunut Lyyliin — sen havainnon tein äkkiarvaamatta — ja suureksi ilokseksi hänkään — mikäli saatoin huomata — ei näyttänyt olevan tunteisiini vastaamatta, joten tänään rohkaisin mieleni ja — hyvällä menestyksellä kosin. Lopultakin olen siis aarteen löytänyt, jopa ihan Haukkavuoren juurelta, riippukoivuisesta talosta, enkä toki sitä maailman kulttiin ja hopeisiin vaihtaisi. Niin rakas on Lyyli minulle, ja viimeistään parin vuoden kuluttua luulen voivani tarjota hänelle oman kodin. Jo uutena vuotena aijomme julkaista kihlauksemme, ja silloin kaikki vanhat tutut, muitten muassa Pekka, Pentti ja Mary, Harry ja Pekan Liisakin, jota pitkään

aikaan en ole nähnyt, toivottavasti tulevat kihlajaisiini Peltolaan ja te muutkin — jos haluatte — saatte lähettää Lyytille ja minulle sinne onnentoivotuksenne.
